

IGIENA ȘCOLARULUI

Motto: *Pare că sunt puțini aceia
cari înțeleg că în lume e
un lucru ce s'ar putea numi
„Moralitatea fizică”*
Herbert Spencer.

DE

VLADIMIR GHIDIONESCU

PROFESOR UNIVERSITAR.

DIRECTORUL LABORATORULUI DE PEDOLOGIE ȘI
PEDAGOGIE EXPERIMENTALĂ ȘI AL SEMINARULUI
PEDAGOGIC UNIVERSITAR DIN CLUJ.

CLUJ,
INSTITUT DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”
924.

IGIENA ȘCOLARULUI

M o t t o: *Pare că sunt puțini aceia
cari înțeleg că în lume e
un lucru ce s'ar putea numi
„Moralitatea fizică”
Herbert Spencer.*

DE

VLADIMIR GHIDIONESCU

PROFESOR UNIVERSITAR.

DIRECTORUL LABORATORULUI DE PEDOLOGIE ȘI
PEDAGOGIE EXPERIMENTALĂ ȘI AL SEMINARULUI
PEDAGOGIC UNIVERSITAR DIN CLUJ.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201101618

C L U J,
INSTITUT DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”
1 9 2 4.

Prefață.

In 1922, Ministrul sănătății și Ocrotirilor Sociale, a pus la concurs pentru câte un premiu de 10,000 de lei două subiecte: unul de puericultură și altul de igiena copilului în vârsta de școală.

*In 1923, comisiunea însărcinată cu studiul lucrărilor a dat rezultatul acestor concursuri atribuind, cel de al doilea premiu manuscrisului care purta următorul MOTTO, din Herbert Spencer: „Pare că sunt puțini aceia cari înțeleg că în lume e un lucru ce s'ar putea numi: **moralitatea fizică**“.*

Acestor împrejurări se datorește publicarea lucrării de față. Poate că fatal, din cauza condițiilor unui concurs, cu privire la etate etc., lucrarea să nu fie cu totul completă.

Am fost atras spre această problemă, ca o consecvență a concepțiilor mele pedagogice și ca un ecou al preocupărilor mele anterioare.

*Consecvență pedagogică, în sensul că, în clasificarea pe care am încercat s'o dau în lucrarea mea apărută acum câțiva ani: **Introducere în pedologie și pedagogie experimentală** (București 1915), am dat un loc anumit și am determinat rolul unei „**IGIENE ȘCOLARE**“, în cadrul disciplinelor constitutive ale pedagogiei moderne științifice.*

Ecou al preocupărilor mele anterioare, în sensul că, dela I-ul congres internațional de igienă școlară dela Nürnberg, la care am participat în 1904, și unde am cunoscut primele lupte ce s'au dat între lumea medicală și lumea școlară din apus, din cari, după cum celelalte congrese internaționale și naționale de igienă școlară m'au convins, a reeșit o înțelegere reciprocă mai largă și chiar o colaborare de lucru, din ce în ce mai folositoare între medici și pedagogi pe terenul igienei școlare, și până la congresele „Aso-

ciației generale a medicilor din România“, la cari am participat de mai multe ori în mod activ, — nu am încetat de a fi convins de necesitatea unei activități mai intense pe acest teren și în țara noastră.

De aceea mi-a părut bine venită ocaziunea ce ne-a prezentat-o Ministerul sănătății și ocrotirilor sociale, prin interesul ce a vrut să-l trezească printr'o lucrare de igienă școlară, care să servească atât corpurilor noastre didactice, cât și familiilor dela noi din țară.

Căci dacă, Educația și Igiena ar rămâne fiecare pentru sine, numai în cercul profesioniștilor, ele nu și-ar justifica pe deplin existența.

Oricât ar fi ele prin natura lor științe teoretice, amândouă sunt chemate să se coboare în practica vieții, să transforme obiceiurile și moravurile de a trăi, cu un cuvânt, să îmbunătățească viața. Una, viața sufletească; cealaltă, viața trupestă.

Dacă fiecare din aceste științe îndeplinește acest rol, ce rol cu atât mai folositor trebuie să aibă unirea lor, într'o sinteză superioară de igienă a educației.

Fiecare epocă a avut, potrivit diferitelor împrejurări, o știință de predilecție sau o știință favorizată, ca un copil răsfățat. Deși pedagogii ne învață că copiii nu trebuiesc răsfățați, noi am fi bucuroși dacă în țara noastră, **igiena educației sau educația igienică**, ar deveni copilul răsfățat al epocii în care trăim.

Această epocă, ne este întru toate mai hotărâtoare pentru viitorul neamului nostru: acum ne închegăm de fapt neamul. Dacă la această închegare, unii vor să vadă numai trupul neamului, greșesc; iar dacă alții vor să vadă numai sufletul neamului, greșesc și ei.

Numai cei ce vor să vadă unirea acestor doi factori, cum ne învață o nouă știință numită **Eugenia**, numai aceștia cu drept cuvânt vor asigura bunul destin și al neamului nostru.

Aceasta o cer laolaltă și trupul și sufletul eroilor noștri, dispăruți pentru întregirea neamului.

Dar de aceste adevăruri trebuie să fie pătruns nu numai fiecare educator sau igienist de meserie, ci și fiecare cetățean în sfera lui de activitate, fie ea cât de modestă.

Fiecare este igienist într'o măsură, în atâtea clipe ale vieții, pentru el și pentru alții.

Fiecare este educator, la timpul lui.

Popularizarea, adică socializarea problemelor de educație igienică, este unul din desideratele esențiale ce trebuie să călăuzească țara noastră, în epoca în care trăim.

AUTORUL.

BIBLIOGARFIE.

1. E. Apert: Hygiène de l'Enfance. Paris Baillière 1924.
2. V. Babeş: Boalele ăranului român. Bucureşti 1901.
(Soc. Tiparul).
3. Bertier, P., Boulloche etc.: Les oeuvres p riscolaires.
Bibliothèque générale des sciences sociales.
Paris 1913.
— — Bericht  ber den I. Internationalen Kongress
f r Schulhygiene. IV. Bd. Nürnberg 1904.
5. A. Binet, Simon: Les Enfants anormaux. Colin 1916. Paris.
6. M. Boigey: Physiologie générale de l'éducation phy-
sique. Paris 1920.
7. Zoltan de Bosny k et Cte Edelsheim-Gyulai: Le droit
de l'enfant abandonné et le système hongrois de
protection de l'enfance, Budapest 1909.
9. — — Cantine Şcolare. Revista general  a inv ţ m n-
tului. Noembrie 1914, Martie 1916.
10. Dr. Chaplain: Les écoles de plein air. Paris 1909.
11. Ed. Claparède: Psychologie de l'enfant et pédagogie
expérimentale. Genève 1920.
12. J. Delvaille: La vie sociale et l' ducation. Paris 1907.
13. Delp rier: Les colonies de vacances. Paris 1909.
14. G. Dem ny: Education et harmonie des mouvements.
Paris 1920.
15. J. Demoor et T. Jonkheer: La science de l' ducation.
Bruxelles 1920.
16. Von Drigalski: Schulgesundheitspflege, ihre Organisation
und Durchführung, Leipzig 1912.
17. Adolfo Fantini: La preparazione dei Medici-Scolastici a
Roma. Orvieto-Mardita 1914.
18. F. Felix: Poveşte despre hrana ăranilor. Bucureşti,
G bl, 1901.

19. *V. Ghidionescu* : Introducere în pedologie și pedagogie experimentală. București 1915.
20. — — — Pedagogia științifică și noile reforme școlare. Studii filosofice. Vol. VI, Fasc. I. București 1911.
21. — — — Adăposturile de copii. Arhiva pentru știință și reformă socială. Nr. 4. București 1920.
22. — — — Școli pentru copii slabi de minte. Învățătorul român. 1922.
23. — — — Le système des Ecoles primaires de Mannheim. Revue Psychologique. 1913, vol. IV. Bruxelles.
24. — — — I-er Congrès international d'Hygiène scolaire a Nurenberg. Archives de Psychologie 1904. Genève.
25. *Dr. Gilles* : Les sourds de l'école. Paris 1896.
26. *Geane Girard* : L'Education de la petite enfance. — Paris 1908.
27. *A. Gottstein und G. Tugendreich* : Sozialärztliches Praktikum. Berlin 1920.
28. *Melle Guillaume* : Gimnastique rythmique. Congrès international de pédologie. Vol. II, Bruxelles 1912.
29. *Th. Heller* : Grundriss der Heilpädagogik. Leipzig, Engelmann, 1912.
30. *H. Joly* : A la recherche de l'éducation correctionnelle. Paris 1902.
31. *W. Kruse und P. Selter* : Die Gesundheitspflege des Kindes. Stuttgart 1914.
32. *Vacher de Lapouge* : Race et milieu social. Paris 1920.
33. *Macaigne* : Précis D'Hygiène. Baillière 1922.
34. *N. Manolascu* : Igiena țăranului. București, Göbl, 1895.
35. *C. Meissner* : Copii cu rele porniri și școalele de îndreptare. Iași 1909.
36. *Dr. Henri Méry, Dr. G. Gènevriér* : Précis d'hygiène scolaire. Paris 1919.
37. — — — Hygiène scolaire. VI. Traité d'Hygiène. Paris 1914.
38. *Ministerul muncii și ocrotirilor sociale* : Lege și regulament pentru înfrânarea vagabondagiului și cerceătoriei și pentru protecțiunea copiilor. 1921.

39. *Nobécourt et G. Schreiber*: Hygiène sociale de l'enfance. Paris 1921.
40. *G. Oprescu*: Gazdele elevilor. Revista generală a învățământului. Ianuarie 1915.
41. *R. Petre*: Conducerea de sine a clasei. București, Steinberg, 1924.
42. *C. Popescu*: Mortalitatea copiilor. București, tip. Cultura 1915.
43. *I. Prüfer*: F. Fröbel. Leipzig 1914.
44. Report of the proceedings of the third International congress for the welfare and the protection of children. 15th—18th July, London 1902.
45. *Otto Rühle*: Das proletarische Kind, München 1910.
46. *Sancte de Sanctis*: Gli Asili=Scuola neli 1922—23. — Roma, Ditta Pinta.
47. *F. A. Schmiat*: Das Schulkind nach seiner körperlichen Eigenart und Entwicklung. Leipzig.
48. *J. Sicorski*: Die seeliche Entwicklung des Kindes. Leipzig 1908.
49. *P. Sollier*: Psychologie de l'idiot et de l'imbécile. Paris-Alcan.
50. *H. Spencer*: Despre Educație.
51. *Hans Spitz*: Die Körperliche Erziehung des Kindes. Berlin-Wien 1914.
52. *C. H. Stratz*: Der Körper des Kindes und seine Pflege. Stuttgart 1921.
53. — — Die Frauenkleidung. Stuttgart 1920.
54. *C. Stanca*: Problema educației sexelor. Cluj, Ardeal, 1922.
55. *D.* — O anchetă sanitară la un liceu. Societatea de mâine Nr. 32, 1921.
56. *E. Terrien*: Precis d'alimentation des jeunes enfants, Masson Paris. 1922.
57. *Trumpp*: Kleinkinderpflege. E. Moritz Stuttgart.
58. *Truc et Chavernac*: Hygiène oculaire et inspection des écoles. Paris 1911.
59. *H. Tirot et H. Bellami*: Le surpeuplement et les habitations a bon marche. B.bl. sciences soc. Paris 1907.
60. *A. Uffenheimer*: Säuglings und Jugendfürsorge. Leipzig, 1910.
61. *Vaucaire*: Le corps humain. Paris Hachette.

CAPITOLUL I

Etapele principale ale dezvoltării fizice a copilului.

Ceeace caracterizează viața copilului, cu deosebire de viața adultului, este procesul trupesc și sufletec al creșterii. §.1. Clasificarea perioadelor creșterii.

Omul trece prin această fază a copilăriei, în care trupul și organele sale, simțurile și întreaga lui activitate sufletească, se transformă cu încetul și ajung la maturitate. De aceea în acest răstimp, viețuitoarele sunt în neputință de a se hrăni de sine, de a-și întrebuința în mod desăvârșit corpul și organele lor, simțurile și spiritul lor, ca să se îngrijească și să se apere singure în lupta pentru existență. Mamele au grijă, apără și deprind pe puii lor, cum să pășească în viață și să devie maturi și independenți.

Toate viețuitoarele trec prin faza copilăriei, timp mai mult sau mai puțin îndelungat. Cât de scurtă este copilăria la animale, păsări, insecte etc. o știm din experiență. Unele din ele, aproape nu au copilărie. Așa zisele oi Pampa, încep după câteva minute dela naștere, să stea în picioare lângă mama lor, iar după alte câteva minute încep să alerge.

Omul, dintre toate animalele, are cea mai lungă copilărie, și, nu este o simplă întâmplare fără rost această durată atât de lungă a copilăriei lui.

Omul are o copilărie mai lungă, fiindcă lui îi trebuie mai mult timp, pentruca chiar în etape prescurtate, corpul și organele sale să ajungă la complexitatea și finețea la cari numai speța omenească a ajuns. El are o copilărie mai lungă și fiindcă îi trebuie să străbată în evoluția sa sufletească, etape de cultură, oricât de prescurtate ar fi ele, pe cari le-a străbătut omenirea înaintea lui. El are o copilărie mai lungă, fiindcă-i trebuie să-și câștige cu mult mai mult material de experiențe și de învățături, cu cari să între înarmat în lupta pentru existență, altfel decât cu mănunchiul de deprinderi in-

stinctive ale celorlalte animale. Și cu cât cultura omenirii a evoluat, cu atât s'a prelungit și omului epoca de ucenicie și de pregătire, pentru a deveni mai târziu matur.

De aceea în întreaga evoluție a omului, dela naștere și până la maturitate, se poate împărți în următoarele etape sau perioade deosebite, caracterizate de diferite procese psihofizice și corespunzătoare unor anumite etăți: Fig. 1.

1. Prima copilărie: perioada sugaciului, dela 1 zi—1 an.
2. A doua copilărie: perioada copilăriei neutre, dela 2—7 ani.
3. Epoca copilăriei bisexuale și a adolescenței, dela 8—15 ani.

4. Epoca pubertății, până la maturitate dela 15—20 ani.

Unii cercetători au căutat să precizeze într'o asemenea clasificare, deosebirea etăților după sexe. Ei ne-au dat următoarea subîmpărțire:

	Băieți	Fete
1 Prima copilărie până la	7; până la	6—7 ani.
2. A doua „ dela	6—12 dela	6—10 „
3. Adolescența „ 12—15 „	12—15 „	10—13 „
4. Pubertatea „ 15—15 „	15—15 „	13—14 „

Ori cum ar fi, lăsând la o parte amănuntele, ceea ce ne interesează în clasificarea de mai sus, este caracterul esențial și determinant al ei. Acest caracter îl formează tocmai procesul creșterii, străbătut de pregătirile și de manifestările sexualității individului.

§-2 Creșterea fizică. Alți cercetători mai consideră ca primă etapă a dezvoltării individului, așa zisa epocă intrauterină. În

Capul. adevăr, indiferent dacă o înscrăm sau nu în clasificarea noastră, ca cea dintâi perioadă a vieții individului, epoca intrauterină (adică lunile înainte de naștere) este de o însemnătate capitală pentru viitorul individului.

În această epocă, nu numai că se zămislește și se diferențiază organismul omenesc din cele două elemente heterogene sexuale — oul și spermatozoidul — dar în această epocă, pare că se decide întreaga soartă de mai târziu a individului: determinarea constituției lui fizice și a structurii sale sufletești.

În adevăr, atât factorii eredității sufletești, cât mai cu deosebire acei ai eredității fizice, lucrează în această epocă

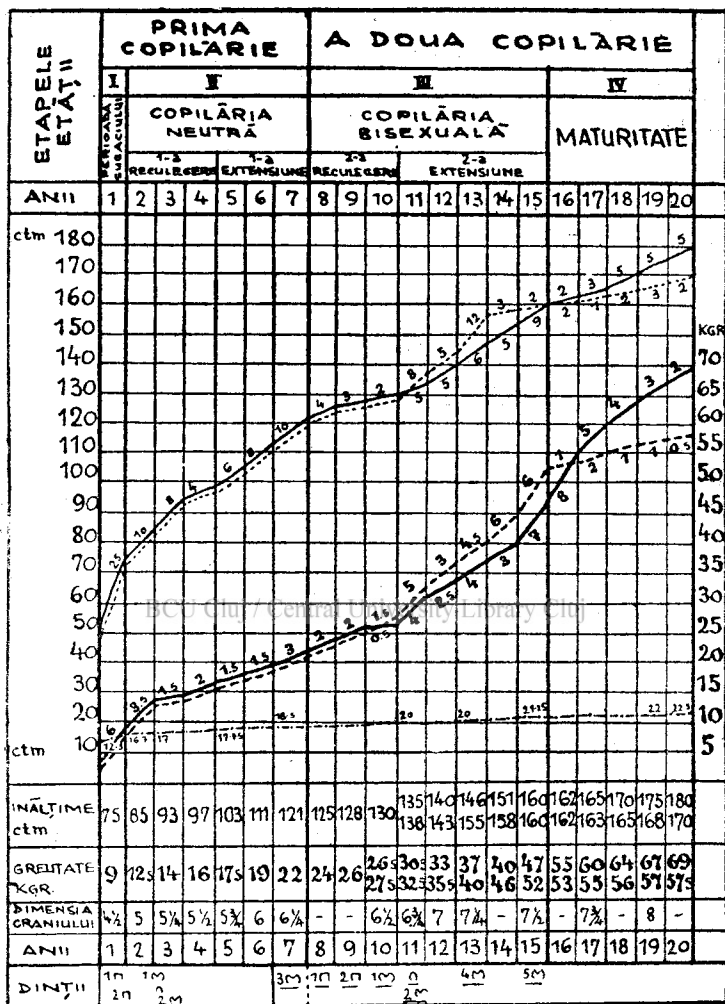

Fig. 1.

Tabela generală a creșterii copilului (după Stratz).

— Băieți
- - - Fete

cu mai multă tărie asupra viitorului individului; dar mai ales influențele directe de la mamă, prin viața ei fizică și morală, prin morbiditatea și diversele accidente morale, sunt în această epocă deosebit de hotărâtoare.

Vom studia mai târziu rolul epocii intrauterine asupra eredității morbide la copii, când ne vom ocupa de copiii debili și anormali-mintali. Pentru moment, este destul să reținem că, anumite influențe asupra procesului de creștere a copilului d. ex. maximala creștere în înălțime etc. sunt determinate încă din epoca sa intrauterină.

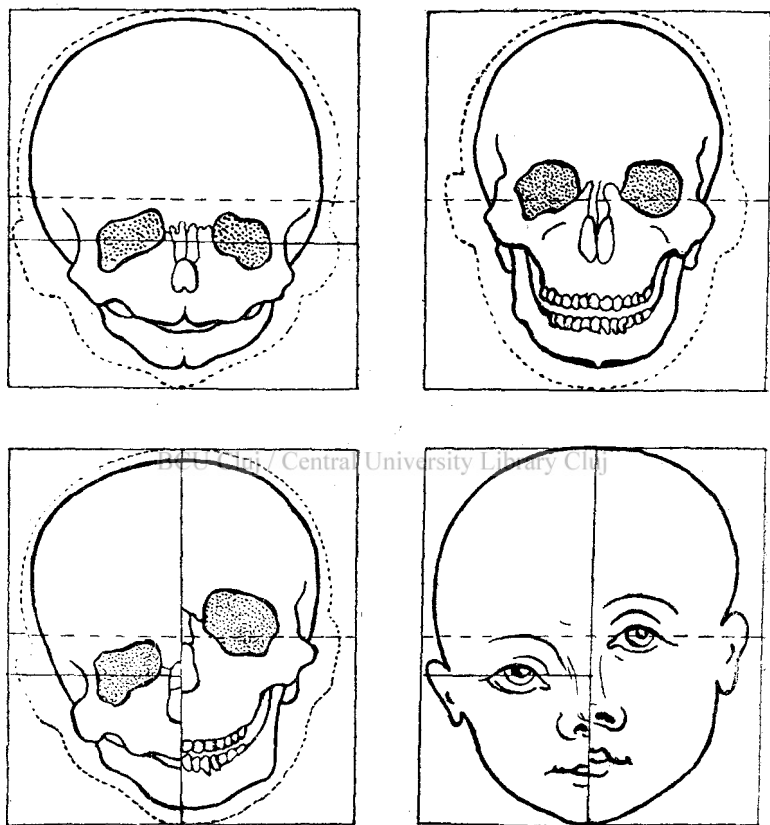

Fig. 2.

Linia lui Seggel (după Stratz).

Creșterea fizică a copilului, se desfășoară în jurul creșterii sistemului osos. La naștere, înălțimea normală a noului născut este de 50 cm. greutatea de 3500 gr. la băieți și de 3250 gr. la fete. Capul este a $\frac{1}{4}$ parte din înălțimea totală.

La cap, predomină dimensiunea craniului creierului, care

stă față de craniul feței, în proporție de 3:2. Să explicăm aceasta.

Dacă am urmări așa numita linie fundamentală a lui Seggel, care trece orizontal prin mijlocul pupilei celor doi ochi, observăm că această linie își schimbă poziția în raport cu creșterea craniului, până la starea de adult. Fig. 2 ne arată o întreagă transformare a expresiei individului, prin așezarea conturului cranian al noului născut, alături de cel al adultului.

Linia mediană a craniului noului născut, trece deasupra ochilor și se coboară cu încetul, până ce ajunge să coincidă la adult cu linia orizontală a pupilei. Ochii parcă s'au ridicat mai sus. De fapt, s'a lungit fața și prin aceasta, linia mediană s'a coborât din creștetul capului. Creșterea puternică a capului trebuie se fie pusă în corelație cu formarea dinților și cu dezvoltarea maxilarului superior.

În aparență, ochii și gura se ridică mai sus, pe când de fapt se dezvoltă craniul feței, până ce raportul între față și craniu ajunge se fie 3:3. Dintre toate organele capului, ochii cresc cel mai puțin, nici $\frac{1}{16}$ parte din mărimea lor de la noul născut, și de aceea par copiii că sunt cu ochii atât de mari. Această particularitate se manifestă la craniu, în mărimea disproporțională a orbitelor ochilor.

Să considerăm acum și raportul de creștere între cap și restul corpului, sau mai bine zis, să urmărim legile generale după cari variază proporția diferitelor părți și membre din corp, la diferitele etăți, după figura No. 3.

Corpul noului născut cuprinde de 4 ori capul lui. Aceasta va să zică că, trunchiul și picioarele lui la un loc, sunt de 3 ori mai mari de cât capul. Corpul adultului din potrivă, cuprinde de 8 ori capul. Aceste sunt cele 2 extremități. La mijloc se găsește copilul de 2 ani, al cărui corp cuprinde de 5 ori mărimea capului, apoi copilul de 6 ani, al cărui corp cuprinde de 6 ori capul și copilul de 12 ani, al cărui corp cuprinde de 7 ori mărimea capului.

În cadrele acestei dispoziții generale a creșterii, observăm că, dacă copilului i-au trebuit 9 luni înainte de naștere, ca să ajungă normal la 50 cm. lungime, după naștere până

la 5 ani, el îndoiește această cifră, pentruca să ajungă la înălțimea de 1 metru, și abia spre 15 ani, ajunge de întregește lungimea considerată de la cea dintâiu clipă a existen-

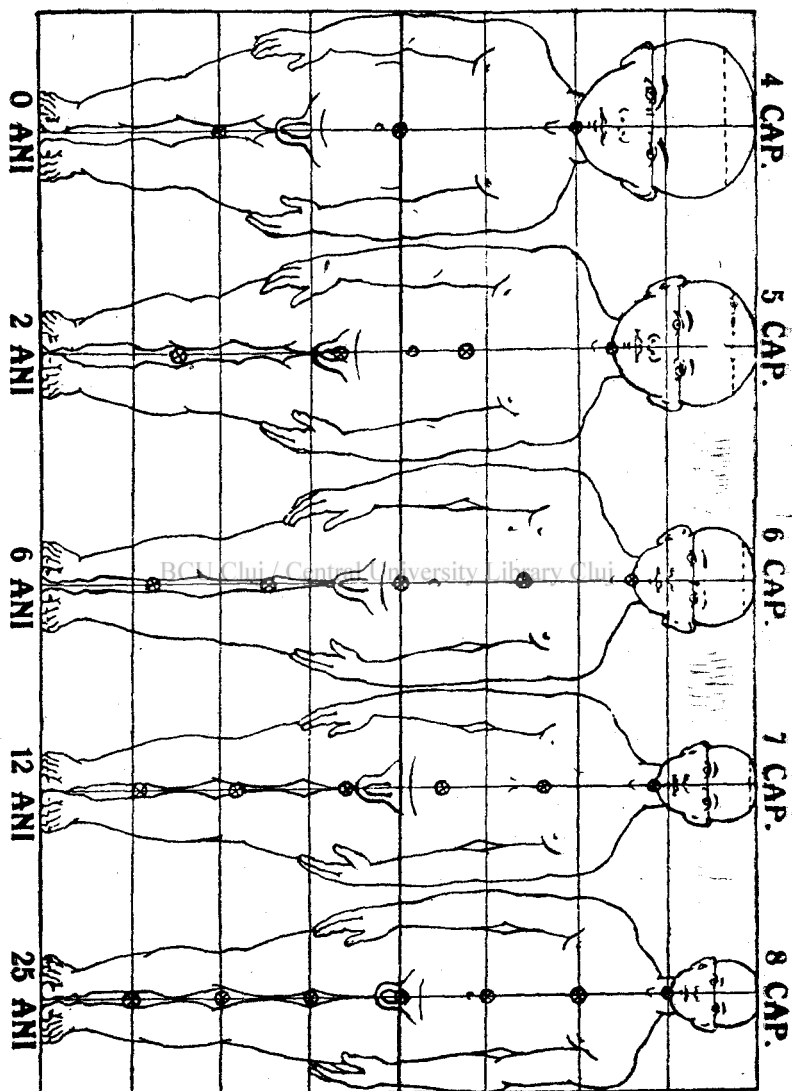

Fig. 3.

Proportile corpului copilului (Stratz).

ții lui foetale. Prin urmare, în 5 ani de la naștere copilul a crescut cu 50 cm. Pentru o creștere de alți 50 cm. i-au mai trebuit 10 ani, de la 5—15 ani.

În legătură strânsă cu creșterea în lungime a individului, este creșterea în greutate. Accentuăm că numai în legătură cu problema creșterii în înălțime și în raport cu etatea, capătă și problema greutateii justa ei valoare. Isolată, greutatea nu ne este un semn exact al creșterii. Căci, greutatea poate fi determinată de formațiunile de grăsime, cât și de densitatea țesuturilor musculare sau osoase. Astfel, se ajunge la o sinteză a tuturor cercetărilor asupra creșterii în lungime și a creșterii în greutate, și, dacă se pun amândoi factorii în funcție de sex, căpătăm completarea tabelului lui Stratz: Fig. 1. Ea ne dă evoluția ambelor creșteri, în înălțime și în greutate, conform cu clasificarea pe care am făcut-o la început și pe care ne-o lămurim acum mai bine, căci putem vedea în acel cadru de diviziuni și subdiviziuni, materialul corespunzător al procesului de creștere în înălțime, greutate, lungimea corpului și dentiție.

Liniile continue ne arată creșterea băieților, cele punctate creșterea fetelor.

Amândouă curbele de înălțime nu merg egal, ci ne arată la 1 an, la 5 — 7 și la 11 — 15 ani, o creștere mai accentuată. Afară de aceasta, se observă în ultima perioadă (11—15 ani), că curba de creștere a băieților este întrecută de curba fetelor (scara în cm. stânga). La curba greutateii se găsește acelaș mers, numai cu deosebire că tocmai la etatea de 10 ani, fetele îi întrec pe băieți și că numai la 16 ani, întrec și aceștia pe fete (scara în kg. dreapta).

Cifrele absolute sunt arătate în tabela noastră, dedesupt, la care se adaugă creșterea anuală a curbelor. După mersul acestor curbe, se deosebesc două perioade de *reculegere*, adică a celor mai scăzute impulsii de creștere, dela 2—4 și dela 8 — 10 ani și două perioade de *extensiune*, adică a celor mai ridicate impulsii de creștere, dela 5—7 și dela 11—15 ani. În cea de a doua perioadă, de extensiune, fetele au în mod absolut o mai mare înălțime și o mai mare greutate. Pentru creșterea înălțimii capului, se găsesc în grafica noastră măsurile absolute pe lângă curbe; iar raporturile înălțimii totale sunt arătate în cifre.

Pentru dezvoltarea dinților, cari intră ca un al treilea

moment pentru determinarea creșterii, s'a prevăzut jos o rubrică, unde, s'a însemnat ieșirea lor la diferite etăți, prin următoarele semne convenționale: $\square$ incisivii, $\wedge$ canini, $\heartsuit$ molarii. Deosebim, prin urmare, perioada fără dinți a sugaciului, sau perioada *de lapte*, care fiind încheiată la 2 ani, primește la 7 ani cel dintâi molar permanent, și *perioada celei de a doua dentiții*, care începe la 8 ani, cu schimbarea incisivilor.

Ieșirea celei de a doua dentiții, așa zisa perioadă de schimbare a dinților, s'au știrbire, coincide cu cea de a doua perioadă de reculegere. Până la 7 ani merge creșterea celor două sexe în mod paralel, numai cu deosebirea că fetele rămân ceva în urma băieților în înălțime și în greutate, (cam 2 cm. p. înălțime și 0,6 kg. pentru greutate).

Chiar din a doua perioadă de reculegere, se manifestă la fete cel dintâi semn de dezvoltare a sexului: o rotunjime a părții superioare a coapsei, în cea de a doua extensiune, se manifestă o lărgire a basinelui, bulbucătura sânului, părul de pe corp, și în fine ca semn fiziologic, cea dintâi menstruație. Semnele pubertății cari se manifestă la fete, în creșterea înălțimei și greutății dela 10—11 ani, se găsesc la băieți numai la 15 ani, așa dar, cu 3—4 ani mai târziu.

După modul cum se manifestă semnele secundare ale sexualității, se poate divide creșterea: într'o perioadă *neutră*, până la sfârșitul celui de al 7-lea an și într'o perioadă *dublă sexuală*, sau perioadă bisexuală, iar de aci până la maturitate, într'o perioadă specială a maturității. Cele dintâi semne ale transformării sexuale, coincid cu perioada celei de a doua reculegeri și cu schimbarea dinților.

§. 4. Caracterile tipice ale copilului. Caracterele comune și tipice ale copilului sunt prin urmare următoarele:

1. Relativa mărime a capului și scurtimea membrelor.
2. Mărimea ochilor și strălucirea lor.
3. Coloarea vie și delicată a pielii și a părului.
4. Existența, în chiar epocile de extensiune, a unei epoci de concentrație sau reculegere și o plasticitate relativă a pielii și musculaturii.
- 5) Lipsa de păr pe corp și a depozitelor de grăsimi localizate.

Toate aceste particularități nu sunt numai semnele unei dezvoltări normale a copilului, dar sunt și particularitățile frumuseții copilului, corespunzătoare anumitelor etăți ale lui. Acest punct scapă atenției noastre în concepția generală ce ne-o facem și care se sprijină pe caracterele feței, că mulți copii frumoși devin oamenii cei mai urâți. Se pierde adesea din vedere că, o figură de copil numai atunci este cu adevărat frumoasă, când posedă o anumită frăgezime și o anumită nehotărîre a trăsăturilor, iar nu caracterul definit al adultului. Am putea, din potrivă, privi ca un semn de degenerare, populația sau regiunea unde copiii par în trăsăturile feței lor, mai mult ca niște adulți în miniatură. În această direcție s'ar putea întreprinde studii foarte interesante și în țara noastră.

Firește că și climatul are o bună parte de con- §. 5. Clima și
tribuție la curba creșterii în înălțime și greutate. Înșă aci anotimpul.
trebuie să înlăturăm o iluzie. Dacă cercetările ne confirmă opi-
nia populară, că climatul reduce proporțiile, aceasta nu se po-
trivește și la om. Noi știm că Patagonii și Scandinavii d. ex.
sunt printre cei mai înalți oameni, (1,85 m. Patagonii, 1,70
Scandinavii) și trăesc în climate înghețate; iar Pigmeii trăesc
în Malaesia și în Congo, țări călduroase și sunt oamenii cei
mai mici. Climatul totuși înrăurește *relativ* creșterea în funcție
de alți factori, ca rasa, etc.

Altfel stăm cu anotimpurile și prin urmare cu influența temperaturii. Aici experiențele ne dovedesc mai întâi o pro-
porție în sens invers, pentru greutate și talie, față de ano-
timpuri. Astfel, în timpul toamnei și la începutul iernei, copilul
crește în greutate, dar talia rămâne pe loc; la începutul verei
greutatea rămâne aceeași, dar în schimb crește înălțimea. De
semnalat mai sunt concluziile altor cercetări (dr. Combes,
Lausanne), cu privire la influența pe care anotimpul o are
asupra copilului, înainte de naștere.

Astfel băieții născuți din Sept. până la Februarie, ar fi
mai scurți ca băieții născuți din Martie—August; iar fetele
cari se nasc din Decemvrie—Maiu, ar fi mai scurte, decât
cele cari se nasc în restul anului.

Din alte cercetări (Carlier-Godin), putem preciza înrâ-

urirea anotimpului asupra greutateii, perimetrului toracic și a taliei. Să găsește că, creșterea mijlocie totală, se înfăptuește vara, iar iarna se face creșterea perimetrului toracic (circumferința pieptului) a greutateii și a taliei. Până la 5 ani, anotimpurile n'ar prea avea înrâurire asupra creșterii taliei, și numai după etatea de 5 ani, se confirmă influența anotimpurilor.

§. 6. **Legile ritmice ale creșterii.** Dar pe baza cercetărilor moderne (Dr. Godin) se stabilesc următoarele legi ritmice ale creșterii copilului până la maturitate.

1) Creșterea nu se face simultan în întreg corpul copilului, dar pe segmente separate (bust, sau membre) și la intervale separate.

Repaosurile pentru creșterea în lungime sunt întrebuințate pentru creșterea în grosime.

2) Fiecare segment are felul său propriu de a crește, față de talie. Astfel, copilul crește în talie mai mult decât în membrele inferioare (picioare), în două epoci deosebite: înainte de naștere și după pubertate, pe când în picioare are să crească mai mult înainte de pubertate.

3) Perioadele de activitate și de repaos, cari se succed semestrial la creșterea în lungime, se manifestă invers pentru cele două oase lungi, cari se urmează în acelaș membru. Astfel dacă un os lung se îngroașă mai mult decât se lungește, timp de 6 luni, el se va lungi în următoarele 6 luni mai mult decât se va îngroșa; iar dacă într'un membru sunt două oase lungi, cari se succed, fiecare din ele va urma un proces contrar: când unul se va lungi, celălalt se va îngroșa și viceversa.

Prin urmare, dacă o creștere este proporțional superioară creșterii, pentru un segment al corpului, creșterea e inferioară staturii, pentru segmentul imediat dedesubt sau deasupra.

4) Alternările mari se fac în jurul pubertății. Un anumit segment, care progresează relativ mai mult ca statura, până la pubertate, își întârzie creșterea după pubertate și contrar. De aci urmează în genere, că talia datorește cea mai mare parte din dezvoltarea ei, înainte de pubertate, picioarelor, iar după pubertate, bustului.

5) Creșterile principale ale taliei, înainte de pubertate, se produc în timpul celor două semestre cari premerg manifestarea pubertății. Creșterile principale ale greutateii, înainte de pubertate, se săvârșesc în timpul izbucnirii pubertății și în timpul celor 2 semestre următoare.

Studiul proporțiilor ne îngăduie să cunoaștem, cu aproximație, timpul care la un moment dat desparte un copil de pubertatea lui, adecă să-i prevestim vârsta pubertății sale. La 6 ani, în mijlociu cu 9 ani înainte de pubertate, proporțiile copilului sunt astfel, timp de un semestru sau două, că silueta sau înfățișarea sa generală, ne poate indica aproximativ cum va fi el ca adult.

6) Înainte de pubertate, creșterea este mai mult osoasă, după pubertate, ea este mai mult musculară.

Cunoștința acestor legi ritmice ale creșterii a §. 7. Măsurarea înălțimii și greutății.
schimbat felul de a măsura copiii, mai ales elevii în școală. Tradițional, măsurarea copiilor se mai face încă din picioare, ca și la măsurarea recruților în armată și cu aceasta, se capătă numai măsura taliei. Talia este în adevăr suma înălțimilor membrilor inferioare, trunchiului, gâtului și craniului. Dar măsura făcută asupra componentelor taliei, nu ne arată decât dimensiunile lor izolate în momentul creșterii. Prin urmare, măsura taliei ne arată că un om este mic sau mare. Dar din punctul de vedere educativ, sau practic școlar, nouă nu ne trebuie să cunoaștem numai evoluția creșterii copilului la diferitele lui etăți, dar cunoscând acum legile periodicității ritmice ale creșterii, să știm în ce anume părți din trup a crescut el dela o etate la alta.

De aceea, metoda cea mai exactă de măsurare a copilului este metoda Dr.-ului Godin, cu ajutorul aparatului de măsurat numit: „Auxanometru“. Aci este destul să amintim, că chiar cu ajutorul unei simple stinghii, pe care se află diviziunile metrului, sau la pervazul unei uși, dealungul căreia s'a tras cu creta o linie ce ne indică diviziunile metrului, putem aplica această metodă, cu următoarele condiții:

§. 8. Înălțimea bustului și a membrilor inferioare.

1) Să măsurăm pe un copil întâi stând pe un scaunel (de aprox. 30 cm.), pentru a-i măsura înălțimea bustului, prin măsurarea distanței, care separă planul scaunului de vârful capului.

2) Să măsurăm pe copil, imediat în picioare, pentru a-i lua măsura redusă a membrilor inferioare, care se obține, scăzând înălțimea bustului din măsura taliei, adică din măsura totală în picioare.

Dintr'o astfel de măsurare se poate deduce, că orice creștere exagerată, care se înfăptuește numai în membrele inferioare, trebuie să fie suspectată, mai ales între 13—16 ani, deoarece aceste membre nu cresc atunci în mod normal decât puțin. O creștere mai mare se face, de fapt, în dauna bustului, care nu ia atunci decât o parte foarte mică la lungimea taliei. Prin aceasta se face o săritură peste fazele regulate ale alternărilor. Această săritură se face sub influența unui regim de viață îndelungat închis, fără aer îndestulător, fără lumina și activitatea necesară, sau după convalescența unei boale mai îndelungate. De aceea se poate întâmpla, că unii copii din pătura lucrătoare, (în deosebi din aglomerațiile industriale orășanești), trăind totmai în condițiile neigienice de mai sus, să crească mai înalți decât copiii dela țară, în aer bun și lumină multă, cu toată contradicția aparentă a faptului. Dar după cum am văzut, o asemenea creștere nu este de invidiat, căci ea este semnul unei creșteri anormale.

Iată câteva tabele de cifrele medii, cari ne reprezintă creșterea în lungime și în greutate, atât la băieți cât și la fetele din școalele din Paris, după Variot și Chaumet (1906), de o parte; după A. Binet (1910), de altă parte.

Talia băieților :

Variot-Chaumet :

Etatea	cm.
2—3	82·7
3—4	89·1
4—5	96·8
5—6	103·3
6—7	109·9

A. Binet :

Etatea	cm.
—	—
3	83
4	98
5	103
6	108

7—8	114·4	7	114
8—9	119·7	8	121
9—10	125·0	9	125·5
10—11	130·3	10	130
11—12	133·6	11	136 5
12—13	137·6	12	143·—
13—14	145·2	13	148·—
14—15	153·8	14	154·—
15—16	159 6	—	—·—

Greutatea băeților.

Variot-Chaumet:

A. Binet:

Etatea	Kg.	Etatea	Kg.
2—3	11·700	3	12·—
3—4	13·—	4	15·—
4—5	14·300	5	17·—
5—6	15·900	6	18·—
6—7	17·500	7	20·—
7—8	19 100	8	23·—
8—9	21·100	9	26·—
9—10	23·800	10	28·—
10—11	25·600	11	29·5
11—12	27·700	12	33·—
12—13	30 100	13	35·—
13—14	35·700	—	—·—
14—15	41·900	—	—·—
15—16	47·500	—	—·—

Talia și greutatea fetelor (Variot-Chaumet).

Etatea	Talia cm.	Greutatea Kg.	Etatea	Talia cm.	Greutatea Kg.
2—3	81·8	11·400	9—10	124·7	23 900
3—4	88·4	12·500	10—11	129·5	26·600
4—5	95·8	13·900	11—12	143 4	29 000
5—6	101·9	15·200	12—13	141·5	33·800
6—7	108·9	17·400	13—14	148 6	38·300
7—8	113·8	19·000	14—15	152·9	43·200
8—9	119·5	21·200	15—16	154·2	56·000

Aceste tabele sunt date ca exemple relative ale unor astfel de măsuri. Avem și alte tabele ale cercetătorilor germani, (Lange, Selter) sau americani (ca Bodwich) etc., dar ne mulțumim a da tabelele de măsuri luate asupra copiilor francezi.

§. 9. Perimetrul toracic se capătă măsurând *perimetrul-xiphoidian*, sau xiphosternul, adică încunjurând toracele cu o panglică metrică, care să treacă la nivelul unirii sternului cu apendicile xiphoid. De aceea i se și zice perimetrul xiphodian. Trebuie să notăm perimetrul toracic în două momente: în momentul *inspirațiunii* maxime și a *expirațiunii* maxime și apoi să luăm media. Perimetrul xiphodian a fost recunoscut în Comisia internațională pentru unificarea măsurilor creșterii din Geneva, în 1912, ca metoda cea mai avantajoasă, față de alte metode de a măsura perimetrul toracic.

Singura greutate, la copiii ceva mai grași, este de a găsi linia care separă corpul sternului de apendicele xiphoid, dar în această regiune a toracelui, panglica metrică nu întâlnește alte ridicături osoase, de cât acelea ale coastelor și ale coloanei vertebrale și chiar la indivizii grași, nu există în această regiune îngrămădiri de desvoltări grase.

Iată câteva cifre după Cruchet și Sérégé (1908), care ne reprezintă curba normală a perimetrului xiphoid a băeților, la următoarele etăți.

Etatea	Perim. xiphoid cm.	Etatea	Perim. xiphoid cm.
2—3	49·5	14—15	79·5
12—13	62·5	15—18	79·—
13—14	66·5	—	—·—

Binet pune greutate și pe măsurarea diametrului biacromial, care ne arată lărgimea umerilor, de la osul acromial al unui umăr până la osul acromial al celuilalt umăr.

Deametrul bi-acromial la băeți.

Etatea	Diam. bi-acrom. cm.	Etatea	Diam. bi-acrom. cm.
4	21·5	9	28·—
5	23·—	10	28·7
6	24·—	11	29·—
7	25·5	12	30·—
8	27·—	13	31·—

Cu aceste cifre, Binet completează datele pe cari ni le-a dat pentru talie și cari exprimă creșterea în înălțime.

Coeficientul de robusticitate. Se numește coeficient de robusticitate raportul între talie, greutate și perimetrul toracic.

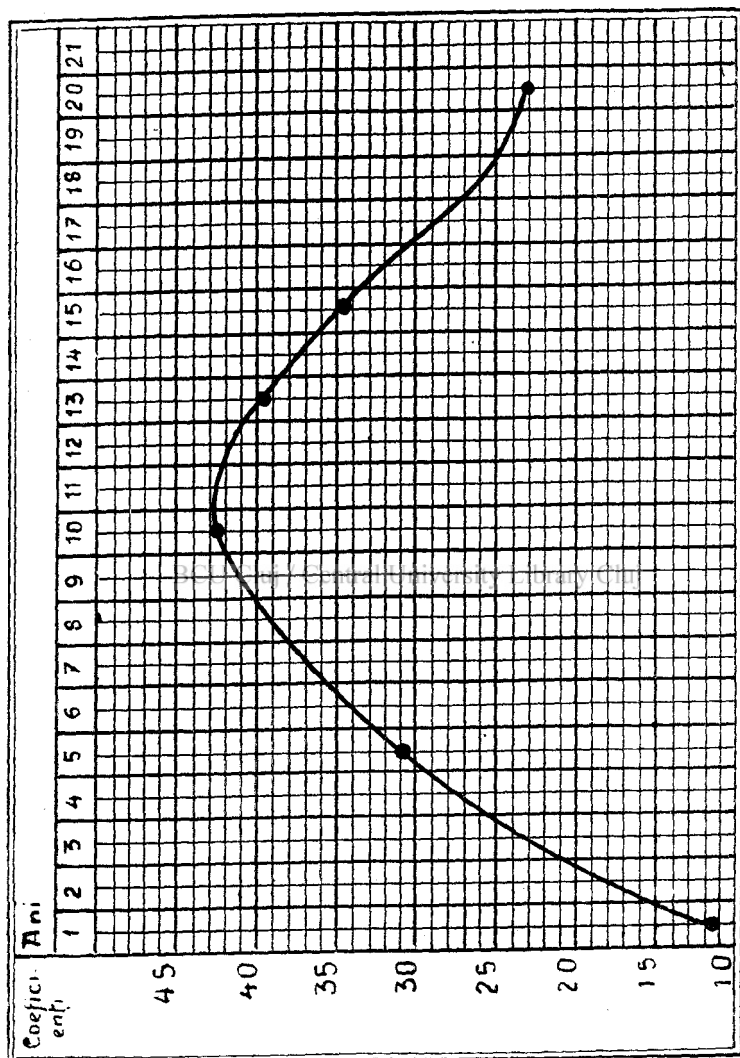

Fig. 4.

Coeficientul de robusticitate dela 1 la 21 ani. Curba mijlocie (Mayet).

Cu alte cuvinte, noi putem stabili anumite raporturi între acești factori ai creșterii, pentru a nu-i lăsa izolați, ci din

potrivă, pentru a ridica problema creșterii la o sinteză a factorilor ei componenți, factori cari să ne reprezinte valoarea forței sau a robusticității specifice a unui individ. Iată formula (după Mayet) potrivită pentru copii, după care se obține coeficientul:

$$T. - \frac{(P + \text{circ. toracic insp.} + \text{circ. toracic expir.})}{2} = C. R. *$$

Mayet a calculat coeficientul de robusticitate la un număr mare de copii de 7—13 ani. Figura 4 ne arată rezultatele înscrise pe o diagramă, care ne indică curba medie a coeficientului de robusticitate dela 1 an la 20 de ani.

Urmând această curbă observăm că, dela cifra 12 (coeficientul la un an), coeficientul de robusticitate atinge cifra 30 la 5 ani, iar la 10 sau 11 ani, atinge cifra maximală cam 43. La 15 ani a scăzut la 35 pentruca la 21 de ani, să se apropie de 23—24 care este și coeficientul de robusticitate mijlociu pentru recruți.

La aceste cifre mijlocii trebuie să ne raportăm pentru a aprecia robusticitatea copilului.

La băieți, coeficientul mijlociu se ține aproape de o cifră puțin inferioară de curba mijlocie; la fete el se traduce printr'o cifră puțin superioară, fără ca prin aceasta, diferența să întrecă mai mult de 3—4 unități. În afară de aceste variații, pe cari le-am putea numi fiziologice, se constată că, *cu cât cifra coeficientului de robusticitate este mai ridicată deasupra mijlociei, cu atât constituția este slabă; cu cât cifra este mai joasă, cu atât copilul are o constituție mai puternică.* Un astfel de coeficient de robusticitate, ne poate da asupra sănătății copilului o apreciere mai justă, decât numai calculul asupra raportului între talie și greutatea lui.

§. 10. Influența condițiilor sociale asupra creșterii. Am văzut cum procesul creșterii e condus și se desfășoară după anumite legi, cum pe de altă parte, aceste legi sunt favorizate sau împiedecate în desvoltarea lor de alți factori, începând cu ereditatea, viața intrauterină a individului, rasa, clima, anotimp, etc. și sfârșind cu mediul social în care se face creșterea individului. Dintre acești factori, acel al mediului social, trebuie să ne

* Însemnăm prin T, talia în cm. prin P, greutatea în kg.

oprească mai mult. În adevăr, cercetările din toate țările constată că copiii cu părinți cu stare, întrec pe copiii cu părinți lipsiți sau cu mijloace mai restrânse, atât în înălțime cât și în greutate. Și această favorizare a unora nu se manifestă numai în creșterea totală a individului, dar și în alte privințe fizice, mai ales într-o superioritate a constituției generale.

Cercetările Prof. Dr. August Schmidt în școlile din orașul Bonn din Germania, între anii 1911—1912, ne-au dat următoarele rezultate înscrise în alăturata tabelă:

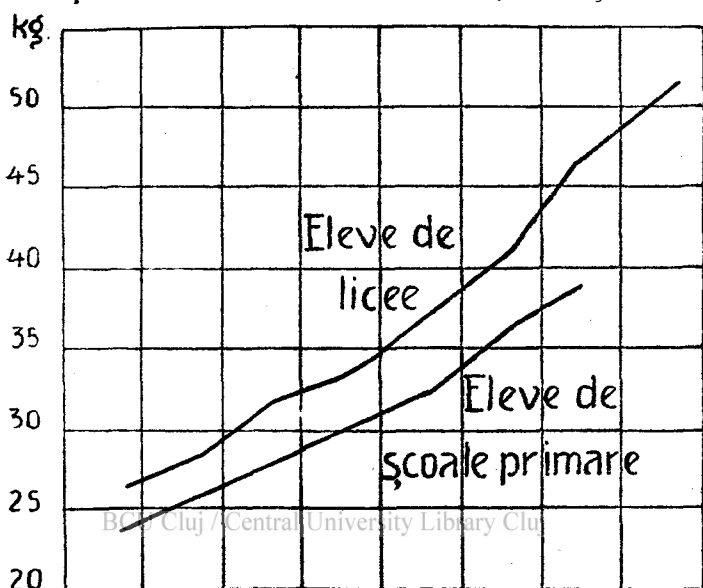
Situația generală fizică	Școlile reale comunale	LA ȘCOLARII DELA		Dela o școală pentru debili și anormali mintali
		O școală dintr'o mahala	O școală de ajutorare	
Bună	55.3 la sută	24 la sută	21.8 la sută	13,3 la sută
Mijlocie	41.0 "	67 "	65.9 "	63.7 "
Rea	5.6 "	8,5 "	12.3 "	22 "

Observăm că în școala pentru debili mintali sunt adunați copiii, cari pe lângă faptul anormalității lor mintale, aparțin de fapt păturii celei mai sărace din oraș, pe când în școala de ajutorare, sunt strânși în Germania elevii dela diferite școli, întârziați la studii din diferite motive (nu absolut din incapacitate mintală), dar cari sunt slabi și fizicește. Iată și alte 4 tabele cari reprezintă curbele creșterii în greutate și înălțime ale unor eleve și elevi de licee, comparați cu eleve și elevi din școalele poporane primare din Berlin, după cercetările lui Rietz. Fig. 5 și 6, 7 și 8.

Dar cercetările cari au făcut cel mai mare șgomot științific au fost acelea ale lui *Alfredo Niceforo*, fost profesor la Universitatea din Lausanne (Elveția), dintr'o carte intitulată „Clasele sărace“ (Paris, Giard, 1905). Autorul acestei cărți susține o teză, care este bazată pe datele studiului creșterii și ajunge la concluziile sociale și politice cele mai îndrăznețe.

În adevăr, mișcările democratice din toate țările, s'au sprijinit pe această considerație că populațiile de jos, țărănești și orășenești, devin adevărate rezervorii de premenire

și de împrăștiere a claselor suprapuse, cari din atâtea cauze, devenite cu timpul ereditare și tradiționale, degenerază încetul cu încetul. O astfel de teză a fost susținută de atâți oameni de știință, de sociologi, educatori, etc. Nicefero, studiind creșterea la un număr de 3146 de copii din școlile din

Vârsta 8-9 9-10 10-11 11-12 12-13 13-14 14-15 15-16

Fig. 5

Creșterea în greutate a elevelor din licee și școli primare (poporane) din Berlin (după Rietz) 1903.

Lausanne, aparținând atât claselor celor mai sărace cât și celor mai cu stare, ajunge la concluzii defavorabile pentru copiii săraci. Aceștia au o talie mai mică, o greutate mai mică, atât absolută cât și în raport cu talia; circumferința capului lor este mai mică și diferitele alte indicii ale forței și robustității lor, inferioare celor din clasele înstărite.

Iată o tabelă a lui Nicefero, care ne dă comparația între 50 băieți de zidari și 50 de băieți de părinți exercitând profesii libere. Toți copiii au 9 ani.

	TALIE	Greutate	Forță muscul	Torace
Fii de funcționari	129,3	25,5	13,7	58,7
„ „ zidari	122,5	21,8	12,3	58,4

Dar în afară de aceasta, autorul studiază și numărul de anomalii (deformații ale creșterii) la copii. El cercetează două grupe de băieți de 14 ani, una săracă și alta înstărită, și găsește următoarele anomalii: fruntea fugind înapoi și alte mici

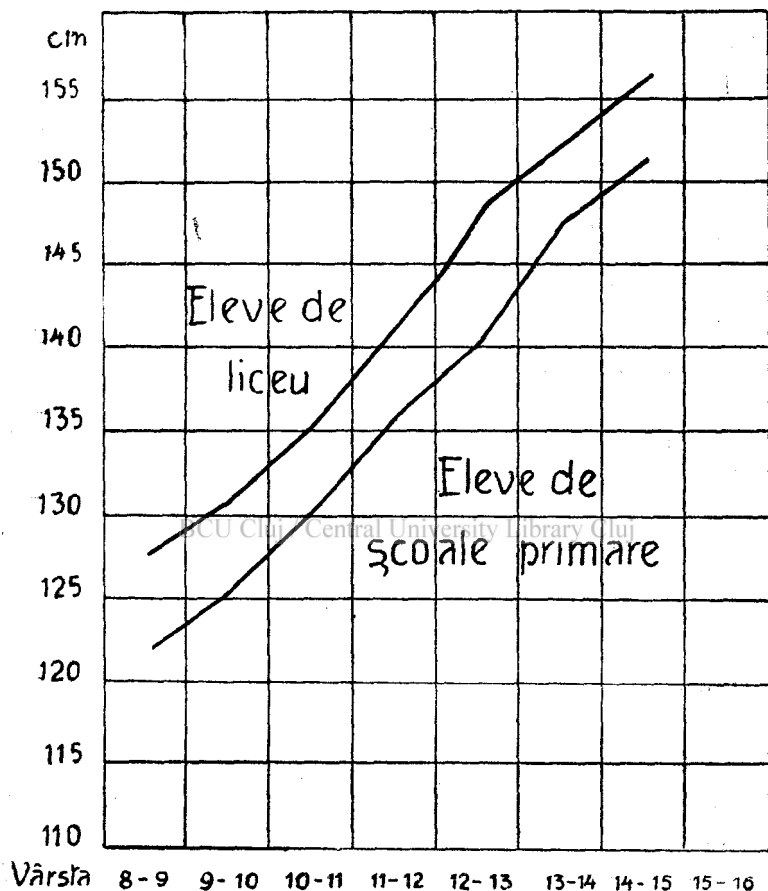

Fig. 6.

Creșterea în lungime a elevilor de licee și școli primare (poporane) din Berlin (după Rietz).

anomalii ale craniului, asimetria feței, măsele enorme, anomalii la urechi etc. La 70 de băieți săraci, el găsește 135 de anomalii și la același număr de băieți bogați, numai 94 de anomalii. Subiecții fără anomalii sunt: 20 dintre bogați, 10 dintre săraci, iar acei cu o singură anomalie: 22 dintre

cei bogați, 18 dintre cei săraci. Din potrivă, reunirea a 2, 3, 4 anomalii, se întâlnește mai des la cei săraci și chiar într-o proporție considerabilă.

De aceea autorul crede că nu poate interpreta defectele creșterii acestor copii, ca efecte numai ale întârzierii în creștere, sau ca efecte numai ale regimului alimentar și igienic.

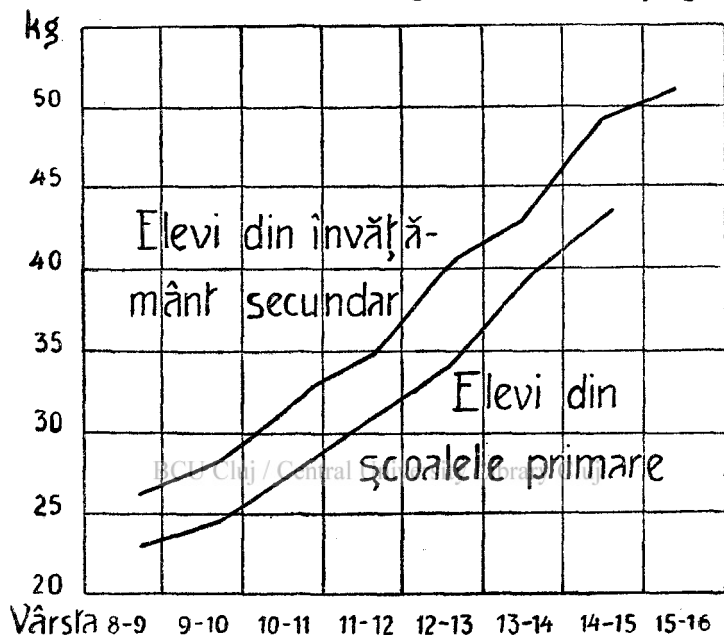

Fig. 7.

Creșterea în greutate a elevilor din școalele secundare și din școalele primare (poporane) din Berlin (după Rletz).

defectuos, așa cum să întâmplă când avem de constatat insuficiența de creștere la recruții din armată. Aceștia, după un regim de îmbunătățire în casarmă, câștigă de cele mai multe ori diferența întârzierii taliei lor, până la normal.

După Nicefero, în cazul copiilor de mai sus, ar fi vorba de o adevărată degenerare, pe care el o controlează până la starea adultă a acestor copii, supuși chiar unui regim mai bun, sau și la adulții aceleași clase sărace, unde a studiat pe acești copii. Și, după asemenea concluzii, cât de departe pare că suntem de constatările făcute de filozofii veacului al 18-lea și până la alți mulți din prezent, cari opun

pe omul din popor, robust și sănătos, rezervor al premenirii sociale, bogatului slăbănog și degenerat!

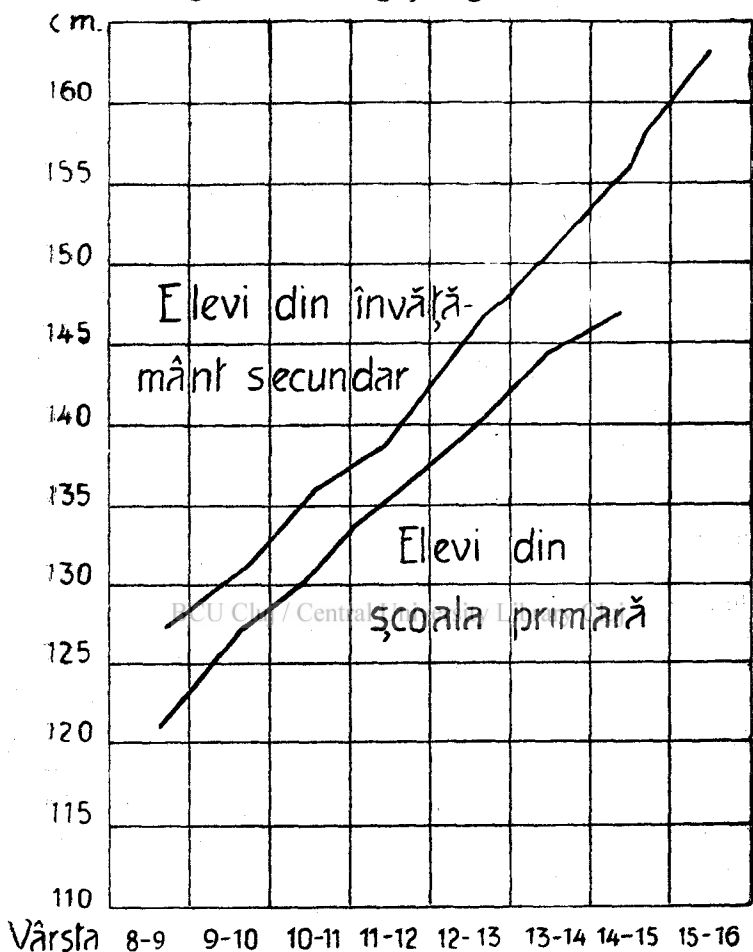

Fig. 8.

Creșterea în lungime a elevilor din școlile secundare și din școlile primare (poporane) din Berlin (după Rietz).

Și cu toate acestea, teza lui Nicefero încheie că, dacă privilegiul îndelung sfârșește prin a-și plăti tribut degenerării, mizeria îndelungată poate fi privită și ea ca o cauză de variațiuni la început câștigate, apoi cu adevărat moștenite și în fine fixate prin ereditate. Mizeria, dă deci naștere la de-

generare. Creșterea fizică îi este un indiciu semnificativ, în clasele de jos ale populațiilor rurale și urbane.

§. 11. **Starea creșterii fizice, sau mai bine zis cele materiale, asupra creșterii copilului, la intrarea lui fizice a copiilor.**

De aceea o altă importantă și urgentă problemă pentru educație, care decurge din cea dintâia, este aceea de a se ști dacă un copil este îndestul de dezvoltat fizicește, pentru ca să poată fi declarat apt pentru școală, și deci, dacă poate să participe cu succes la activitatea învățământului.

Problema se pune din două puncte de vedere. Mai întâi, trebuie se știm dacă un copil care este de etatea prevăzută ca obligatoare pentru școală, este *de fapt* și prin creșterea sa, apt pentru școală.

Al doilea punct ar fi acela de a se ști, ce măsuri trebuiesc luate atunci, când între etatea obligatoare de școală și între creșterea fizică a copilului, nu ar exista o armonie.

În adevăr, statul hotărăște la ce etate trebuie să înceapă obligația școlară. De fapt, avem în deosebitele state diferite etăți, impuse ca etăți obligatoare pentru școală.

În unele țări se prevăd însă intervalele de timp de la o etate la alta, ca obligatoare pentru școală, ca de exemplu între 5—6 ani, cum e în Anglia, sau între $5\frac{1}{2}$ și $6\frac{1}{2}$ ca în Rusia, (în mod excepțional se prevede acolo și intervalul între $5\frac{3}{4}$ — $6\frac{3}{4}$); sau, ca în deosebitele cantoane din Elveția, când 6, când 5 sau 4 ani. Aceste din urmă etăți, sunt obligatoare pentru grădina de copii.

În Danemaria, Norvegia etc. obligativitatea școlii primare este la 7 ani.

În România, Ardealul a avut 6 ani, Vechiul-Regat 7 ani, peste cari unificarea legislației școlare a trebuit să decidă etatea de 7 ani.

Statele au stabilit în adevăr aceste etăți ca obligatoare pentru școală, dar pe ce temei le-au stabilit? Nu toate și de la început pe un temei științific. În mod deductiv, sau prin așa zisa experiență empirică, s'a crezut că o etate convine mai bine pentru obligația școlară de cât alta. Dar

nu s'au luat în seamă inegalitățile creșterii în dezvoltarea copiilor, la o anumită și aceeași etate, declarată de un stat ca obligatoare pentru intrarea lor în școală. Însă, aceste inegalități ale copiilor la etatea de obligație școlară, sunt niște realități crude.

O statistică a lui Schmidt, asupra elevilor din școlile primare (școli poporane) din orașul Bonn (Germania) ne poate ilustra teza noastră.

A) Copii obligați de școală, dar negăsiți maturi pentru școală:

	Etate	Lungimea corp. cm.	Greutatea kg.
Fete:	5 $\frac{1}{2}$ —6	103·—	11·72
	6—7	102·9	11·52
Băieți:	5 $\frac{1}{2}$ —6	105·67	18·22
	6—7	103·86	17·54

B) Copii normali dezvoltați și primiți în școală.

	Etatea	Lungimea corp. cm.	Greutate kg.
Fete:	5 $\frac{1}{2}$ —6	110·6	19·5
	6—7	113·8	20·6
Băieți:	5 $\frac{1}{2}$ —6	108·9	19·6
	6—7	113·8	20·5

După o astfel de statistică, iată *diferența* ce s'a constatat între cei respinși științificește, nu și legal de la intrarea în școală și cei normal dezvoltați și primiți în școală:

La fete:

În etate de 5 $\frac{1}{2}$ —6... difer. de 6·6 cm și Lung. 1·78 kg. greutate
 „ „ 6—7 „ „ 10·9 „ „ 3·08 „ „

La băieți:

În etate de 5 $\frac{1}{2}$ —6... difer. de 3·2 cm. și Lung. 1·38 kg. greutate
 „ „ 6—7 „ „ 9·9 „ „ 2·91 „ „

Aci s'ar putea observa că, la copiii respinși între 5 $\frac{1}{2}$ —6 ani, lungimea și greutatea medie a corpului lor, sunt superioare copiilor respinși între 6—7 ani. Aceasta s'a întâmplat din cauză că s'au respins cu mult mai mulți copii sub 6 ani, cari n'au avut deplina dezvoltare fizică, decât copiii cari au împlinit 6 ani.

Din cele constatate până acum putem trage următoarele concluzii, *Stabilirea etății obligatoare pentru școala primară într'o țară, nu se poate face decât pe baza unor cercetări științifice prealabile, cari se ne indice media creșterii normale a copiilor la fiecare vârstă și a acelor cari sunt apți în dezvoltarea lor fizică, pentru intrarea în școală, la țară și la oraș, la anumite vrâste.*

Și în acest caz se pot semnala deosebiri individuale mai mici, în creșterea fizică a copiilor de aceeași etate stabilită obligatoare pentru școală, datorate deosebitelor cauze și circumstanțe individuale, dar fără nici o însemnătate, sau dacă sunt mai mari, ele intră în domeniul patologic. Pentru moment, trebuie preferată principial în ori ce caz, *acea etate ca obligatoare pentru școală, care prevede un interval de ani, de cât un număr de ani împliniți.* De ex. 7—8 ani, de cât 7 ani etc.

Legea în vigoare a învățământului din România, prevede intervalul de la 7—16 ani împliniți, pentru obligativitatea învățământului primar, dar înțelege că 7 ani este etatea obligatoare pentru *intrarea în școala primară.* În adevăr, legea mai adaugă: „În împrejurările în cari Ministerul ar crede necesar, el va putea admite ca copiii să poată urma în școala primară dela vârsta de 6 ani“.

Dar din această rezervă a legii, nu reese un criteriu bazat pe studii științifice pentru determinarea etății de intrare a copilului în școala primară, nici în școlile de copii mici (5—7 ani). Este iarăș adevărat că legea mai prevede, că: „copiii bolnăvicioși, slabi sau nedezvoltați la minte pot fi îngăduiți să înceapă instrucția lor primară la o vârstă mai înaintată“.

Dar, pe lângă discuția care comportă acest articol cu privire la copiii slabi și nedezvoltați la minte, de care ne vom ocupa în altă parte, observăm, că pentru acești copii nu se stabilește prin art. 16 obligativitatea învățământului, și nici nu constatăm un criteriu științific, care să stabilească etatea intrării lor în școală.

CAPITOLUL II.

Desvoltarea sufletească a copilului.

Mai întâi, să ne interesăm de raporturile, cari există între creșterea fizică și creșterea psihică sau intelectuală a copilului. Desvoltarea intelectuală, care se înfăptuește în același timp cu creșterea fizică, nu urmează un drum absolut paralel.

§. 1. Paralelismul între creșterea fizică și desvoltarea sufletească a copilului.

Știm că creșterea fizică se face după o curbă neregulată, că există faze de creștere accelerată, ca de ex. una spre 7 ani și alta în momentul pubertății, urmate de faze de repaos. Cercetările ne dovedesc mai departe, că la fiecare fază de accelerație a creșterii fizice, corespunde o fază de încetineală a desvoltării sufletești. Lucrurile merg astfel, ca și când creșterea în talie, ar exercita o influență înăbușitoare asupra desvoltării mintale, ca și când energia vitală întrebuințată pentru o creștere accelerată a corpului, nu ar mai putea fi întrebuințată în acelaș timp și pentru evoluția paralelă a facultăților sufletești. Astfel, în anumite momente din epoca pregătirii adolescenței, curba creșterii fizice va fi urmată de o scădere în domeniul intelectual. Aceste zigzacuri sunt mai accelerate la fete decât la băieți. Dar desvoltarea sufletească atârână de condițiunile anatomice și fiziologice ale creerului. Noi știm, că creerul prezintă o dimensiune mai mare în cel dintâi an și ceva în al doilea an de viață a copilului, tocmai pentru a face cu putință o creștere a volumului creerului în tot acest răstimp, deși creerul noului născut este relativ cu înălțimea lui, mai mare decât al adultului.

Creșterea volumului creerului la copil este totuși supusă la alternări individuale, condiționate de deosebite cauze.

În privința greutății creerului, ceea ce ne interesează, este faptul că noul născut posedă o greutate de aproape

o treime din greutatea mijlocie de mai târziu, pentru că în cei dintâi ani, greutatea să mai crească cu o altă treime și să atingă greutatea maximală, cu începere dela acea dată, până după sfârșitul pubertății.

Dacă cercetăm pentru ce îi trebuie copilului o mai repede creștere a greutății creierului în cei dintâi ani, aceasta ne-o putem explica prin ceea ce am zis mai sus, că creierul își pregătește, mai înainte de toate, condițiile cele mai favorabile pentru o imediată intrare în activitate a spiritului. Chiar îndată după naștere, organele simțurilor se deschid rând pe rând, ca să primească suma complexă de impresii ce năvălesc asupra creierului din lumea de afară. La început, percepțiile mai simple de lumină, culoare, tonuri și ale altor simțuri, mai apoi percepții și mai complexe, ca de ex. cele provenite din dezvoltarea aparatului muscular și al celui de vorbire, unul conducând cu încetul la reprezentarea *spațiului*, celălalt la reprezentarea *conștiinței de sine*. Toate aceste cer creierului până pe la 4 ani, efortări și obligații cu mult mai mari decât mai târziu.

Iată ce anume procese esențiale trebuie să îndeplinească creierul în evoluția sa spre maturitate, pentru a permite dezvoltarea percepțiilor și funcțiilor mai sus arătate și a activităților superioare sufletești.

1) Învălirea celulelor și a firelor nervoase cu o teacă albicioasă numită myelină, care e semnul maturității celulei și a posibilității ei de a intra în funcție.

2) Creșterea în număr a celulelor nervoase din creier, număr, care poate ajunge la adult la cifra de 2 miliarde 900 de mii.

3) Creșterea în volum a celulelor, care poate să se înlăptuiască până la etatea de 25—30 ani.

4) Apariția și dezvoltarea centrelor de asociație, pe lângă centrele senzoriale, existente mai dinainte.

Asupra ultimului punct trebuie să stăruim mai mult, fiindcă el ne explică fazele principale ale evoluției vieții sufletești a copilului.

Urmărind fig. 9 deosebim aceste două genuri de centre sau sfere.

1) Centrele sensoriale, cari determină funcțiile de relații, funcții comune omului cu animalele. Ele primesc prin nervii periferici, impresiuni din lumea dinafară a copilului și trimit impresiuni în acești centri, spre nervii periferici. Aceste centre, aglomerate la un loc, formează adevărate *sfere sau zone sensoriale*, sau regiuni din scoarța creierului, cari conduc viața animalică și nevoile corpului. Astfel avem

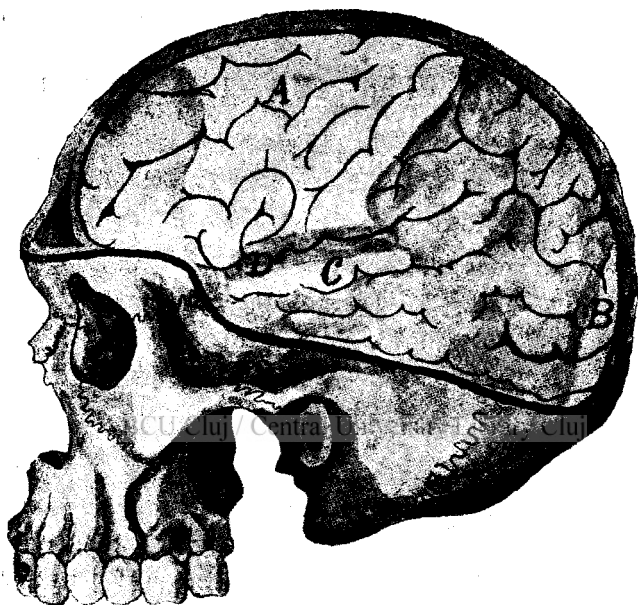

Fig 9.

Zonele și centrii de Asociații (centrii lui *Flechsigt*).

sferele sau zonele, indicate în figura noastră cu literele A, B, C, D. — A: este sfera de sensibilitate a corpului; B: sfera vederii; C: sfera auzului; D: Centrul vorbirii.

2) Centrele de asociații (sau centrele lui *Flechsigt*), cari *leagă*, prin fibrele de asociații, toate centrele sensoriale și *primesc* dela aceste centre asociații de impresiuni, sau *transmit* asemenea asociații de impresiuni, astfel că toate centrele senzoriale sunt subț atârănarea imediată a centrelor de asociații.

Apoi, pe lângă legăturile pe cari le stabilesc cu părțile mai profunde ale creierului, fibrele de asociații pun în

legătură și diferite centre de asociații între ele. Deși în sfera centrelor de asociații, se găsesc și fibre de natură centrelor sensoriale, acestea sunt foarte puține, în raport cu fibrele propriu zise de asociație, astfel încât centrele de asociații, se găsesc răspândite printre centrele sensoriale în așa chip, încât unele sunt cu desăvârșire despărțite de celelalte. În figura noastră ne apare și sfera centrelor de asociație, care cuprinde cea mai mare porțiune a creierului omului.

Această figură are trei categorii de centrii de asociație :

- 1) Zona anterioară de asociație (porțiunea mai închisă din față).
- 2) Zona din mijloc, de asociație.
- 3) Zona posterioară de asociație.

Cea dintâiu are rolul de a prelucra impresiunile cari vin din propriul nostru corp.

Cea de a doua, conține centrul vorbirii.

Cea posterioară, prelucrează impresiunile venite din lumea din afară.

Centrul posterior de asociație formează prin urmare fundamentul unei *sinteze obiective*, iar centrul anterior formează fundamentul *sintezei subiective*. Acțiunea combinată însă a tuturor acestor centre de asociații, formează pe de o parte, materialul *sensibil* al *conștiinței* noastre, iar pe de altă parte, mijlocește formele superioare de *cunoștință* și de *voință*.

Astfel există centre de asociații, cu un rol hotărâtor pentru toate progresele sufletești superioare. Și numai așa ne explicăm, cum de întreaga activitate intelectuală a copilului, încetează dela un moment să mai atârne de cantitatea creierului, adică de volumul sau de greutatea lui, pentru ca să atârne de numărul și puterea centrelor de asociație, sub a căror conducere se găsesc celulele creierului.

Așa se explică cum se face ca viața sufletească a copilului nou născut și în primele luni după naștere, să fie legată exclusiv de activitatea sferelor sensoriale, deci

să fie foarte redusă, pe când restul creierului să stea în inactivitate, pentruca cu încetul centrele de asociații să apară și să se desvolte, până ajung la adult să ocupe o zonă de activitate cu mult mai mare în creier, decât zona sferelor sensoriale. Progresul mintal al individului, atârână de o continuă înbogățire a centrelor sau firelor de asociație, înbogățire, care poate să se înfăptuiască până peste etatea de 35 ani.

Cât timp copilul stă mai mult sub conducerea centrelor sensoriale, el este pornit să vadă mai curând și mai bine lucrurile în *integritatea* lor decât părțile constitutive ale lucrurilor, *totalitatea* decât amănuntele, grupările sau *tipul*, înaintea individualităților. Într'un cuvânt, el vede *realul* și *concretul* mai repede și mai bine, ca ceea ce este mai îndepărtat sau abstract, ca ceea ce este deci o concepție complexă a spiritului său, fiindcă senzațiile concrete stau de sine stătătoare în amintirea centrului optic și pot să fie trezite ușor prin excitantul momentului.

Că copilul vede păpușa, înainte de a vedea amănuntele rochii pe care o poartă păpușa, atât e de adevărat acest lucru, încât o imagine foarte primitivă a unei păpușe, o bucată de cârpă cu un cap și un corp de abia schițat, evocă oricărui copil imaginea păpușii. Cu mult mai târziu copilul va diferenția părțile și va începe să se intereseze de ele.

Atunci va vedea mai curând *deosebirile* decât asemănările. De aceea și lumea de *gândire* a copiilor, nu este lumea de *idei* a adulților.

Să urmărim cum copiii dela 4—12 ani observă o gravură, cu subiect copilăresc, când le este prezentată un timp oarecare, scurt, după care ei trebuie să ne povestească ce au văzut (Exerciții numite de fidelitate a memoriei imediate). Se poate constata cum lucrează ei de deosebit: cei mai mici, rețin ființele și obiectele reprezentate, fără ca să pună nici o ordine în examinare; alții, observă lucrurile de acolo, făcând înconjurul periferic al gravurii; iar cei mai în etate, sunt acei cari deosebesc esențialul de secundar.

Aceasta se întâmplă așa, fiindcă copiii nu au dela în-

§ 2. Evoluția intelectuală a copilului, pe baza evoluției creierului și a organelor simțurilor.

deput dezvoltate un număr suficient de asociații, cu cari ei să poată face o înlănțuire repede a impresiilor lor vizuale, să le poată grupa și să le asocieze într'un tot.

Cu centrul auditiv se petrece acelaș lucru. Multă vreme cuvintele auzite de copil, simple percepțiuni convenționale corespunzătoare ideilor, nu au o existență autonomă în creier. Ele se localizează însă cu încetul și cu etatea, sub influența dezvoltării centrelor și firelor de asociații în sisteme compacte, cari fac ca propozițiile să fie repede înțelese. Astfel în viață, copilul învață a vorbi dela mamă, auzind cum i se exprimă gândiri și exprimând el însuși gândiri, înainte de a diferenția cuvintele și părțile de cuvinte.

Dar centrele de asociație ne explică, cum copilul ajunge treptat la înțelegerea și formarea noțiunilor și ideilor mai generale și abstracte din limbă. Reprezentările cari se produc de centrele sensoriale sunt simple și concrete. Cu ele s'a putut creia limba popoarelor primitive, cari au trebuit să se servească multă vreme de limba descriptivă a gesturilor. A fost deajuns un singur semn, pentru a specifica obiectele și proprietățile lor; iar după ordinea în timp și ordinea însemnătății, să se poate produce o reprezentare corespunzătoare în creier și astfel să se poată produce exprimarea în limbajiu, potrivit cu împrejurările. Această limbă a putut servi atât la popoarele primitive, pentru scurtă vreme, cât poate servi și la copilul nostru, pentru exprimarea gândirilor simple. Dar nu mai este îndeustulătoare pentru exprimarea gândirilor mai complexe, așa cum servește limba raselor civilizate, pe temeiul proceselor superioare de asociație. Pe de altă parte, am observat că și activitatea centrelor de asociații se sprijină pe activitatea centrelor sensoriale. Acest lucru ne poate face să înțelegem, cum formarea noțiunilor generale și a ideilor abstracte din limba copiilor, este un câștig încet, care atârână nu numai dela buna dezvoltare a centrelor de asociații, dar și dela o bună și puternică dezvoltare sensorială.

De aceste cunoștințe ne vom servi pentru a deduce anumite urmări în educație.

În fine, centrul sensibilității generale și al mișcării, localizat în circumvoluțiunile frontale și parietale ascendente

ale creierului, ne scoate în relief importanța sensibilității pielei, a sensibilității musculare și a sensibilității articulare, din punctul de vedere al formării ideilor fundamentale ale spiritului.

Datorit lor, spiritul cunoaște pozitiv starea de repaos sau de activitate a mușchilor și a articulațiilor și este înștiințat de toate mișcările executate, precum și de intensitatea, de viteza și de bogăția lor. Din materialul senzibilității generale, se produce în spiritul copilului ideea de „personalitate” sau de „eu”, iar din materialul strâns cu ajutorul mișcării se produc noțiunile conștiente de întindere, de massă, de greutate, de rezistență, de viteză și de timp.

Fiziologia ne dovedește că centrele senso-motrice (centri rolandici parțiali), cari corespund deosebitelor categorii de mișcări, sunt cu atât mai bine localizate cu cât individul este mai în etate și deci, cu cât aceste centre senso-motorice sunt mai dependente de centrele de asociații.

Excitarea centrelor senso-motorice aduce deci, la un individ tânăr, o reacțiune *generalizată*; pe când la adult, ea atrage reacțiunea unui *singur* element periferic, bine definit. Evoluția individului este prin urmare caracterizată prin *specializarea* din ce în ce mai perfectă a acestor centre parțiale, adică printr’o execuție mai bună a tuturor mișcărilor simple, care se înfăptuește prin ajutorul asociațiunii din ce în ce mai complete, asociație care atrage o execuție din ce în ce mai ușoară a mișcărilor complexe.

Să privim de ex. un copil și să observăm mișcările pe cari le execută el sub influența voinții. Să-l observăm când învață a umbla, a scrie, a cânta din instrument, a dansa, a coase, a face gimnastică etc. În prima perioadă, tot corpul participă mereu cu mișcările la activitatea ce o face; cu timpul, numai mușchii de trebuință lucrează cu intensitate, în ordinea și cu repeziciunea necesară. Specializarea centrelor senso-motorice, pe baza progresului centrelor de asociație, devine din ce în ce mai evidentă dela copil spre adult.

Echilibrul vieții noastre de mișcare se obține prin urmare, din desvoltarea armonică a centrelor senso-motorice, cari tind spre individualizare și spre autonomie și a centrelor de asociație, cari tind spre coordonare și solidari-

zare. *Progresul vieții noastre sufletești este condiționat de echilibrul acestor două procese deosebite.*

§ 3. Evoluția După această caracterizare a intelectului, să încercăm și caracterizarea vieții afective și voluntare a copilului, înaintea de adolescență. sentimentelor ce le trăește copilul, se manifestă încă dela început, sub cele trei forme simple: strigăt, plâns și râs, (surâs).

Prin aceste trei forme, copiii își manifestă viața lor, interioră, cu o intensitate mai mare decât adulții. Căci, pe măsură ce înaintăm în etate, expresiile feței noastre, cari însoțesc și predomină în una din aceste forme, strigăt, plâns sau râs, numai provin din izvorul curat din care țâșnesc în copilărie.

În adevăr, cine nu știe că copilul posedă în gradul cel mai mare facultatea de expresiune. Tot ce are el în suflet se exprimă în mișcările corpului său elastic, în gesticulațiile lui nemăsurate, în toată fizionomia și mimica sa deschisă și sinceră. Nici un calcul, care să turbure la el emoția trezită interior. Omul matur, dimpotrivă: calculează, ascunde, se prefăce, se stăpânește, fiindcă la el mecanismul voinții este mai tare.

Copilul, chiar dacă ar voi, n'ar putea face tot astfel, fiindcă organele expresiunii la el nu sunt atât de bine stăpânite de voință. El n'are dualismul adultului. De aceea la copil, multă vreme, emoțiile se vor manifesta din belșug și cu risipă.

Există aproape întotdeauna o disproporție între facultățile sale expresive și impresiile ce le primește el dela realitate. Pe când la adult expresia este dedesuptul realității, adică, adultul exprimă mai puțin decât îi este emoția în realitate, la copil, am putea zice că expresia întrece realitatea, adică expresia este mai mare ca realitatea ce vrea s'o exprime. Copilul îmbrățișază mai mult decât iubește, el strigă și plânge mai mult decât suferă, el râde și surâde mai mult decât petrece, iar de vorbește, vorbește mai mult decât gândește.

Dar atât râsul cât și plânsul, sunt la început mișcări automate ale sistemului nervos și muscular, înainte de a

deveni expresii definitive și clare ale unor anumite emoții și sentimente de plăcere, sau de displăcere. Un observator fin ar putea, urmărind această transformare, să facă deosebirea între momentul în care plânsul, râsul și surâsul, sunt la un copil mic numai simple acte reflexe, automate, cari nu exprimă nimic, și, acel moment al evoluției din care aceste acte se confundă cu anumite efecte, emoții și sentimente ale copilului, ca astfel cu încetul să devie expresii voluntare, cu anumite conținuturi intelectuale conștiente.

Și totuși, între râsul copilului și râsul adultului, câtă deosebire! Copiii râd și plâng mai ușor și mai mult decât adulții, tocmai fiindcă mai păstrează resturi din cauzele mecanice ale râsului și plânsului. Cel mai mic motiv suscită râsul, deși copiii au de fapt mai puține *motive*, cari să devie cauze de râs. Căci copiii, la început, nu cunosc râsul din ironie sau derâdere, nici râsul din surprindere.

Astfel se dezvoltă în fizionomia copilului o întreagă gamă de expresii pentru plăcere și displăcere, pentru curaj și umilință, pentru forță și slăbiciune, pentru groază, mirare și admirație. Ochiul copilului devin mai mult ca cei ai adultului oglinda în care se reflectează acest complex de emoții și sentimente. Ochiul nu cunoaște alt rival decât limba, în ce privește complexitatea nervilor. Aceasta ne și explică de ce amândouă au limbajul lor deosebit și, de ce putem să urmărim toate manifestările sufletului în varietatea infinită a mișcărilor ochilor.

Viața ochilor este toată în mișcărilor lor, iar mișcărilor lor reflectează viața emoțiilor. Ochiul are în pupilă expresii cari de abia pot fi percepute. Nu putem cunoaște aceste nuanțe excesiv de delicate din limbajul emotiv al ochilor, fiindcă analiza manifestărilor fiziologice, cari însoțesc expresiile sentimentelor, nu este tot atât de delicată. Dar, între cea mai mare dilatație a pupilei, care este caracteristica fricei d. ex. și cea mai mare contracțiune, pe care o putem observa în timpul somnului sau când cineva este liniștit sau plictisit, există o întreagă gamă de expresii a sentimentelor pe care o putem observa și la copii.

Când marginea azurie a irisului se micșorează și când pupila apare mai mare și mai neagră, este un semn că subiectul

nostru este turburat de o emoție profundă, pe care în zadar încearcă s'o ascundă, căci pupila este acea fereastră de care am vorbit, care ne lasă să pătrundem până în adâncul sufletului. Copii trădează mai curând ca adultul acest fenomen și după modul cum ei privesc în ochii noștri. Căci copii ne privesc mai mult în ochi, când vorbim, de cât privesc ei gura noastră cu care vorbim. Ochii hipnotizează inconștient. O privire puternică este de fapt o luptă între două voințe și o privire puternică fixă imobilizează pe copii.

Punctul central al privirii se identifică adesea cu atenția, încât când copii se simt observați, deci priviți cu atenție, atunci ei sau devin *confuzi*, sau prea *conștienți de ei înșiși*.

Noi educatorii, părinți sau învățători, putem deci cu privirea noastră intimida și înfricoșa, sau din potrivă, încuraja și da încredere copiilor înaintea unei activități intelectuale, sau de altă natură. Ochii conducătorilor, din cari se reflectează liniștea și bunăvoința, influențează operațiile intelectuale, ca: atenție, memorie, judecată etc.

Tot așa creăm o hipertrofie a „eului“, adică o exagerată încredere în sine și o mândrie de persoana sa proprie, de câte ori dăm prea multă atenție, adică *privim* prea mult și în toate ocaziile pe un copil.

CAPITOLUL III.

Igiena corpului.

După ce acum cunoaștem în linii generale, atât § I. Principii
legile de dezvoltare ale corpului cât și cele ale spi- conducătoare
ritului, și după ce am studiat mai cu deosebire legă- în igiena
turile între activitatea sufletească și activitatea organismu- corpului.
lui omenesc, să ne oprim mai mult în acest capitol asu-
pra igienii corpului.

Deși din antichitate omenirea posedă un faimos pro-
verb, care glăsuște că : minte sănătoasă, nu poate fi decât
într'un corp sănătos, totuși veacuri au trecut până când
să se poată traduce în educația și în moravurile oame-
nilor, câte ceva din măsurile igienice de îngrijire și de în-
tărire ale corpului.

O greșită concepție a creștinismului a crezut, că su-
fletul și cu el, cele sufletești, au o valoare mai mare decât
trupul, cu cerințele lui materiale, și, că o reacțiune împo-
triva supravalorificării cerințelor materiale, trupești, nu s'ar
putea face decât cu prețul disconsiderației și sacrificării
absolute a trupului.

Dar cu cât psihologia a progresat, cu atât s'au sta-
bilit, pe deoparte, strânsele legături cari există între feno-
menele sufletești și cele fiziologice, iar pe de altă parte,
chiar concepția filozofică-religioasă modernă a creștinis-
mului, ne îndeamnă să îndreptăm într'un anumit sens mo-
ral, ideia superiorității bunurilor sufletești, față de materia-
lismul trupesc, fără ca prin aceasta să nedreptăm va-
loarea pe care trebuie s'o acordăm trupului și cerințelor lui.

Și acest lucru trebuie făcut, pentru a dovedi tocmai
superioritatea sufletească a omului.

Căci animalele au grijă de corpul lor, numai în mă-
sura în care ele sunt înpinse la aceasta în chip instinctiv
și inconștient, de conservarea individuală, sau a speciei.

Singur omul poate avea un ideal clar și precis de o **cultură fizică**. Numai el poate considera această cultură fizică, ca fundamentul culturii intelectuale și ca un mijloc pentru perfecționarea în viitor a organismului rasei sale.

Civilizația unui popor nu se mai poate măsura astăzi după elita de sânge sau chiar cea intelectuală care își îngrijește igienic corpul, ci după cum masele adânci ale poporului au ajuns la cunoștința *valorii și demnității* lor trușesti. Și în acest sens, vai, cât de necivilizați suntem încă de fapt astăzi, noi Românii!

Nu arareori se aud și nu din gura lui Moș Ion, ci din rândurile cetățenilor cu pretenție de cultură, reflecții ca acestea: „dar de ce atâtea complicații? părinții noștri, n’au trăit ei oare ani mulți și fericiți, fără atâtea măsuri igienice?”.

Da, este adevărat aceasta. Dar problema trebuie să fie pusă altfel, Noi trebuie să ne întrebăm:

Câți din trecut pierit-au mai de vreme, decât mor astăzi cei cari păstrează regulele igienei?

Apoi, nu sufăr oare în slăbiciunea și debilitatea lor generațiile următoare, din lipsa unor asemenea măsuri igienice și, nu găsim azi mai mulți degenerați decât în trecut, tocmai din aceste motive?

Și în fine, în condițiile mult mai complicate și într’un sens mai expuse ale vieții moderne, nu riscă cineva mai mult ca în trecut, să devină victima desconsiderației igienei? Afară de aceasta, progresele științei trebuiesc să fie luate în seamă atunci când ele se cunosc, iar din cauza ignoranței din trecut, nu putem nesocoti cunoștințele fiziologice și anatomice ale creșterii și igienii moderne.

Din potrivă, la numite epoci și sub anumite impulsuri și împrejurări, trebuie să se trezească conștiința *unei* generații pentru datorii și obligații, pe cari nu le-au avut generațiile din trecut.

În felul acesta credem noi, că cultura modernă este pe cale să restabilească armonia antică, dar cu câștiguri, pe cari nu le aveau cei vechi, în grija ei de cele ale minții și grija de cele ale trupului. Pentru aceste motive, noțiunea

modernă a educației cuprinde și revendicările igienei trupului, ca fundament al educației fizice și morale, de cari trebuie neapărat să ție seamă atât familia cât și școala noastră.

Pielea nu e numai un înveliș care apără corpul § 2. Curățâ-
ea nu este un organ de o mai puțină însemnătate, ^{nia corpului.}
ca inima sau plămâni. ^{Băile.}

Pielea ne apare ca un complex de organe sensoriale, cu o localizare generală pentru diferitele simțuri, precum: simțul tactic, simțul de presiune, simțul termic pentru căldură și răceală și simțul durerii. Pielea este din aceste motive, extrem de supusă influențelor exterioare și tocmai datorit acestui fapt, putem și noi s'o influențăm din punctul de vedere igienic. Aceasta se adevărește mai ales la copil, care este supus proceselor creșterii, cu tendințele sale de neîncetate schimburi de materii și cu o atât de fină sensibilitate.

Pe piele se depun în cursul zilei produsele eliminate din corp, sub formă de sudoare, materii grase, amestecate cu praful din aer și alte necurățenii, cari astupă porii și împiedecă, sau îngreunează activitatea funcțională a ei.

Deci, o îngrijire igienică merită pielea noastră, de nu ar fi decât din cauza multiplelor și a unora din ele atât de nobile roluri, cum ar fi de exemplu acela de simț al durerii, pe cari le îndeplinește pielea.

Dar, tocmai în această direcție se păcătuiește mai mult în educația noastră. Căci odată depășită etatea de un an, cât copilul este sugaci și este mai mult îmbăiat chiar în familiile cele mai modeste, copilul nostru cu cât crește este mai puțin îmbăiat, chiar în familiile cu pretenție de cultură.

De aceea moravurile noastre au putut, atât de multă vreme, să se împace cu locuințe fără odăi de baie. Clădirile, cu odăi de baie, chiar într'un oraș ca Bucureștii, sunt relativ de dată recentă. Iar în orașele de provincie, deabia dacă se găsesc băi publice, ceva mai sus de calificativul de miserabile.

Școala noastră, nici ea n'a început tocmai de unde trebuia s'o înceapă, într'o țară modestă și care avea să facă urcușul primei civilizații, adică, de la educația curățeniei. Ea a început cu crearea unui intelectualism și esteticism rafinat la exterior, cari sufăr multă murdărie în jurul lor.

Căci se pare, că nici autoritățile noastre școlare sau comunale, nu înțeleg încă pe deplin rostul băilor în școală. Este drept, că atât crearea de băi școlare, cât și intrarea în moravurile publice, fie în educația copiilor, fie în viața adulților, a obiceiului de a-și imbăia corpul cât de des, a întimpinat oarecari greutăți și în alte țări: dar nu e mai puțin adevărat că, în alte părți, nu mult a trebuit ca să se facă un curent favorabil pentru lărgirea și ușurarea îmbăierii copiilor. Astfel în Germania, s'a creat o societate pentru băile populare, care a construit în atâtea orașe băi confortabile și pe vremuri, proverbial de ieftine, cari au luat în grija lor, soarta școlarilor din diferitele orașe.

Congresele naționale și internaționale de igienă școlară, s'au ocupat pretutindeni cu chestiunea curățeniei corpului școlarilor, și în deosebi, cu construcția de băi pe la școli.

În Franța, la Bordeaux, „Societatea de băi-dușuri“ fondată în 1893, a organizat instalații pentru elevii tuturilor școlarelor, pe prețul de 10 centime, pe vremuri, cu săpun cu tot.

Elevii sunt conduși la băi odată pe lună, iar rezultatele au fost lăudate de învățători. Aceștia au declarat că, după baie, copiii sunt mai veseli, mai atenți, mai liniștiți, în scurt, că lucrează mai bine în clasă.

În Norvegia, „Băile-dușuri“ au luat o foarte mare extensiune. Cele dintâi au fost create în anul 1887 și actual în 27% din orașe, școlile posedă băi. Orașul Cristiania posedă 19 băi școlare, deci numai o singură școală e lipsită de baie. Asemenea și în Suedia, orașul Stockholm posedă aproape la toate școlile publice instalații de băi.

La noi, în actuala situație a țării, nu putem fi atât de pretențioși, în cât se cerem mai mult de cât a putut da trecutul, care era mai favorabil din atâtea puncte de vedere. Totuși, s'ar putea face și la noi o propagandă prin ajutorul școlii și al organelor medicale. S'ar putea convinge fami-

liile noastre de necesitatea, dacă nu a îmbăierii mai dese, în București, prețul unei băi la băile publice a ajuns enorm, cel puțin al unui spălat ceva mai radical al corpului și a picioarelor copiilor, de cât se obișnuște tradițional. Și acest lucru îl poate face o mamă, destul de ușor cu un copil, până pe la 12 ani.

Englezii au o baie de pânză (tub), căptușită cu cauciug, pe care o poartă pretutindeni după ei, în formă de pachet, și pe care o pot desface și întrebuința, oriunde, turnându-și apă cu cana peste corp.

S'ar putea fabrica ceva asemănător, în acest sens, poate nu tot atât de solid, avându-se în vedere scumpetea cauciugului *, ca astfel în fiecare casă (eventual și școale) un copil să poată fi spălat în chipul acesta des și bine. Școalele internate, trebuesc se fie obligate a avea băi, mai ales dușuri sistematice, cari să fie mereu controlate, ca nu cumva ele să fie numai de formă sau de arătare acolo, ci să se întrebuințeze de fapt zilnic, pentru elevii și elevele școalelor. Trebuie să semnalăm cu acest prilej, că atât în familii cât și în internatele de stat sau particulare, pentru băieți și fete, se neglijează la noi spălatul zilnic al organelor genitale. Dacă acest lucru se face dintr'o prejudecată de pudoare, ea este cu deosebire falsă și duce la un rezultat contrar de scopul ce se urmărește. Dacă este neglijență, indiferent motivul cu care s'ar căuta să fie scuzată, ea este și mai primejdioasă, atât fizic cât și moral pentru un copil.

Afară de acestea, autoritățile școlare și medicale trebuie să iee înțelegere cu stabilimentele de băi din toate orașele, pentru o reducere simțitoare de prețuri pentru elevi și eleve.

Numai este permis să se clădească vr'o școală publică sau particulară, primară sau secundară, în orașele mari sau mici ale României moderne, fără ca ea se fie prevăzută cu instalație pentru duș, care e mai puțin constisitoare și corespunde mai bine scopurilor igienice.

O adevărată educație cetățenească ar trebui să nu mai permită la noi în nici o adunare, sală de spectacol, școală

* de tablă, d. e.

etc pe acei copii sau pe acele persoane, cari încomodează cu mirosul lor rău de nespălați, pe acei cari își spală corpul și mai ales picioarele.

§. 3. Examinarea curățeniei copiilor în școală. Părul. Dinții. Ungھیile. Era un timp, când după rugăciunea de intrare, nu lipsea niciodată o asemenea examinare din nici o școală. Nu zic că ea nu se mai face, dar poate că

subt povara biroucrăției mai complicate a școlii de azi, ea se face mai puțin. Și mai curând, ar trebui întârziată predarea materiei celei nouă și n'ar trebui uitată în nici o zi o asemenea examinare. Suntem un popor cu multe calități, dar și cu defectul de a nu ne fi plăcut s'o luăm de la educația lucrurilor celor mai simple și a celor mai modeste, pentru a ne ridica treptat la preocupările superioare.

Și astăzi constatăm că tocmai lucrul cel mai neglijat, constituie adevărata civilizație care ne lipsește.

Astfel, nici în grădinile de copii, necum în școlile primare, educatorii noștri nu prea cred că e de demnitatea lor de a căuta pe copii în cap. Și de aceea avem încă copii cari cunosc socotelile cele mai complicate, dar nu cunosc cea mai simplă noțiune de curățenie: curățenia părului de pe cap.

Scriitorului acestor rânduri i s'a întâmplat să vadă o tânără conducătoare de grădină de copii din București că începe a plânge, considerându-se atinsă în demnitatea ei, când a fost rugată de conducătorii unei societăți, cari înființaseră acea grădină, ca să caute dimineața în cap pe copiii populației noastre lucrătoare. Tocmai pentru a se da exemplu mamelor, ar trebui ca înainte de curățirea sufletului să se facă curățenia părului.

Să fim însă cu băgare de seamă, căci nu totdeauna prezența insectelor în păr poate fi dovedită. Să considerăm mai întâiu ca suspecti, pe copiii cari se scarpină mereu. Apoi trebuie să supraveghem pe acei cari dintre ei prezintă la ceafă mici bubulițe sau răni, din scărpinat. Printr'o examinare atentă a părului dela ceafă, vom putea adesea constata că avem de a face cu paraziți. Mai ales la fetele trebuie să le ridicăm codițele, sau să dăm la o parte părul mai stufoș, pentru a descoperi rădăcina părului. Insectele se grămădesc mai ales pe occipital (partea de deasupra cefei).

Prezența îndelungată a insectelor (mai ales păduchi), produce cu timpul leziuni secundare, ca supurație, scurgerea secrețiunei eșită din bucele scărpinate, formarea de straturi cojite etc. cari pot în cazuri grave, să se lătească și să ajungă până pe față, la ochi.

Cu toate greutățile pe cari le recunoaștem de fapt, pentru un rău atât de întins, școala trebuie să nu înceteze de a lua măsurile cele mai riguroase, împotriva insectelor din părul copiilor.

În Anglia se iau astfel de măsuri și după înștiințarea părinților copiilor purtători de paraziți, dacă tot nu se face curățenia, autoritatea medico-școlară le impune o amendă, care putea ajunge înainte de război, cam la 10 lei dela noi.

În marele port la mare al Franței, Hâvre, constatându-se în 1909, la elevii din școlile publice o mare cantitate de paraziți, „Biuroul de igienă“ a publicat o înștiințare asupra „luptei contra phtiriazii în școli“.

Această publicație arăta tratamentul care trebuie să fie aplicat și ea a fost trimisă la toți institutorii orașului.

Două infirmiere au fost trimise în școli, pentru distrugerea paraziților. Copiii purtători de paraziți au fost trimiși acasă, iar numele lor predate autorității comunale, pentru a nu fi reprimiți în nici o școală a orașului, înainte de a se fi însănătoșit. Cum în Franța există o operă admirabilă numită „Mutualitatea școlară“, de ajutor material în caz de boală și accidente etc. pentru școlari, prin economiile copiilor și ale părinților, s'a hotărât ca „Mutualitatea“ să nu plătească familiilor, pentru cazuri de acestea, nici o îndemnizare. Dacă după 10 zile copiii nu reveneau la școală, părinții erau chemați înaintea comisiunei școlare, spre a se începe urmărirea judiciară pentru absență dela școală.

Infirmeriile Biuroului de igienă erau puse la dispoziția mamelor, pentru a le da sfaturi.

Se prescrie în asemenea cazuri (Dr. Mery și Genèvrier) sublimatul acetic, întrebuințat numai când nu există nici rani, nici coajă întinsă pe cap.

Sublimat 1 gram;

Albastru de methylena 0,05 grame.

Să se dissolve în 500 grame de oțet.

Pentru ca să se aplice această spălătură pe cap, se va face mai întâi părului o spălătură de săpun cu apă caldă; apoi se vor aplica pe cap comprese imbibate de oțetul sublimat descris mai sus. Oțetul trebuie să fie înjumătățit cu apă foarte caldă, imediat înainte de întrebuințare. Compresele trebuiesc făcute 3—4 zile continuu.

Acest tratament este însă iritant, când pielea capului are leziuni și atunci e bine să se întrebuințeze o pomadă, recomandată de doctorul Comby. După ce se spală capul cu săpun, se poate aplica 3—4 zile continue următoarea pomadă:

Vaselină, 20 grame;

Calomel, 1 gram;

Balsam de Peru, 2 grame.

Capul trebuie acoperit cu o bonetă, după ce s'a aplicat pomada.

Dar îngrijirea zilnică a părului rămâne totuși cel mai bun mijloc de profilaxie, spre a nu se ajunge de cât tot mai rar la cazurile de cultură a paraziților, dacă nu le putem înlătura cu totul din școalele noastre. Școala să se îngrijească de tunsul des al părului copiilor. Nu credem însă necesar, decât în anumite cazuri individuale, ca toți copiii dintr'o școală să fie tunși până la piele. În privința aceasta, unele școli dela noi dau dovadă de un exces de zel inutil. Căci, nici din punctul de vedere estetic, care nu trebuie disprețuit și nici din punctul de vedere igienic, igieniștii nu pretind aceasta. Vara, copiii pot fi mai mult expuși la insolajii fiind tunși până la piele. Și apoi, totul este să deprindem pe copii a-și spăla părul cu apă și săpun, aproape în fiecare dimineață și seară, pentru a înlătura mătreața și a-i opri de a întrebuința pomezi, cari prin grăsimea și alte combinații ce se găsesc în ele, sunt dăunătoare.

§ 4. Dinții și îngrijirea lor Nici învățătorul, nici medicul școlar, nu se interesează atât de prima erupție a dinților și de accidente, la cari ea poate da naștere. Din potrivă, pe amândoi îi interesează a doua erupție a dinților, căci aceasta se face în timpul școlarității copiilor.

În tabela curbilor de creștere a copilului (fig. 1), s'a putut urmări și evoluția creșterii dinților, în raport cu etatea copiilor. Reamintim numai că această de a doua dentițiune începe pe la 6 ani, cu apariția primelor măsele inferioare și superioare. Acești dinți numiți și dinți de 7 ani, sunt cei dintâi dinți definitiv. Dar ei sunt expuși cei dintâi la carie precoce. De aceea ei trebuiesc să fie și mai îngrijiți, în cursul celei de a doua copilării. Apoi, după căderea dinților de lapte, apar succesiv incizivii centrali și primii și cei de al doilea premolari. În fine, caninii și măselele de al doilea termină această erupție, pe care mai târziu au s'o completeze așa zisele măsele de minte.

Igiena dinților trebuie și ea să preocupe, până la un punct pe un învățător, dar ea cade mai ales în sarcina organelor medico-scolare. În măsura în care e vorba de îngrijirea pentru *întreținerea* dinților, ea aparține și dascălului; în măsura în care e vorba de îngrijiri *speciale*, ea aparține familiei și medicilor școlari, deși în acest caz școala poate fi un intermediar folositor.

Pentru îngrijirea de întreținere a dinților, cași de altfel pentru îngrijirea altor organe, ar trebui publicate instrucțiuni scurte pe foi libere și răspândite prin ajutorul școalei în familiile copiilor. Întrebuințarea periilor de dinți nu trebuie să mai fie la noi un lux. În școlile din Anglia, s'a creat o așa zisă „societate de binefacere a periilor de dinți“, de către care se împarte periute elevilor, cari nu și le pot cumpăra, iar dascălii se asigură în toate zilele că copiii le întrebuințează înainte de a veni la școală.

În familii copiii se fie deprinși, prin grija mamelor, să-și spele dinții dimineața și adesea chiar seara. Cui sunt scumpe prafurile de dinți, să știe că un mijloc și ieftin și sănătos este, de a-și spăla dinții cu săpunul alb, obișnuit, (zis de Marsilia).

Dinții să fie spălați atât pe partea lor din afară, cât și pe partea lor dinauntru și superioară a măselelor mari. Acest lucru este foarte necesar, căci primul provocător al cariei, sunt materiile străine cari se acumulează pe dinți și între dinți.

Și cu aceasta, trecem la îngrijirile speciale ce trebuie să le primească elevii, mai ales în cazurile atât de dese de carii, sau de stricare a dinților, stricare care produce atâtea neplăceri, și poate deveni un focar al atâtor primejdii pentru sănătatea copilului.

Mai întâiu, măselele cariate sunt un focar de infecții, căci în găurele acestea se acumulează resturi de alimente, cari devin mediuri de cultivare pentru atâția microbi. Durerile provocate din aceste cauze, au o proastă influență asupra mestecării alimentelor și din aceste motive, cu drept cuvânt, medicii au observat că atâtea cazuri de boli de stomac (dyspepsii), sunt pricinuite de o insuficientă mestecare. Chiar și mai mult, s'a putut constata că caria dentară poate deveni un mijloc de strecurare a bacilului tuberculozei.

Dar punctul de discuție este acela de a se ști, unde trebuie să se dea îngrijirile dentistice elevilor: în școală sau în familie?

În Anglia s'au pregătit în multe școli săli speciale de operații dentistice, pentru trebuințele școlarilor. Dar în Franța, Germania și în altă țări, se crede că e mai bine, după ce medicul școlar a semnalat familiei că copilul are nevoie de îngrijirea dinților, să se lase aceștia din urmă dreptul de a-și alege medicul dentist sau clinica, pentru îngrijirea efectivă.

În Germania se instituise în unele orașe, cel puțin înainte de războiul mondial, obligativitatea pentru toți școlarii de a fi cercetați la numite intervale, iar pe cei săraci i-am văzut căutați gratuit, în Clinicele dentistice comunale, sau eventual universitare. Cu modul acesta, chiar acei cari momentan nu sufereau de dinți, căpătau sfaturi pentru curățirea lor, sau măsuri profilaxise, pentru întimpinarea răului, sau pentru creșterea regulată și normală a lor.

§. 5. Unghiile In fine, unghiile, atât cele de la mâni cât și cele de și îngrijirea lor. la picioare, trebuiesc tăiate regulat și curățite cu o periută. Oricât aceste operații nu prea plac copiilor, ele trebuiesc totuși făcute. Copiii mai mici nu trebuiesc lăsați să-și taie singuri unghiile, dar cei mai mari (10—12 ani), trebuiesc deprinși ca să și le taie singuri.

Copiii trebuesc deprinși să-și aibe mânilе și unghiile curate. Mai ales acestea din urmă, nu numai pentru motive igienice, căci unghiile înegrite devin focarele atâtor murdării și cuiburi de microbi, transportați prin alimentele apucate în mână și duse apoi în gură, dar și pentru motive estetice cu cari educatorii, părinți și învățători, pot mult mai ușor excita amorul propriu al copiilor.

CAPITOLUL IV.

Îmbrăcămintea copiilor.

§ 1. Consi- Pentru a ne da seamă de regulile igienice ale îm-
derații brăcămintei copiilor, trebuie să cunoaștem în general
generale. rolul jucat de îmbrăcămintă în cultura omenirii.

Se crede greșit, că îmbrăcămintea a urmărit din primul moment un scop moral: acela ca omul să-și ascundă corpul. Ceva mai îndreptățită este părerea, că omul în luptă cu natura și intemperiiile ei, a inventat îmbrăcămintea pentru a-și feri corpul de urmările unei clime prea aspre, sau de alte accidente. Dar studiile speciale, făcute asupra evoluției îmbrăcămintei în omenire, ne arată că origina îmbrăcămintei trebuie căutată mai mult în instinctul omului de a-și împodobi corpul.

Triburile primitive, atât cele din trecut cât și cele din prezent, nu cunosc îmbrăcămintea, fiindcă în starea lor naturală, goliciunea corpului nu exprimă nimic ne permis de arătat vederii celorlalți.

Cu timpul, dezvoltarea conștiinței, că anumite părți din corpul omenesc trebuiesc acoperite și deci ascunse, se leagă și de tendința de a împodobi, prin îmbrăcămintă, acele părți. În fine, când omul ajunge la conștiința pu- doarei față de celelalt sex, de a nu-și lăsa corpul întreg expus vederii, atunci el ajunge și la îmbrăcămintea totală a corpului. Dar îmbrăcămintea nu-și uită nici atunci origina ei. Ea devine, mai ales la femei, de atunci încolo o manifestație a podoabei, un mijloc de atenție și de atracție, în scopul pe care omul a căutat tocmai să-l înlăture, prin însăși intenția lui de a se îmbrăca. Astfel s'au născut modele, cari au ajuns până la ce vedem noi astăzi, în orașele noastre.

Și dacă moda modernă își găsește obârșia în timpul Renașterii, când s'a căutat să se delăture portul, care le-

gase în evul mediu pe bărbatul sau pe femeia ce-l purtă, de o anumită clasă socială sau de o anumită breaslă, și să se lase de acum individului spontaneitatea și libertatea de a se îmbrăca, după cum gustul său estetic, personal, găsește cu cale, potrivit cu făptura și înfățișarea fiecăruia, moda din timpul nostru, răpește dimpotrivă individului orice drept de judecată și de gust personal și silește, mai ales pe femei, să urmeze curentul vremii și al calapodului mulțimii anonime. Moda răpește deci dreapta judecată a spiritului și adevăratul gust estetic. Ea face, pe cine o urmează, ca să cadă de cele mai multe ori în contradicție și cu igiena.

Iată pentru cari motive, mamele sunt pornite să îmbrace și pe copiii lor, după mode. Dar noi știm, că dela înfășatul copilului mic, care fusese o modă combătută atât de puternic de Rousseau, și care mai dăinuește încă la noi și până la corsetul atât de combătut în vremea noastră, și care a început să dispară din țara noastră, natura a protestat totdeauna contra siluirii, oprimării și comprimării corpului copilului cu îmbrăcăminte. Copilului, mai mult ca adultului, îi trebuie și îi plac mișcările libere ale organismului și ale organelor sale.

De aceea hainele și rochiile la copii trebuie să fie § 2. Hainele
făcute destul de largi pentru a nu împedeca procesul Rochiile.
creșterii, pentru a permite cu ușurință mișcările corpului și
evaporația pielii, și a nu îngreui respirația și circulația.

Prin aceasta nu trebuie să comitem eroarea de a crede că e vorba, după spusele lui Rousseau, să deprindem pe copii la orice temperatură cu aceiași îmbrăcăminte ușoară, pentru a-i învăța astfel să reziste la toate gradele de temperaturi.

Căci cu drept cuvânt, lui Rousseau i-a obiectat Spencer, că îmbrăcăminte trebuie să ție seamă de senzațiile de cald și de frig ale copilului. Spencer crede că este o greșeală să vrem să întărim în felul acesta pe copii. Copilul trebuie să fie îmbrăcat cald, căci întinderea relativă a suprafeței sale specifice, adică a suprafeței care corespunde kilogramelor greutatei lui, îl expune la răceală. Aceasta se întâmplă mai des

la copiii mici, la cari suprafața specifică, este proporțională cu atât mai mare, cu cât ei sunt mai mici.

Cei ce ne dau ca exemple rezistența copiilor de țărani aproape goi, comit după Spencer o greșeală. Căci, sănătatea acestora nu este datorită îmbrăcăminteii lor insuficiente, ci este datorită altor factori, cari reacționează tocmai în potriiva insuficienței îmbrăcăminteii. Dar noi trebuie să reținem ceva și din gândirea lui Rousseau, căci acest educator e totdeauna adevărat în punctul inițial al ideilor sale, dar îndată ce caută să-și dovedească ideile, devine paradoxal.

Este adevărat, că în genere, se comite și azi greșeala mai ales la noi în țară, de a se îmbrăca copiii mai gros de cât trebuie și că se caută prea mult că ei se fie ținuți la căldură. Aceasta se observă atunci când copiii sunt trimiși la plimbare, în excursii școlare etc., dar mai ales iarna, când ei sunt obicinuiți să fie legați la gât cu flanele, legături, blănuri etc., ceea ce este un foarte mare rău.

Gâtul nedeprins să fie gol, riscă la cea dintâi ocazie să răcească. Căci gâtul poate susține mai cu folos contactul direct cu o temperatură și mai rece, cu condiția de a nu schimba brusc această temperatură, cum se întâmplă atunci când gâtul copilului este înfășurat și înădușă, iar apoi este desvălit și dă de altă temperatură.

Este destul, apoi, să privim în localurile noastre publice; cofetării, cafenele etc. cum lumea de la noi este obicinuită a sta cu paltoane și pălării pe cap ore întregi, pentru a ne convinge de două lucruri: întâi, de nerespectarea regulilor elementare igienice și al doilea, de nerespectarea celor mai esențiale obligații de politeță. Un nou caz când aceste două aspecte al vieții sunt strâns legate. Din punctul de vedere igienic, care ne interesează pe noi, șederea în timpul iernei în localuri închise cu îmbrăcăminte groasă pe noi și acoperiți, predispune la răceli, guturai, etc.

Să ne deprindem cel puțin copiii, a se desbrăca și a se descoperi în asemenea împrejurări. În țările civilizate toată lumea face astfel. Imbrăcăminteii în genere, trebuie să varieze după anotimp și climă. Vestmintele, pantalonii, vestele, bluzele, rochiile să fie de lână, iarna, iar vara, de pânză. Pal-

toanele trebuiesc să fie ușor de pus și de scos, mai ales la intrarea și eșirea din școală, la jocuri etc. Mulți elevi răcesc din cauză că iarna nu-și pun paltoanele în recreație ca să iasă în curte; sau nu și le scot repede intrând din recreație în clasă, fiindcă li este greu acest pus și scos al unui palton nepractic confecționat. Sau, din potrivă, ei nu es afară în recreație și nu se prind la joc cu ceilalți, fiind-că își dau seamă că ar comite o imprudență jucându-se cu paltonul, ceea ce iarăși nu este un lucru bun. Mantalele impermeabile, pentru ploaie și zăpadă, trebuiesc să aibe forma pelerinelor ca să lase să circule aerul. Pentru băeți, când sunt mai mici, și pentru fete, la orice etate, purtarea șorțului trebuie să fie obligatoare în timpul școlii.

Lâna sau flanela ar fi cea mai călduroasă îmbră- § 3. Imbrăcă-
căminte, cu care suprafața corpului ar putea să intre mîntea de de-
în contact direct, dacă nu ar avea atâtea alte defecte desupt. Albi-
sau neajunsuri. Mai ales pentru copii, din cauza pielei lor turile.
delicate și din cauză că ea devine un foarte prielnic cuib
pentru microbii diferitelor boale, lâna nu este potrivită.

Bumbacul și pânza de in nu țin atîta căldură ca lâna, dar din ele trebuiesc făcute albiturile mai curate, căci nu excită pielea. De aceea cele mai bune albituri pentru copii sunt, în timpul verei, acelea de pânză de in și stofele de tricou poroase, nu tari, cari lasă să treacă căldura și absoarbe sudoarea. În timpul iernei, albiturile trebuiesc să fie de țesături de origină animală (lână, mătăsă) sau mixtă, (lână și pânză), mai rele conducătoare de căldură.

Tot ce constrînge imediat corpul, sau împiedecă respirația, ca bretelele sau curelele, încingătoare peste mijloc la băeți, corsetul la fete, să fie definitiv înlăturat din îmbrăcăminte copiilor. Se poate recomanda fetelor purtarea bretelelor și a corsetelor-centure, fără oase. Asemenea și jartierele (calțavete), cari se pun în jurul ciorapilor și împiedică circulația, sau șireturile de gumelastică, puse ca să țină ciorapii de pantaloni, dar cari trag talia copilului în jos, trebuiesc înlăturate atît dela fete cît și dela băeți. În locul lor se recomandă pieptărașele cu nasturi, cari trebuie să formeze legătura ciorapilor de albituri. În orice caz, șireturile de gu-

melastică de dimensiune mai largă, ar putea fi puse la copiii mai mari, nu însă bilateral pe șolduri, ci bilateral la spate, pe fesier, legând ciorapul de cămașă. Prima poziție e defectuoasă pentru creșterea picioarelor. Nici ciorapii nu trebuie să fie prea strâmți.

La țară, avem alte lipsuri în îmbrăcăminte a băieților din unele regiuni: după imitația bărbaților, ei poartă ȋțari foarte strâmți, ceea ce nu este igienic nici pentru circulația sângelui, nici pentru curățenie, aceștia neputându-se scoate ușor și des, după cum împrejurările ar cere-o. La fete, dimpotrivă, lipsa totală a pantalonilor atrage alte urmări rele igienice, fie din punctul de vedere al expunerii la răceală, fie din punctul de vedere al curățeniei corpului, mai ales a organelor genitale.

O bună educație igienică și morală, care ar pătrunde până în satele noastre, va trebui să schimbe aceste moravuri ale țarancelor noastre.

Vara, copiii să umble cât se poate de mult, fetele până pe la 12 ani, cu ciorapii scurți, și pulpele goale.

În fine, să nu se uite că din cauza creșterii, atât albiturile cât și hainele trebuie transformate des și adaptate corpului copiilor, mai ales la fete dela 11 — 15 ani și la băieți dela 10 — 14, când cresc mai pronunțat la aceste epoci.

§ 4. Încălțăminte. Puține cuvinte trebuie să mai spunem în privința încălțăminte. Dar nicăeri ca în acest punct, moda nu devine mai rău făcătoare. Încălțăminte cea mai igienică pentru copii este aceea care la vârf este largă, înapoi este mai strâmtă și care mai ales nu este prea scurtă și n'are pentru fete tocuri înalte, ca să le împiedice la umblat, la alergat și la joc.

Și când oare copiii, fete sau băieți, de îndată ce nu sunt pe băncile școalei, nu umblă, nu aleargă, sau nu se joacă? Atunci când îi dor picioarele, sau sunt stingheriți din cauza ghetelor.

Mai ales contra tocurilor înalte dela ghetele fetelor, va trebui să se pornească la noi în țară o mișcare din partea corpului didactic și a familiilor, pentru ca fabricile și magazinele, să se supună la confecționarea unor ghete pentru

copii, conform cu regulile igienice, în loc ca educatorii să primească orbește modelele negustorilor și fabricanților de ghete.

În fine, vara, de câteori se poate, să deprindem pe copii să umble cât de mult cu picioarele goale, în casă și mai ales prin iarbă, grădină, câmp etc. Cu cât picioarele, ca și întregul corp, vor fi lăsate la copii câtva timp din an mai mult goale, cu atât mai bine va fi pentru ei. Vorbim de copii dela oraș.

Acoperirea capului trebuie să urmărească scopul § 5. Pălării. practic de a-l apăra de intemperiiile naturii, adică de Incheere. prea mare frig sau de prea mare căldură, ploae etc.

Boneta de lână și pălăria de fetru, iarna, pălăria de paie, sau boneta de pânză, vara, e tot ce se poate recomanda copiilor la etatea de care ne ocupăm. Șăpcile cu vată nu sunt bune. Și capul gol, vara până târziu, nu însă sub arșița de soare — dar unde și când se poate,—face foarte mult bine copiilor.

În fine, dacă privim acum în trăsături generale problema îmbrăcăminte, după ce am studiat-o în amănunte, ajungem la încheerea că, dacă prin educația ce-o dăm de fapt copiilor, trebuie să scoatem în evidență caracterul practic și igienic al îmbrăcăminte, nu e mai puțin adevărat că nu trebuie să desconsiderăm tendința înnăscută de care am vorbit la început, a omului pentru îmbrăcăminte lui ca podoabă.

Copiii trebuie să prindă gust de îmbrăcăminte lor și trebuie să-și desvolte acest gust. Aceasta, nu va să zică că, caracterul estetic al îmbrăcăminte trebuie să covârșască pe cel practic, igienic, sau pe cel moral.

În măsura în care gustul estetic este sănătos, el este în conformitate cu igiena. Numai în măsura în care avem de a aface cu un gust estetic nesănătos, el devine certat cu igiena.

Copiii trebuie să fie deprinși de mici, să nu sacrifice curățenia rufelor, care nu se vede, pentru ceea ce se vede în hainele lor, la suprafață, cum fac mulți oameni de astăzi. Dar îngrijirea de îmbrăcăminte lor poate provoca în ei și

imbolduri pentru îngrijirea lor morală. Spun acestea pentru acele școli—mai ales cu caracter religios—cari cred că, cu cât își vor îmbrăca elevii și elevele lor mai lipsit de gust, cu atât cred ei că îi deprind mai simpli și mai disprețuitori de vanitatea îmbrăcăminte. Eroare. Din potrivă, cu atât mai mult, în deosebi fetele, se vor răsbuna mai târziu, ieșite odată din școală dela un regim excesiv de dur și nefiresc al școlii, prin excesul ultimelor mode, neigienice și adesea indecente.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAPITOLUL V.

Alimentația copiilor. — Cantinele școlare.

Iată un capitol din educația copiilor, care de sigur acum 50 de ani n'ar fi preocupat pe părinții noștri, cari ar fi crezut că este pur pedantism, să regulăm până și hrana copiilor. Copiii trebuie să mănânce, și-ar fi zis ei, ceeace li-se dă de părinți, sau de școală. Da, dar cu o condiție, ca familia care are copii, sau școala care dă de mâncare, să știe ce hrană să dea și cum să alimenteze copiii.

Și tocmai în această direcție s'a păcătuțit până acum și se păcătuiește încă, fie din ignoranță, fie din nepăsare, sau din desinteres. Căci, alimentarea copiilor poate fi defectuoasă din trei puncte de vedere: 1) Cantitate neîndestuitoare; 2) Cantitate excesivă; Calitate proastă.

Vremea noastră s'a ocupat sistematic și științific de această problemă, în laboratoare fiziologice, în congrese medicale și de igienă școlară și în congrese pedagogice. Concluziile atâtor igieniști, (Le Gendre, Gautier, Maurel, Labbé, Nobécourt, Camerer, Biedert, Stratz etc.) ne dau un prețios material, prin care putem indica o alimentație igienică și educativă.

Mai întâi, să determinăm științificește valoarea nutritivă a unui aliment după *calorii*. O calorie corespunde cantității de căldură, care este necesară, pentru ca să încălzească un kg de apă dela 0—1 grade C.

Din cauză că și viața se aseamănă unui continuu proces de ardere, sau cum se zice azi într'un limbaj mai științific, unui proces de oxidațiune, putem aplica această măsură a caloriilor la alimentație, care ne reprezintă încălzirea corpului omenesc.

Materiile fundamentale ale alimentelor desvoaltă următoarele calorii :

§ 1. Alimentația în raport cu greutatea copiilor și cu calorile produse de substanțele hrănitoare.

100 grame materii albuminoide = 410 calorii
 100 " " zaharoase = 410 calorii
 100 " grăsime . . . = 930 calorii.

E adevărat că unele din aceste materii prime se pot înlocui, până la oarecare punct, după valoarea caloriilor lor, prin alte materii. O excepție fac însă materiile albuminoide animale, cari conțin nucleoproteide, atât de folositoare corpului și cari nu se pot înlocui continuu, nici prin albumine vegetariene, nici prin grăsimi, nici prin zahăr, fără urmări vătămătoare pentru activitatea fizică și mai ales intelectuală.

Dacă cercetăm nevoia de alimentație a copiilor, trebuie să înlăturăm, pe de o parte, o părere curentă eronată, aceea de a se crede că nevoia sau necesitatea alimentației copiilor, stă în raport numai cu etatea lor. Ea stă mai mult în raport cu greutatea copiilor.

Iată o tabelă a lui *Camerer* din Germania, care ne indică raportul între necesitatea alimentației cu materiile prime și anumitele greutateți normale ale copiilor, la anumite etăți. Notăm ceea ce ne interesează, pentru copilul între 4—12 ani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cantitatea de hrană pentru copii :

Etatea Ani.	Greutatea corpului kg.	Materii albuminoide gr.	Grăsimi gr.	Materii zaharoase gr.	Apă gr.
4	16	50	30	170	1200
5	17	60	34	190	1200
6	19	62	35	210	1200
7	22	65	36	230	1300
8	24	66	38	235	1300
9	26	67	40	240	1300
10	27	68	46	245	1400
11	31	70	42	250	1400
12	34	75	44	260	1500

În afară de aceasta, trebuie să mai socotim câte 15—25 grame de sare, care trebuie pentru întreținerea corpului, la alimentația unui copil.

Valoarea nutritivă a fiecărui aliment cu procentul de materii nutritive a alimentelor obișnuite, ne-o poate da următoarea tabelă:

100 grame de materie nutritivă
conține :

	Albumi- noide	Grăsime	Materii zaha- roase	Apă
Carne de vacă	18	6	—	75
Carne de porc	10	46	—	44
Pasăre	17	2	—	78
Pește	13	1	—	80
Ou (de găină) 40 gr.	15	12	—	72
Lapte	3	4	5	87
Brânză	29	30	2	35
Unt	—	75	—	20
Pâine (făină)	11	2	72	14
Mazăre, fasole	24	2	50	14
Salată, spanac	2	—	4	91
Cartofi	2	—	21	75
Fructe	1	—	19	80
Zahăr	—	—	99	—
Kacao	14	45	18	128
Ciocolată	5	15	75	5

Dacă luăm în seamă nevoia de hrană a copilului, ea cere la câte un kg. de greutate, o anumită cantitate, astfel cum ne arată următoarea tabelă, (tot a lui Cammerer), pentru copilul dela 4—12 ani:

Nevoia de hrană.

Ani	Albumină	Grăsime	Materii zaharoase	Apă
4	3,1	2	10	70
5	3,5	2	11	70
6	4,3	1,8	11	60
7	3	1,6	11	60
8	2,8	1,6	10	55
9	2,6	1,5	9	50
10	2,5	1,5	9	50
11	2,3	1,4	8	45
12	2,2	1,3	7,5	45

Din această tabelă ni se arată, că nevoia de hrană scade în raport cu creșterea.

Fiindcă până la 4 ani, nevoia de albumină, grăsime și apă a scăzut, pe când aceia de zahăr a crescut, organismul cere, dela 4 ani până la 7 ani, din nou o mai mare cantitate de albuminoide și materii zaharoase. Din potrivă, el cere mai puțină grăsime și apă.

Dela 7 ani, se observă o scădere egală a tuturor alimentelor nutritive, afară de zahăr, care nu suferă o scădere atât de mare ca celelalte.

Dacă am voi, după tabela de mai sus, să știm cât trebuie să mănânce un copil la o anumită etate, n'avem decât să-i cunoaștem greutatea, și îi aflăm apoi cantitatea. Astfel un copil de 8 ani, trebuie să cântărească normal 24 de kg. (vezi pag. 52). Un copil de 8 ani, prin urmare, cu greutatea corpului de 24 kg., are nevoie zilnic de următoarea hrană: albumină 66 gr. grăsime 38 gr. materii zaharoase 235 gr. apă 1300 gr.

Sau, aplicând aceasta la numite alimente, copilul trebuie să primească:

	Albumină	Grăsime	Materii zaharic.	Apă
Lapte 500 gr.	15	20	25	435
Zahăr 30 gr.	—	—	29	—
Carne 100 gr.	18	6	—	75
Ouă 2 à 40 gr.	10	8	—	59
Pâine și făină 200 gr.	22	4	144	28
Cartofi 100 gr.	2	—	21	75
Fructe 100 gr.	—	—	19	80
Apă 600 gr.	—	—	—	600
Total 1710 gr.	67	38	238	1343

În Franța, Nobécourt fixează aproximativ rațiile alimentare, după nevoile calorice ale organismului copiilor la diferite etăți, socotite după greutatea lor corespunzătoare, din trei puncte de vedere: a) după nevoia de întreținere a organismului, b) după nevoia de creștere a organismului, c) după nevoia de muncă a organismului.

El admite, că pentru anumite kilograme de greutate, trebuie pe zi:

CALORII:

La copii cântărind	de întreținere	de creștere	de muncă.
13—19 kg.	60	0,5	3
30—39 kg.	55	0,0	3
40—49 kg.	50	1,0	3

Sunt cuprinse în aceste rațiuni, diferite substanțe alimentare, ca de exemplu albumină, grăsimi, hydrate de carbon și materii minerale.

Nobécourt socotește pe kilograme și pe zi, următoarele proporții de substanțe, corespunzătoare nevoilor calorice:

Greutatea copiilor	Albumină	Grăsimi	Hydrați de carbon
13—15 kg.	2 gr.	3 gr.	6 gr.
16—30 gr.	2 gr.	2 gr.	8,5 gr.
31—40 kr.	6 gr.	1,5 gr.	7 gr.

Igieniști francezi, mai ales Maurel, care reduce rația de albumină la un gr. 75 pe kg., critică tendința igieniștilor germani, pentru rația de albumină pe care o preconizează. Ei zic că organismul are mai puțină nevoie de albumină decât cifrele pe cari le dau Germanii. Totuși și igieniștii francezi (mai ales Nobécourt), recunosc că albuminele sunt *histogenice*, sau plastice (reparatorie de țesături).

Acest diferend igienic poate că ar putea fi aplanat, dacă am lua în seamă considerația foarte justificată pe care o face Nobécourt, că nevoia caloriilor e în funcție și de munca produsă de organism, care cere o reparare a pierderilor, mai ales a țesăturilor. Ori, am văzut că după Nobécourt, albumina ar avea tocmai drept rol să repare țesăturile. Aceasta, firește, nu pentru orice fel de muncă. Căci, după indicațiile date de Boigey, atleții își trag rezervele forței lor musculare din hydrați de carbon; deci, munca musculară nu-și găsește alimentul dynamogen, adică producător de putere, nici în carne și nici în grăsimi. Dar munca intelectuală, mai cu deosebire, n'ar găsi ea în albuminoide, cari conțin după cum am văzut, nucleoprotiide, un aliment dynamogen? Chestiunea ar fi de cercetat. Herbert Spențer, a constatat asu-

pra sa, că 6 luni de regim exclusiv vegetarian a avut drept consecință scăderea energiei intelectuale. Dar discuția asupra valorii albuminoidelor se confundă, după cum vedem, cu discuția asupra alimentației cu carne.

§ 2. Clasi- Să determinăm acum *calitatea* alimentelor, după cla-
ficia și sificarea lor clasică în: 1) alimente de origină ani-
determinarea măunțită mală, 2) alimente de origină vegetală, 3) fructe 4)
a alimentelor condimente.

Alimente de origină animală. Printre acestea avem carnea. Ea a dat naștere la multe discuții asupra valorii ei nutritive, în special pentru copii. Fără îndoială, că din cauza abuzului extraordinar cu carne s'a și ajuns la reacții, cum este aceea a lui Maurel, care vrea să întârzie alimentarea copilului cu carne până la etatea de 7 ani, iar dela 7—11 ani, doza de carne să nu depășească de 50 gr.

Dar am văzut, că din cele zise asupra albuminei reese, că carnea prin albumina ei, poate deveni folositoare. Cu condiție, ca să nu formeze numai ea rația trebuitoare de albumină, căci atunci ar trebui primită în cantitate prea mare, ceeace este cu drept cuvânt un rău.

Dr. Le Gendre recomandă următoarele cantități de carne :

dela 7—11 ani 100—120 gr.

„ 11—16 „ 110—160 gr.

peste 16 „ 200 gr. și mai mult.

Sunt însă momente când ar trebui și mai restrânsă rația de carne. Astfel este momentul pubertății, când carnea constituie mai ales la băeți, un agent excitant și rău făcător. asupra dezvoltării normale a instinctului sexual.

Dar ceeace ar fi mai important în alimentația igienică a cărnei, ar fi restrângerea întrebuințării ei pentru copii numai la odată pe zi, și anume la amiază, niciodată seara. De altfel, acest regim ar trebui să-l urmeze pe o scară mai întinsă și adulții la noi în țară, unde, fără îndoială că s'a mâncat și se mănâncă însă prea multă carne. Numai atunci acest regim s'ar putea aplica cu mult mai ușor la copii.

Carnea, să fie mai mult prăjită sau friptă, decât fiartă. Contrar aparenței, nu carnea de vițel sau de miel este mai

ușoară, ci acea de vacă și de oaie, căci carnea acestor din urmă animale este matură, pe când acea de vițel și de miel este în formațiune și e mai greu de digerat. În aceeași categorie este și porcul, a cărui carne e totuși mai ușoară ca a vițetului. Carnea de păsări, tinere și bine nutrite, conține o bună cantitate de albumină; ea e folositoare, nu însă când se abuzează de dânsa, cum se întâmplă uneori. Cârnățarie să se dea puțină la copii; vânat, aproape de loc. Germanii, cari abuzează de cârnățarie și la copii, îi fac să aibă numai aparența de copii grași și sănătoși; de fapt, acești copii văzuți mai de aproape, sunt buhăiți, dar nesănătoși și puțin voinici.

Bulionul, nu însă din extrase, este de recomandat pentru copii între 4 și 12 ani.

Peștele, este un foarte bun aliment pentru copii, deși nu conține atâta fosfor cât se credea, și deși printre pești unii, ca cei uscați, nu prea au mare valoare nutritivă, iar cei grași, ca țiparul, somnul etc., nu sunt ușor de mistuit.

Totuși, într-o țară ca a noastră cu foarte mult pește, dacă am avea înțelegere și bunăvoință, s'ar putea ușura alimentația copiilor noștri cu pește, în straturile cele mai largi ale populației.

Produsele animale, ca: lapte, ou, unt, brânză, au o valoare nutritivă înafară de orice discuție.

Alimente vegetale. Caracteristica lor este predominarea, în compoziția lor chimică, a hydraților de carbon asupra substanțelor albuminoide. Alimentele vegetale trebuie să ia o parte însemnată în alimentația copiilor, sub formă de cereale, leguminoase, cartofi, legume verzi, fructe.

Cerealele se întrebuintează sub formă de făină, (grâu, orz, secară, porumb, orez), de pâine, paste făinoase, pilafuri etc.

Pâinea posedă o valoare nutritivă indiscutabilă, firește fără abuz, bine coaptă și nu proaspătă. Necoaptă în deajuns, produce dyspepsie. Proaspătă este grea la digerat.

În ceea ce privește mămăliga, care formează temeiul hranei țăranilor noștri și de care în ultimul timp s'a vorbit mult de rău, și a fost arătat ca un aliment provocător de pelagră, a cărei înlocuire prin pâine și cartofi a fost deseori

sfătuită, avem următoarele de zis. Dacă comparăm porumbul, vom observa unele scăderi, însă și unele superiorități ale lui asupra grâului, din punctul de vedere al substanțelor hrănitoare pe cari le posedă.

	Substanțe azotoase	Amidon	Dextrină Glucoză	Materii grase	Celuloză	Săruri
Grâul uscat conține :	19.50	65.07	7.60	2.12	3.00	2.71
Porumbul conține :	9.80	67.55	4.00	8.80	5.90	1.23

Din această comparație rezultă că, porumbul conține mai puține substanțe azotoase, dextrină, glucoză și săruri, de cât grâul; în schimb, el este mai bogat în amidon și mai ales în materii grase și în celuloză.

Subt formă de făină, aceste cereale conțin :

	Albumină	Grăsimi	Hydrat de carbon	Cenășă
Făină de grâu albă :	10.2	0.9	74.8	0.5
Făină neagră (integrală):	11.8	1.4	72.2	1.0
Făină de porumb :	14.0	6.8	70.5	0.9

De aici se vede, nu numai că făina de porumb are mai multe substanțe albuminoide și grase de cât făina de grâu, dar din acest punct de vedere făina de porumb este superioară orezului, care formează și el baza de alimentație a unor popoare din orient.

Prin urmare, nu faptul că populația noastră rurală se hrănește cu mămligă, ar constitui o primejdie în alimentația ei; ea a ajuns la pelagră, fiindcă s'a împărțășit din ce în ce mai mult cu făina de porumb atât de des mucegăită, sau din porumb bolnav de mălură, ce le aruncau din hambarele lor unii mari proprietari, cari din ce în ce nu mai semănau cu vechii boeri; sau arendașii străini, cari n'aveau nici un interes de bunul mers al populației noastre rurale.

Cu schimbarea situații economice a țărănimii noastre și cu îmbunătățirea pe care o sperăm și în modul ei de traiu, ca reflex a unei adevărate educații dată de învățătorimea de astăzi, primejdia pelagrei, din cauza alimentații cu mămligă este menită să dispară. Rămâne însă, tot sub influența învățătorului, unită cu aceia a medicului de țară, să dispară pe viitor și abuzul cu mămliga rece și tare, ce se face în hrana

copiilor mici de la țară, și care, sub toată aparența de rezistență momentană, îi dispune la multe turburări gastrice și le slăbește rezistența în multe boli de copii.

Orezul mai ales este folositor prin bogăția hydraților de carboni, în deosebi în combinație cu laptele. Toate pastele făinoase (macaroane, tăieței, etc.) sunt ușor de digerat, au substanțe hrănitoare, cu condiție ca să fie bine fierte.

Leguminoasele (lintea, fasolea, mazărea, etc.) au și ele o valoare nutritivă, prin proporția amidonului și a materiilor azotate, dar fiind sărace în grăsimi, trebuiesc preparate cu unt sau untură. Lintea e mai bună ca fasolea, deși tocmai de fasole se face mult abuz în unele internate.

Cartofii, foarte bogați în apă, dar săraci în hydrați de carboni, având 20% amidon, n'au valoarea nutritivă de care s'a făcut mult caz. O alimentație exagerată, cum se întâmplă la copiii germani cu acest aliment, duce la aceleași rezultate la cari se ajunge și cu cărnățaria.

Legumele apoase, (morcovii, guliile, spanacul, salatele, etc.), sunt mai puțin nutritive, din cauza marelui cantități de apă și din cauză că nu conțin nici albumină, nici grăsimi. În schimb, valoarea lor nutritivă rezidă în bogăția și variația de săruri minerale, precum și în zahăr, la unele din ele.

În fine, există o categorie de alimente (condimente), formată din aromatice și exicitive, ca ceapa, usturoiul, piperul, muștarul, ardeiul, etc., de cari ar trebui ținuti copiii cât de departe, ele neavând valoare nutritivă și chiar excitând prea mult. Ele sunt stimulente, numai în anumite cazuri, după boli.

Fructele, au parțial diferite valori nutritive, mai ales prin zahărul ce-l conțin. Sunt mai bune fierte, când e vorba de copiii mai mici. Sunt laxative și diuretice. Nucile, alunele, migdalele, conțin și grăsimi în proporție de 60%.

Pedagogul Spencer a criticat mult faptul, că englezii au crezut că fructele sunt un lux pentru copii. Zahărul este necesar copiilor, din cauza rației atât de puternice de hydrați de carbon ce le procură. O bucată de zahăr de 5 gr. produce 20 de calorii. Dulciurile, preparate sub formă de prăjituri, torte, etc., sunt bune pentru copii, cu o valoare diges-

tivă relativă, după natura lor, cu condiția ca ele să fie preparate în casă, din material foarte bun, curat și proaspăt, mai ales ouăle, ceea ce nu se prea întâmplă în comerț. Alimentația să nu abuzeze însă nici de ele, căci atunci devin rău făcătoare.

Băuturile, ca: vin, țică, liqueruri, bere, rom etc., trebuie hotărât înlăturate din calea copiilor, cel puțin încă câțiva ani după pubertate. Este o nenorocire, că din tradiția noastră strămoșească, băuturile au fost considerate ca tonice, adică întăritoare și deci bune pentru sănătatea copiilor. La noi, n'au pătruns încă rezultatele cercetărilor științifice asupra efectului celui mai mic strop de alcool, sub orice formă ar fi el, asupra sistemului nervos la om, necum la copil.

Din acest punct de vedere, familiile noastre chiar din pătura cea mai cultă, comit adevărate crime cu copii lăsându-i întâi din glumă, apoi din slăbiciune, dar totdeauna din ignoranță, să stea și ei la vr'o ocazie în rând cu ceilalți oameni mari, adică, cu un păhărel de vin în mână.

Rezultatele unei asemenea direcții de educație, ar putea forma materialul unui volum întreg. Altceva este când e vorba de anumite împrejurări, de boală sau convalescență, și când o stimulare pe această cale poate avea un efect tonic.

De asemenea să nu se dea de loc, cât timp copiii sunt mai mici, ceaiu pur sau cafea. Cafeaua slabă, cu lapte și kakao fără abuz, sunt bune. Dar și mai bun este laptele, însă controlat, și să nu fie luat în timpul mesei, căci atunci îngreunează digestia.

Cea mai bună băutură pentru copiii în timpul mesei, este cea dată de Dumnezeu și pe care o luăm nefabricată de nimeni, apa, dar și ea trebuie să fie cât se poate de curată și de proaspătă. Cel mult, sunt de recomandat chiar sunt foarte bune pentru digestie, ceaiurile de floare de teiu, de mușetel și altele de felul acesta, căldicele, în timpul sau îndată după masă.

§. 5. Încheeri asupra alimentației copiilor. După cele constatate până acum, ar fi o greșală de care trebuie să ne ferim, aceea de a interpreta prea dogmatic rezultatele științifice asupra alimentației, căpătate din cercetările de față și de a trage din ele încheeri exagerate.

În adevăr, sunt de mare ajutor toate cunoștințele ce le avem noi astăzi asupra raporturilor între calorii și substanțele alimentare sau, între calorii și greutatea copiilor, deci cunoștințele ce le avem asupra valorii nutritive a deosebitelor alimente. De ele ar trebui să se folosească atât familia, cât și institutele școlare. Mai mult decât atât, trebuie să ajungem la concluzia, că este de cea mai mare necesitate de a întreprinde și în țara noastră cercetări antropometrice asupra copiilor noștri, fiindcă, vedem că o alimentație igienică trebuie să ție socoteală de toate datele pozitive ale evoluției greutății copiilor la diferitele lor etăți.

Putem să ne formăm pe această cale, o directivă alimentară ideală, care să țină seamă de evoluția copiilor la diferite vârste și în genere, de nevoile lor individuale; dar nu putem isbuti să facem o listă de alimentație, pentru familii și școli, cari să fie zilnic expresia practică a principiilor teoretice pe care le-am expus.

Căci, întrevine în această chestiune o mulțime de factori necunoscuți și neprevăzuți, pe care nu-i putem determina, cum ar fi între altele, gustul personal al copilului, sau capacitatea lui digestivă pentru alimentele ce le primește, etc.

Am observat mai sus, că în trei feluri poate fi vicioasă alimentația copiilor: 1) din lipsă cantitativă; 2) din surplus cantitativ și 3) din proastă calitate.

Pe temeiul celor studiate, înțelegem acum mai ușor această viciare a alimentației copiilor, când nu se are în vedere nici o directivă în alimentarea lor, cum se întâmplă în practică, nici în raport cu greutatea lor corespunzătoare la anumitele etăți, nici cu valoarea nutritivă a diferitelor alimente, și, nici chiar cu variația acestor alimente. Sau e prea puțină, sau e prea multă, sau e tot aceeași hrană. Acei cari socotesc în bani rația pentru cap de copil, fac aceasta din spirit de economie rău înțeleasă și dintr'un spirit de egalitate neștiințifică. Acest calcul ar trebui variat după principiile unei clasificări a copiilor, în raport cu situația lor reală, iar nu cu cea închipuită. Căci, altă rație de hrană trebuie pentru copiii dela 7—12 ani, alta, pentru cei dela 12—15 ani și a. m. d.

Apoi, cine nu știe că în unele familii, copiii sunt supranutriți, fără trebuință; iar în altele, ei n'au nici ceeacele trebuie. Din acest punct de vedere considerată problema alimentației, ea devine o problemă socială de un interes capital.

Dar ar trebui luată în această privință situația noastră dela țară mai de aproape în considerație de către medicii și învățătorii noștri.

Copiii duc aci în genere regimul părinților. De cele mai multe ori, hrana acestora în timpul lucrului de la câmp, seceriș, treerat etc. nu se compune decât din sărături, cari produc multă sete, ca: pastramă friptă, brânză iute cu ceapă și mămăligă etc. Copiii mai ales, mai mult beau de cât mănâncă alimente hrănitoare.

Apoi și problema posturilor, în momentele când se cere și de la copii o muncă excesivă, fie pentru școală, fie pentru muncile câmpului, fie dublată pentru amândouă, ar trebui revizuită de autoritățile în drept, conform cu cerințele igienice.

§. 4. Frecvența și durata alimentației. Modul de a mânca. Alimentația trebuie să fie împărțită în intervale mai scurte, la copii.

De dimineată, după somnul de noapte și până la amiază, școlarii trebuie să aibe o singură gustare, dar ceva mai copioasă decât se întâmplă la noi, chiar în familiile cari dispun, unde copilul capătă cafea cu lapte, kakao, sau lapte; pe lângă prima gustare, ei trebuie să mai aibe, peste vre-o două ore, așa zisa gustare, la 10 ore. Aceasta, pentru motivul că ei trebuie să lucreze în acest restimp de ore cu calorii produse și de noua alimentație, iar nu cum se întâmplă numai cu resturile caloriilor din trecut.

Tot astfel, între prânzul dela amiază, când trebuie să li se servească carne și până la cina de seară, copii trebuie să aibe o adevărată gustare pe la orele 4 sau 5, nu numai o fructă cum se obișnuște adesea, iar cina de seară, să fie cu mult mai ușoară decât se obișnuște la noi în țară.

În privința aceasta, din toate regimurile străine de alimentare, unii igienisti (Boigey), recomandă pe cel anglo-olandez, în care cele două timpuri de mese principale, sunt

despărțite printr'o perioadă de câteva ceasuri, cari îngăduie stomacului să-și îndeplinească munca digestivă și să se odihnească.

La amiază, individul mâncând mai puțin, nu se îngreuiază și capul lui lucrează cu ușurință în restul timpului.

În sistemul francez, mâncarea de dimineață este foarte ușoară; la prânz și la cină, ea este prea multă. Acest sistem conduce la mâncare prea multă și la digeștie rea.

D-rul Bergonié, din Bordeaux, a încercat să propună o repartiție a orelor de mâncare, după curba nevoilor energetice în cursul zilei. Ora cea mai potrivită pentru mâncarea principală, ar fi 7 jum. dimineața (sist. englez), în momentul când cheltuelile energiei încep să se ridice repede, ca să treacă printr'un maximum și să rămână multă vreme ridicate. Această masă ar trebui să încarce organismul nu numai cu energia pentru cele 4—5 ore următoare, dar și pentru completarea pe care ficatul, golit prin abstenența din timpul nopții, trebuie s'o efectueze.

Indiferent de soluția definitivă ce s'ar putea da acestei probleme, făcându-se oarecari rezerve cu privire la cina de seară, ceea ce rămâne de câștigat din cele de mai sus pentru igiena școlarului nostru este necesitatea unei hrane mai substanțiale, pe care el ar trebui s'o primească dimineața, înainte de școală.

De altfel, dacă moravurile din țara noastră vor continua multă vreme, cu hrana neregulată și neigienică distribuită în massa biurocrației noastre, copie și ea a unei munci neregulate și neigienice la care este supusă, scăderile energiei de muncă se vor resimți în curând și la adulții de astăzi și mai ales la descendenții lor.

Durata în timpul mesei, trebuie să fie suficientă, atât în familie cât mai ales în internate, de 30—40 m. pentru cele principale, de un sfert de oră pentru alimentațiile mici. Aceasta, pentru ca copiii să poată bine mesteca alimentele, apoi, pentru că într'un sens, șederea la masă mai este și un fel de repaos, după care copilul se găsește iar în mișcare.

O bună igienă a alimentației, devine și o lecție de educație morală pentru copii. Aceasta se constată mai cu

seamnă în modul de a mânca. Ca să vezi ce educație are un copil, trebuie să stai cu el la masă. Dacă-l vezi năzuros, pretențios, că se strâmbă la toate felurile de mâncare, că nimic nu-i place, fiindcă nu-i bun, cum zice el, știm bine cu cine avem de a face. Copiii bine crescuți, mănâncă de toate. Bine înțeles, sunt și cazuri individuale, excepționale, în legătură cu starea sănătății copiilor; sunt și cazuri individuale, în raport cu natura alimentației ce li-se dă. Vorbim însă, de acel caracter tipic al copilului mofturos la mâncare, care este un indiciu de rea creștere. Căci copiii nu trebuie să fie forțați să mănânce orice, dar ei trebuie să fie educați, să mănânce tot ceea ce li-se dă, hrănitor și folositor. Mâncarea cu pedepse, cu strigăte și lacrimi, nu folosește. Dar nici pedeapsă pentru copii din mâncare, să nu se facă. Numai dela alimentele mai de prisos, ca: fructe, deserturi etc. ei pot fi opriți, ca pedeapsă.

Bunele deprinderi, în felul de a mânca, trebuiesc urmărite și infiltrate cu răbdare, dar și cu tenacitate, până când copiii și le însușesc, sau și le mecanizează. Astfel, a sta drept pe scaun, nici prea departe, nici într-o parte a mesii, a nu se tolăni cu coatele pe masă, sau a mânca cu coatele în lături, sau ridicate în sus, ci a mânca cu ele în jos, strânse de coaste și a le mișca vertical; a ține furculița în mâna stângă și dela capătul superior al ei și cuțitul în mâna dreaptă, mănâcând cu mâna stângă, iar nu schimbând furculița; a pune furculița în mâna dreaptă, când nu se întrebuințează cuțitul; a nu băga alimentele cu cuțitul în gură; a nu băga prea mult în gură, fie pentru ca copilul să poată mesteca, fie pentru ca să nu-i curgă din gură; a nu bea, mai ales ceva rece, în timpul mâncării, ci după sfârșitul fiecărui fel de mâncare; a observa să nu murdărească fața de masă și hainele de pe el; a-și pune numai șervetul său personal pe piept; toate aceste sunt reguli de educație morală și estetică, de învățat cu ocazia mâncării, dar ele sunt în același timp și principii igienice, cari trebuiesc învățate de mic. Nicăiri ca în astfel de lucruri, relele deprinderi nu sunt mai greu de scos; iar bunele deprinderi, date din vreme, ușurează toată munca de mai târziu.

Dar pentru atingerea acestui scop, să nu uităm încă un lucru principal : copilul trebuie să vadă că și cei din jurul său mănâncă zilnic tot așa de igienic și de estetic cum i-se cere lui.

Oare cerințele noastre în genere, privitoare la o § 5. Cantinele formă mai igienică a alimentării copiilor, nu se isbesc ele școlare. de greutățile mari ale unei epoci, în care părem cu ele niște visători ?

Cum să facem o alimentație mai igienică azi, cu lipsa atâtor și cu enorma scumpete a tuturor alimentelor pe piață ?

Socotim însă că rostul celor scrise aici, este între altele și acela, de a trezi atenția și conștiința tuturor factorilor răspunzători de soarta neamului nostru.

Chestiunea alimentației, în genere, este mai mult decât o chestiune de greutăți momentane financiare pentru familiile noastre, ea este o chestiune națională. Și ceeace-i dă acest caracter tragic, pentru zilele noastre în special, este alimentația copiilor noștri. Și înainte ea suferea, dar încă astăzi !

Nu numai că trebuiesc luate măsuri, energice și practice, și ele s'ar putea lua dacă odată pentru totdeauna cinstea și patriotismul ar conduce afacerile, — pentru o ieftinire a alimentației, din care ar avea să beneficieze toți copiii, dar vor trebui luate măsuri speciale pentru ca copiii săraci din școalele noastre primare, azi mai mult ca ori când, să fie salvați. Altfel, la ce bun sacrificiile eroilor căzuți pentru o Românie Mare, pe care lipsa de hrană suficientă a copiilor noștri, o să ne-o reducă în curând la o Românie mică, — adică, lipsită de o populație numeroasă și voinică ? Am accentuat într'un loc al lucrării noastre, faptul că în unele familii copiii pot fi insuficienți hrăniți și că acest lucru dă problemei alimentației un caracter social important.

Nu credem că mai e nevoie să insistăm, în ce ar consta urmările alimentației insuficiente la copii. Căci, cele arătate în capitolul asupra creșterii, mai ales concluziile lui Nicefero asupra degenerării unor anumite păaturi sociale, trebuiesc puse în legătură cu problema alimentației. Dar până la degenerare, avem alte etape : insuficiența creșterii copilului

la pragul muncii de școală, tuberculoza, anemia și surmenajul în timpul muncii din școală și toate boalele contagioase, cari îl ating mai ușor pe cel slab hrănit.

Cum vedem, caracterul pur social din trecut se complică cu caracterul național ce-l capătă această problemă, într'o epocă decisivă pentru viitorul neamului nostru.

Să ne ocupăm de lătura socială a problemei, care există pretutindeni și înainte de războiul mondial, și care ne arată situația din alte țări a alimentării elevilor nutriți insuficient.

Astfel în Germania, o carte care a făcut mare vâlvă prin 1910, intitulată „*Copilul proletar*“, de Otto Rühle, constată prin statistici rigurose făcute că în Prusia, iarna 220,000 de copii, iar vara 36,000 mergeau la școala primară fără nici o hrană de dimineață. Fără mâncare caldă la amiază, au fost găsiți în Hamburg 13—18%, iar peste 20% în alte locuri industriale ca: Wandsbek, Stateritz. Dintr'un număr de 4518 de copii examinați de dr. Bernhard în Prusia, 578 nu mâncau nimic de dimineață, 486 de copii nu luau cu ei nimic la școală, iar 538 nu mâncau decât după câteva ore dela amiază. În 1906, într'un orașel ca Charlottenburg, lângă Berlin, s'au găsit 462 de copii anemici, din lipsă de mâncare suficientă. În Offenbach, din 2116 copii, 30% au fost găsiți insuficient hrăniți. În Stuttgart, dr. Gaspari ne arată 18% de copii, insuficient hrăniți. În fine la Berlin, o anchetă din 1907 dovedește că există un număr de 14,000 de copii fără să fi gustat ceva de dimineață, din cari 9904 ereau elevi de școală primară.

Pentru Franța, e suficient să amintim că în Paris, în 1906, din 74,275 băieți și 68,219 fete cari frecventau școala primară și din 34,912 copii cari frecventau grădinile de copii, s'a constatat că 16,131 băieți, 13,393 fete și 10,346 copii de grădină, mâncau la cantină. Deci 21·7% băieți, 19·3% fete și 29·6% copii de grădină, din toată populația școlară din Paris, ar fi fost insuficient sau parte mizerabil hrăniți, dacă n'ar fi fost cantinele.

Pentru aceste motive, opera cantinelor școlare vine să umple o lacună simțită de mult în alimentația școlarilor din toate țările și chiar în timpurile mai bune de cât cele de astăzi.

Astfel în Franța, Victor Duruy, pe când eră ministru în 1868, a luat inițiativa cu ajutorul surorilor din ordinul Bon-Secours, de a distribui supe calde la amiază școlarilor săraci. Mai apoi, în 1886, organele comunale din Paris, au luat în mână organizarea sistematică a cantinelor. În unele cantine, copiii aduc ceva din materiile prime; la altele, fetițele colaborează cu munca lor la prepararea alimentelor, ceace este util și din punct de vedere al educației solidarității. Primăria din Paris cheltuia un milion pentru întreținerea cantinelor școlare, înainte de războiul mondial.

În Anglia, legea din 1906, înscrie de drept la cantine pe acei copii găsiți de medici ca insuficienți hrăniți, și față de cari familia nu-și ia obligația să le îmbunătățească situația hranei acasă; familia e obligată, în cazul acesta, când poate, să plătească o sumă minimală. Astfel, o cincime din populația de acolo școlară este înscrisă la cantine.

La noi în țară, în Bucureștii, încă de mult prin creșterea unei populații lucrătoare mai numeroasă, s'a impus problema ocrotirii copiilor insuficienți hrăniți, deși noi nu posedăm nici o statistică științifică asupra acestei chestiuni.

Dar în asemenea materie, experiența empirică a personalului nostru didactic, a fost cea mni bună călăuză. Putem zice că pe acest teren, progrese vădite s'au realizat încă de multă vreme. Astfel, pe la 1898, sub impulsunea fostului ministru de instrucție Spiru Haret, s'a creat în București o „Societate a cantinelor școlare“, cu ajutorul „Asociației generale a institutorilor și institutoarelor din România“.

O informație din 1914 poate să ne arate că, în anul școlar 1912—13, s'au servit în București 107,120 porții de mâncare dintre cari 10,362 gratuite. În 1915, M. S. Regina Maria, Marea Ocrotitoare a copiilor din România, a donat suma de Lei 6000, iar defuncta Regină Elisabeta a lăsat un legat în folosul Operii cantinelor școlare din București. Cu modul acesta s'au putut înființa în acest oraș un număr și mai mare de cantine. În Ianuarie 1916, Gimnazul din Câmpul-Lung luase inițiativa unei cantine, la care mâncau 50 de elevi, locuind în comunele învecinate, cari nu puteau să se ducă la prânz acasă, și cari erau prea săraci, pentru ca să-și plătească masa în oraș.

Dar războiul a zdruncinat foarte mult operele începute, deși tocmai situația de astăzi ne impune, după cum am văzut, obligații încă și mai mari. În București, câteva alte societăți, ca: „Societatea ortodoxă a Femeilor Române“, „Societatea îndrumarea și ocrotirea copiilor“, prin grădinele și adăposturile de copii ce le susțin, sunt prevăzute și cu cantine pentru copii lor; dar e nevoie urgentă de o mare mișcare oficială și particulară în favoarea cantinelor școlare din toate orașele țării.

Suntem siguri că o statistică științifică asupra felului de alimentație a școlarilor de astăzi, ar aduce mult bine chestiunii, cu toate că rezultatele dezastruoase le întrevădem de pe acum. Este destul să cităm un singur caz mai recent, cules dintr'o informație de ziar („Lupta“, 7 Ianuarie 1924). În Zimnicea, controlându-se de către personalul didactic primar de la școala de băieți No. 2. și de la școala de fete, ce au mâncat elevii și elevele acestor școli, într'o zi, s'a constatat că: 50% s'au hrănit cu fasole, cartofi și ceapă; 5% cu dovleac și pâine; 22% cu pâine simplă; 15% cu pâine sau mămăligă cu zeamă de varză și numai restul de 8% cu carne, lapte și pește.

Să nu zăbovim și să ne apucăm de lucru, cât mai este încă vreme.

CAPITOLUL VI.

Igiena locuinței și a Internatelor pentru copii.

Cunoștințele asupra igienei locuinței în familie, unde stau și lucrează și mai cu deosebire dorm copiii, trebuesc să fie mai popularizate în țară la noi, decât cum a fost până acum.

§ 1. Igiena locuințelor în familie.

În multe familii, copiii sunt sacrificați din acest punct de vedere, dar am putea adăuga, că ei erau sacrificați și pe vremea când problema locuinții nu devenise atât de tragică, așa cum a devenit acum, după aceea a alimentației, o a doua problemă națională.

În adevăr, mulți părinți din pătura intelectuală, cred că este mai de folos să facă un salon, sau cel puțin un salonaș, din cea mai bună cameră, unde ei să poată primi vizite și să facă serate, pe când copiii sunt ținuti în camerele cele mai neigienice și mai puțin proprii, uneori chiar pe lângă bucătărie.

Englezii, cari nu prea par un popor sentimental, dar sunt de fapt înțelepți și practici, fac din așa zisa „Nursry“, camera de copii, un mic paradis pentru ei și o podoabă cu care se mândrește o mamă în casa ei. Și aceasta, chiar în familiile cele mai modeste.

Cele mai esențiale cerințe igienice pe cari ar trebui să le îndeplinească o cameră de copii, ar fi următoarele:

Să fie bine situată, spre sud sau vest, nici odată spre nord și nu prea joasă dela podea, iar camera să se poată aerisi îndestulător.

Mărimea camerei să fie astfel, încât fiecare copil să poată beneficia de cel puțin 20 m. c. de aer.

Pereții să fie vâpsiți cu o culoare deschisă; pardoseala să fie de lemn, sau dacă se poate, căptușită cu linoleum.

Soba să nu fie defectuoasă, ci să încălzească bine odaia și să nu facă fum în timpul iernii.

Mobilele dintr'o odaie de copii trebuie să fie solide, neluxuoase, chiar când mijloacele familiei ar permite contrariul, ele să fie fără colțuri ascuțite, de culoare mai mult închisă, decât deschisă, pentru ca să nu se murdărească ușor. Pe jos, în camera de copii, să nu fie covoare cari întrețin praful și microbii. Nici perdele groase la geamuri nu trebuiesc ținute, pentru aceleași motive.

1) Pentru activitatea școlară de acasă, dacă copilul nu poate să aibă un pupitru cu masă aplecată și cu scaun care să se ridice, el trebuie să aibă o masă destul de mare pe care să poată scri în condițiile igienice.

Dacă sunt mai mulți copii, este mai bine ca fiecare să aibă o masă mai mică, dar îndestulătoare pentru el, decât să scrie și să lucreze mai mulți la o singură masă.

2) Patul copiilor nu trebuie să fie nici prea moale, dar nici prea tare. Copilul trebuie să se poată bine întinde în pat, cu capul ridicat, dar nu prea sus. Copiii nu trebuie să aibă mai mult decât o perină în pat; plapoma de pat trebuie să fie ușoară și păroasă, iar iarna, copilul trebuie să aibă una sau două învelitori de lână. Plapomele de puf, călduroase și grele, sunt tot atât de dăunătoare ca și rufele de lână, căci ele produc artificial transpirația în timpul somnului, dar o și opresc în același timp. Pe lângă aceasta, răul unei astfel de învelitori mai este și de ordin moral. Vom vedea aceasta, când vom vorbi despre somn.

Frații și surorile să nu doarmă în aceeași cameră, decât cel mult până la manifestarea semnelor de pubertate ale unuia dintre ei. Și chiar în tot timpul cât dorm în aceeași cameră, ei trebuiesc deprinși, când se desbracă și se îmbracă sau se spală, să păstreze o discreție naturală, fără ca să li se sugereze totuși o rezervă plină de bănueli.

3) Copiii să fie învățați a-și păstra și îngriji de mobilele și lucrurile lor din odaie, ținând ordinea, mai ales curățania. Primele principii de drept de proprietate li se dezvoltă în chip instinctiv, prin camera, mobilele și lucrurile pe cari le întrebuințează în ea. De aceea trebuie să li se facă de timpuriu și educația *obligățiilor* de mici proprietari ai lucrurilor lor.

Să nu intre în cameră, cu picioarele murdare; să nu se sue cu picioarele pe scaune, sau pe pat; să nu stee ziua, când lucrează, tolăniți pe pat; să nu lase patul în desordine; să nu murdărească prin casă, mai mult de cât prin forța lucrului se murdărește; să nu murdărească pereții sau să scrie pe ei; să se joace, fără îndoială, în odaie, să alerge, să facă chiar oarecari neorândueli cu mobilele și lucrurile casei, mai ales când sunt mai mulți copii, toate acestea sunt situații firești pentru ei, dela cari nu trebuie să fie opriți. Dar, să fie deprinși să-și strângă imediat de pe jos lucrurile și să le pună în ordine, după ce au terminat jocul; să înlătore murdăria ce se poate înlătura, îndată; să se deprindă ca să nu le placă să stee cu un miros greu sau displăcut în odaie și să li se deschidă geamurile de două sau trei ori pe zi; să fie deprinși să-și împodobească camera cu gravuri frumoase, cu subiecte folositoare sau plăcute, și cu flori după anotimpuri, ori cât de modestă li-ar fi locuința, toate acestea lucruri par deprinderi mai mult de ordinea educației morale, dar cari au la baza lor și deprinderi de educație igienică. Căci, între deprinderile curățeniei fizice și deprinderile morale, din locuința copiilor sau a familiei, sunt la început atâtea puncte de contact, pe cari numai complexitatea vieții de mai târziu le desface și pe cari trebuie să le învețe copiii de mici.

Cine le învață pe cele dintâi, le învață în același timp și pe acele de al doilea.

Dacă toți copiii ar avea favoarea soartei de a aparține unei familii cu dare de mână, de unde ar lipsi numai cunoștințele de a orândui o cameră în condițiile cele mai bune igienice și morale, conform directivelor de mai sus, acestea ar părea îndestulătoare, pentru ca cu timpul să se îmbunătățească situația copiilor în casă.

§ 2. Situația locuințelor mizerabile, în păturile de jos ale populației.

Dar din nenorocire și problema locuinței copiilor este încă o problemă socială. Și ea a devenit o asemenea problemă în toate țările, cu mult înainte de războiul mondial. În privința aceasta s'a studiat în 1907, în Anglia, de către Dr. Mackenzie din Glasgow, raportul ce există între locuința copiilor și procesul de creștere al lor. Astfel Mac-

kenzie a măsurat talia și greutatea unui număr de 72,867 de copii dela (5—18 ani de amândouă sexele), din patru grupe de școli din Glasgow: o grupă recrutată din populația școlară a clasei celei mai sărace, a doua grupă recrutată din clasa săracă, a treia grupă din clasa mijlocie avută, și a patra grupă, din clasa bogată.

Rezultatele lui Mackenzie ne arată (prin tabele și grafice) diferențele enorme manifestate în greutatea și talia copiilor din același mediu etnic, dar bucurându-se de condiții igienice deosebite de locuință. Aceste rezultate ne amintesc pe acelea ale lui Nicefero din Lausanna, de cari ne-am ocupat în capitolul asupra creșterii și pe cari Mackenzie le întregeste, prin determinarea factorului care influențează mizeria claselor de jos: locuința.

Diferența de greutate care este în mijlociu de 2—3 kg. între 5—8 ani, trece la 4, 5 și 6/1/2 kg. dela 9—14 ani. Diferența de talie atinge 6, 3 c. Mackenzie s'a informat asupra condițiilor de locuință ale fiecăruia din copiii examinați. El a luat ca unitate de măsură, numărul de camere ocupate de familia copilului.

Diferențele apar mai clar în mediile generale obținute, adunând pe toți copiii din orice mediu social, într'o clasificare unică. Diferența de greutate din primul grup, în care găsim familii cari locuiesc într'o cameră și grupa a patra (care locuiește în 4 camere), este de 5 kg. aproximativ, pentru băieți și de 6 kg. aproximativ pentru fete. Diferența de talie a primului grup de cel de al patrulea, este de 11,08 cm. pentru băieți și de 11,84 cm. pentru fete.

Aceste cercetări au fost întregite de cercetările lui Chalmers, asupra aceleiași populații din Glasgow. Ele ne pun și mai mult în evidență relele produse de o locuință insuficientă din punctul de vedere igienic. Astfel 32,70/00 de copii din 1/6 parte din populația orașului, ocupau o singură cameră de familie; 21,30/00 din 1/6 parte din populație ocupau 3 camere de familie; 13,70/00 din 1/6 parte din populație 3 camere de familie și 11,20/0 din 1/5 din populație ocupau 4 camere de familie. În 1905, profesorul Schuyten luând inițiativa organizării unei clase pentru copiii anormali

în Bruxella (Belgia), face o anchetă în școalele din cartierul cel mai sărac al orașului, asupra unui număr de 1100 de elevi.

Cercetările lui ajung la următoarele rezultate :

1 familie de 10 persoane locuiau în 1 cameră.

2 " " 8 " " " " "

3 " " 7 " " " " "

3 " " 6 " " " " "

5 " " 5 " " " " "

2 " " 4 " " " " "

1 " " 3 " " " " "

1 " " 6 " " " " "

Dar mai tragică se găsește situația în Berlin. Statisticele ne informează că în 1900, trăiau în Berlin 91000 de oameni în pivnițe; tot astfel trăiau în Hamburg 42.000, în Breslau 15.000, iar în Altona 12.000 de oameni. Dintre aceștia, un mare număr erau copii.

Dr. Bernhard examinează chestia locuințelor elevilor în Berlin și găsește, că numai 4% din copiii de școală dormeau în câte un pat; 6% de elevi dormeau cu mai mult de 2 persoane. Din 25 de copii din cl. VIII-a, a unei școli primare poporane din Berlin, 16 se culcau cu 2 persoane, 1 cu 3 persoane, într'un pat. Dr. Philippsohn ne arată că din 200 de copii examinați de el în mai multe orașe ale Germaniei, 40% dormeau singuri, 60% cu 1—4 persoane în pat, 5 băieți dela 6—13 ani dormeau cu mama lor, 11 cu frații și surorile, 17 fete cu mumele lor, 35 băieți cu frații, 2 băieți cu câte o bunică, un băiat cu 3 frați și 1 soră.

Un controlor al unei Case de asigurări pentru boale, din Berlin, a mărturisit că a găsit în vizitele ce le făcea, un băiat de 16 ani zăcând de influență și boală de gât într'odăie, unde erau 2 paturi, în cari se culcau 4 persoane. Acest băiat mai dormea și el cu un alt frate, bolnav de scarlatină.

Pentru ca să ilustrăm cum în asemenea condiții de viață, atâtea boii ca tuberculoza mai cu deosebire, seceră cu nemiluință la vieți de copii, semnalăm statistica doctorilor Mesnil și Mangenot din 1898 în Franța, asupra mortalității cartierului Pointe d'Ivry din Paris.

Populația acestui cartier era în acea epocă de 4333 de persoane, din cari 9/10, ocupau locuințe inferioare sumei de 400 fr. pe an, pe acea vreme. Numărul deceselor în acel cartier era următorul: de la 1891—1895 au fost 606 nașteri, din cari 557 de copii născuți vii. Din ei, 136 au murit în primul an, 66 de la 1—5 ani, 30 de la 5 ani în sus, în total 232 de decese, cari au fost constatate ca provenite din cauza locuinții părinților și copiilor.

§. 3 Situația actuală a locuințelor din țara noastră. Și asum, după ce am auzit atâtea glasuri străine să auzim și un glas românesc, căci la noi nu s'au făcut cercetări nici în aceasta direcție, mai ales în mod atât de științific, cum le-au făcut pe aiurea străinii. E un singur glas răsleț, care nu vorbește cu statistici, ci dintr'o experiență empirică, care ne arată însă în destul peste ce am da, dacă am întreprinde asemenea statistici științifice și la noi

Dl G. Oprescu, directorul liceului din Turnu-Severin,¹ într'un studiu: „Gazdele Elevilor“ din 1915, ne face următoarele mărturisiri: „Toți câți am vizitat aceste gazde, cunoaștem starea (am putea zice halul) în cari se găsesc. Nu numai că nu se poate vorbi de un confort ceva mai apusean, dar nici cele mai elementare reguli de igienă nu sunt satisfăcute.

„Odaile sunt joase, mici, umede, dau în curți murdare și rău mirositoare, n'au de cât un pat pentru 2, uneori și chiar pentru 3 elevi. Masa, de asemenea este insuficientă, rea, puțin variată. Cunosoc cazuri în care elevii mâncau patru-cinci zile pe săptămână fasole cu varză acră, mămăligă, și nimic altceva.

„O femeie nenorocită, săracă, cu stigmat de sifilis pe nas, ținea 3 băieți în gazdă. Toți trei dormeau într'un pat, iar ea cu bărbatul, un om fără nici o ocupație, în altul, în aceeași odaie, mică și murdară. Am chemat-o la liceu și i-am pus în vedere că numai poate găzdui elevi, între alte cauze și pentru că dorm în aceeași cameră cu dânsa. „Vai de mine, mi-a răspuns, pricep eu ce vreți să ziceți, dar eu nu mă desbrac niciodată. Eu îmbrăcată dorm!“.

¹ Azi lector de limba franceză la Univ. din Cluj.

„Ne putem închipui ce îngrijiri de curăţenie da acea-
stă femeie, unor copii.

„La o altă gazdă, îmi spune un coleg, patul în care
dormeau elevii noaptea, era închiriat ziua unui gardist de
noapte.

„Nu mai vorbesc de gazdele cari fac din elevi adevă-
raţi argaţi de curte, îi pun să le taie lemne, să le măture,
să le târguiască în piaţă.

„Trebuie să aibă o putere de vitalitate excepţională
rasa noastră, ca după un trai în astfel de condiţiuni, după
o hrană aşa de proastă, să mai vedem încă, proporţional,
atâţi băeţi puternici, binefăcuţi, sănătoşi. Te miri de unde
le mai vine vigoarea pe care o au, frumuseţea musculaturei
care face din unii adevăraţi mici atleţi“.

E adevărat că aci nu ni se vorbeşte decât de gazdele
elevilor, nu şi de locuinţele lor în familie.

Dar tot din experienţă empirică, oricare din noi care
ne cunoaştem ţara, ştim ce se petrece în chiar locuinţele
unde copiii trăesc cu familiile lor, în anumite straturi ale
populaţiei oraşelor, sau da ţară.

Dar în deosebi în satele noastre, câte îmbunătăţiri
n'ar trebui aduse locuinţii ţăranilor!

Răspândirea cărţii, chiar în măsura în care ea s'a făcut
la noi, n'a atras totuşi după sine o schimbare în felul de
vieaţă a ţăranului nostru, mai ales în igiena locuinţelor.

De aceea, dacă în genere aşezarea caselor ţărăneşti spre
miazăzi, este o parte bună igienică pentru copiii ţăranilor
noştri, (În Ardeal locuinţele maghiarilor, saşilor etc. atât
dela oraşe cât şi dela sate sunt aşezate mai mult spre
miazănoapte), această parte bună e răscumpărată cu alte
condiţii neigienice, ale locuinţii în care ei trăesc. Pardo-
seala celor mai multe case ţărăneşti, făcută din amestec de
pământ cu baligă bovină, produce praf mult dacă se usucă
şi reţine multă umezeală, dacă vine în contact cu lichide.
Şi aceasta se întâmplă foarte des, în familiile cu copii
mulţi şi cari urinează atât de uşor pe jos, fără a mai vorbi
de un întreg neam de dobitoace, câini, pisici, porci, etc.
cari convieţuiesc în aceeaşi cameră cu familia ţăranului
nostru.

Cei cari vor suferi din capul locului dintr'o astfel de situație, vor fi bineînțelese copiii cu cât vor fi mai mici, adică mai aproape de pardoseală.

Idealul învățătorului și medicului din satele noastre va trebui să fie, ca să ajungă să vadă fiecare casă de țăran cu pardoseală de scânduri.

Proasta construcție a ușilor, face să se [piardă iarna, multă căldură din casă, și, expune pe copii și la curenți și la lipsa unei temperaturi constante și potrivite pentru ei.

Dar și proasta construcție a ferestrelor, cari sunt mai ales foarte mici în raport cu casa, și în genere fixe în pereții casei, fără ca să se poată deschide ușor și să facă cu puțință o aerisire a casei, de câte ori împrejurările o cer, intră adesea după cum am observat, în contradicție cu binele ce am spus că rezultă din așezarea casei spre miazăzi. Căci nici soarele nu poate pătrunde atunci, în atât de mare cantitate cât le-ar fi de lipsă copiilor, spre a le îmbunătăți mai des plămânii lor.

O îmbunătățire a construcției caselor, mai ales în privința ferestrelor, am observat-o în ultimii ani dela război, în câteva sate din jud. Neamțu.

Ceeace ridică însă această chestiune în orașele noastre, la o problemă de alarmă națională, ca și aceea a alimentației copiilor, este situația ce s'a creat după război încoace, când mai ales toate orașele țării trec prin cunoscuta criză a locuințelor.

Nici autoritățile, nici opinia publică, nu înțeleg ce crimă națională se comite, de a mai lăsa să dăuneze o asemenea situație, cu deosebire în provinciile alipite, pe unde și așa elementul românesc nu a fost favorizat de o bună moștenire a trecutului.

Câte familii, nu numa din straturile de jos, ci din toate categoriile sociale ale orașelor noastre, nu-și țin copiii astăzi în locuințe neigienice și într'o situație atât de indecentă, care atinge adesea imoralitatea !

Și aceasta, grație indiferenței tuturor celor ce ar putea face mai bine, decât silesc împrejurările, numai dacă s'ar lua problema în serios și cu tot patriotismul pe care o asemenea problemă o merită.

Statul și întreprinderile particulare ar trebui să-și dea mâna, să salveze în această direcție ceea ce se poate salva și încă cât nu este prea târziu.

Dacă toți copiii ar putea locui în familiile lor și § 4. Interna-
mai ales, dacă locuințele lor în familie ar fi după toate tele școlare.
cerințele igienice și morale descrise mai sus, nu ar Școlile nouă,
trebui să existe o altă educație decât aceea din familie, sau dela țară.
căci nimic nu o poate înlocui.

Dar chiar dacă se vor schimba împrejurările critice de astăzi, necesități de diferite feluri vor obliga încă părinții să-și îndepărteze copiii de lângă dâșii și astfel să-i dea în internate, pe timpul școlarității lor. Sistemul educației în internate a fost foarte mult criticat, începând cu ultimul sfert al secolului 19-lea și până acum.

Acest sistem își găsește începuturile în școalele vechi ale bisericii, mai ales ale școalelor Iezuiților. El a fost mai mult caracterizat ca un sistem francez de educație. Căci în adevăr, în Franța și țările latine, internatul s'a dezvoltat mai mult, decât bunăoară în Germania și țările nordice, unde plasarea elevilor în familii, mai ales la preoți și profesori, a izbutit mai bine, atât din punct de vedere igienic cât și din cel moral.

Ceea ce se critică în sistemul internatelor, sunt tocmai condițiile neigienice și imorale din ele.

Vieța aceea colectivă, într'un local care este ca o cazarmă, împrejmuită cu ziduri, de unde numirea de internate-cazărmi; cu sute de elevi sau de eleve, cari dorm aliniați unii lângă alții în săli lungi, numite dormitoare și mănâncă în alte săli, tot lungi și mohorâte, numite prânzătoare, într-o tăcere mormântală ca și a unei cripte, de unde când ies ei la așa zisele plimbări, alcătuesc un șearpe ce se întinde și se încolăcește dealungul trotuarelor, băeți și fete tinere, pășind agale, osteniți înainte de a trăi, viziunea a-această urâtă, a trezit în ultimul timp conștiința unor pedagogi și medici mai noi și astfel s'a pornit pretutindeni reacțiunea împotriva internatelor. Această reacțiune nu se pronunță în contra internatelor, ca atare, ci pentru o reformă a lor.

Și această reformă a și început în ultima zecime a veacului trecut, când în Anglia pedagogul Cecil Reddis, din Abbotsholm, apoi în Franța, Edmond Demolins, la des Roches și Hermann Lietz în Germania, la Ilsenburg, Haubinda și Bieberstein, înființară așa zisele școale nouă, (New Schools, écoles nouvelles) sau școli de educație la țară (Land-erziehungsheime), cari pun bazele noului tip de internate. Astfel de internate s'au răspândit, cu încetul în toate țările celelalte. Ele sunt particulare sau de stat, de băieți și de fete. Scriitorul acestor rânduri s'a putut convinge, din cele văzute la școalele lui Lietz și la acelea din Elveția, de transformarea ce se operează în igiena, educația fizică și morală a elevilor, când, internatele sunt așezate în afară din oraș, în mijlocul naturii. Internatele lui Lietz formează de fapt o singură școală, împărțită în trei locuri deosebite, luând dispoziția unui amfiteatru educativ, conform cu evoluția psihofizică a copiilor, după etăți.

Treapta întâia, la Ilsenburg, cu copiii dela 7—12 ani; a doua la Haubinda, având cursul mijlociu, cu copii dela 12—15 ani; și a treia, la Bieberstein, cu tinerii dela 15—18 ani. Natura înconjurătoare se adaptează acestei evoluții: la Ilsenburg, șes și parc; la Haubinda, dealuri și păduri; la Bieberstein, școala este așezată într'un castel, pe vârful unui munte. Fig. 10, 11, 12.

Aici în aceste internate, școlarii nu mai au impresia unei cazărmi ce le zugrumă trupul și sufletul. Aici, se pot ei mișca tot anul școlar, în aer curat, la soare și lumină, în păduri apropiate, în câmpii și pe munți. Aici, clădirea internatului este de cele mai multe ori un complex de pavilioane, unde elevii sau elevele trăesc grupați în familii, sub conducerea unui profesor și a soției lui, ca într'o adevărată familie. Acest profesor, (sau profesoară) e unul dintre profesorii clasei, care trăește în cea mai mare intimitate cu elevii familiei lui și în afară de orele de clasă.

Aici, elevii deșteptați din somn, își încep activitatea zilei, cu o alergare pe afară timp de aproape jumătate oră, iar munca intelectuală, variază cu munca anuală și cu activitatea practică, agricolă etc.

Aici masa se ia în comun cu familia directorului, sau cu familia fiecărui șef de grupă, afară, la aer curat, sau într'o sală de mâncare cu gust ornată, în grupuri restrânse și în mijlocul convorbirilor libere și totdeauna instructive ale profesorului și familiei lui.

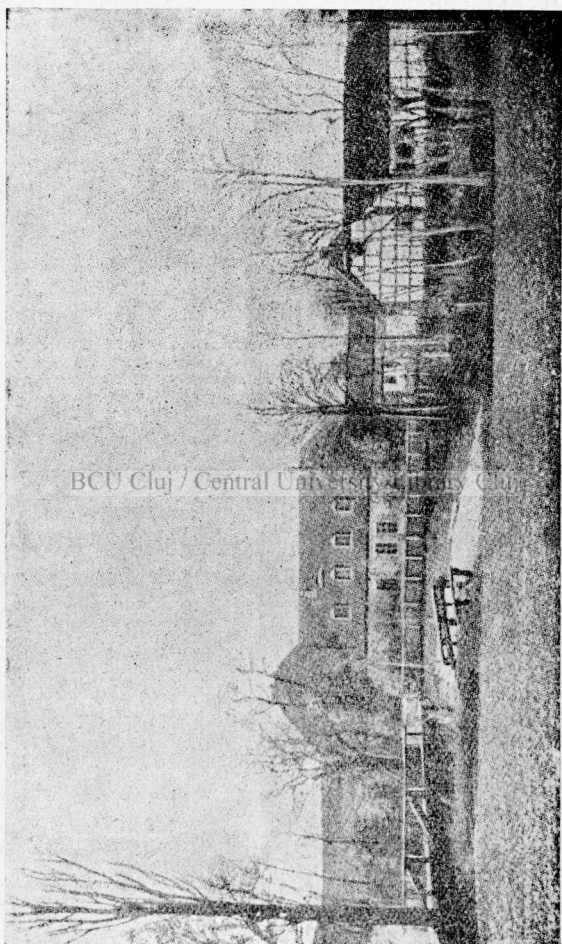
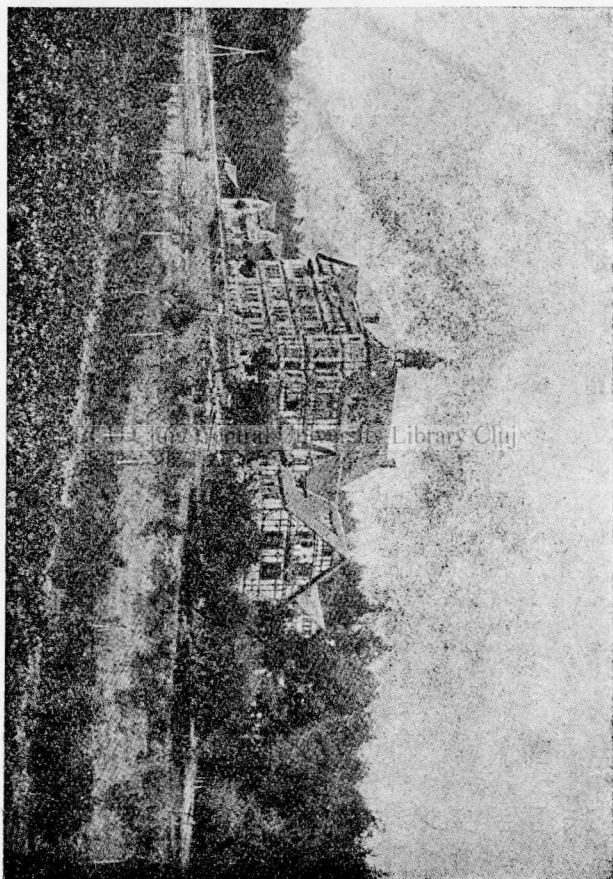

Fig. 10. Școala dela Ilseburg.

Aici, elevii după ce au eșit din internat, mai vin să revadă cu drag locurile plăcute ale școlarității lor și să-și arate recunoștința față de educatorii lor, cari le-au fost ca niște părinți.

Astfel de internate ne trebuie nouă de mult și mai cu seamă astăzi. Toate celelalte ale statului și mai ales cele particulare, ne pierd trupul și sufletul copiilor noștrii. Iar multe din reformele noastre școlare, înzadar încearcă să schimbe ceva din educația noastră. Cu internatele și liceele pe cari le avem în mijlocul infecțiunilor fizice și morale ale

Fig. 11. Școala dela Haubinda.

majorității orașelor dela noi, totul rămâne ca și în trecut.*

5. Somnul. Atât în familie cât și în internate, somnul copiilor trebuie să fie de aproape supravegheat.

* La noi, nici chiar societăți cu fonduri mari, cum este „Societatea femeilor ortodoxe române”, n’au fost și nu sunt în curent cu astfel de internate-educative, pe cari ar fi putut să le creeze.

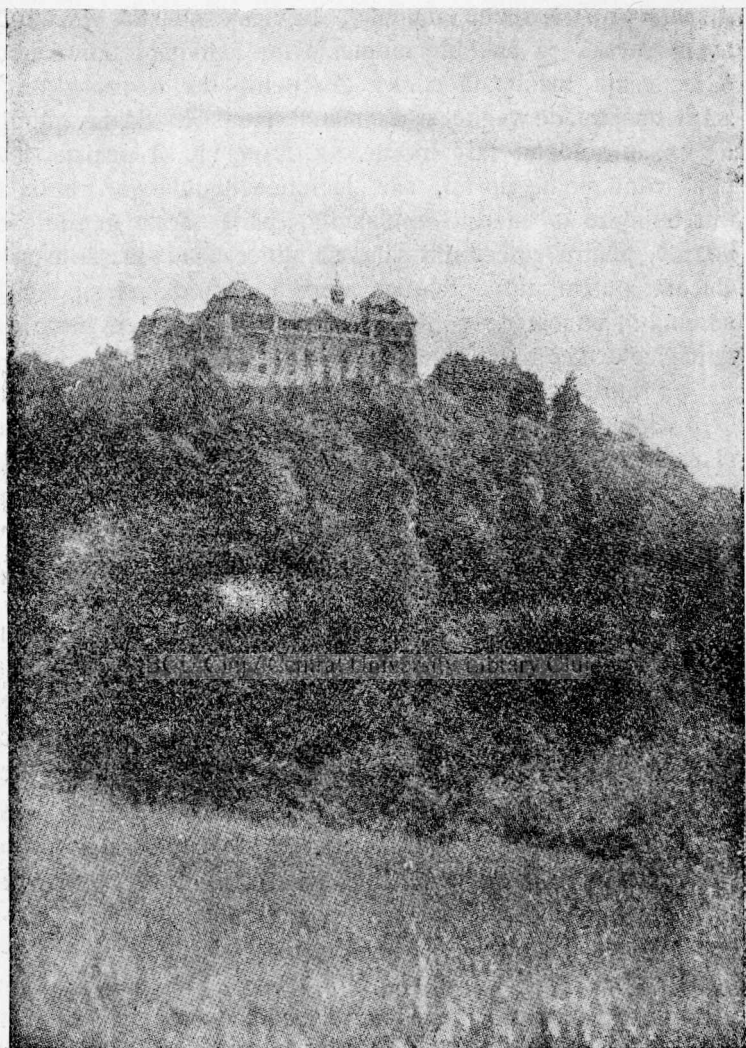

Fig. 12.

Școala dela Bieberstein

Somnul este de fapt dovada osteneții și sleirii energiei noastre vitale. El este un mijloc de reparațiune a pierderilor din timpul veghei, și de înprospătare a energiei de care avem nevoie pentru timpul veghei. Căci osteneala produce toxine sau otrăvuri, cari ar dăuna vieții, dacă n'ar

dispare prin repausul somnului. În viața noastră, ca adulți, avem nevoie în anumite momente ale activității noastre de o rezistență maximală contra ostenelii, de o prelungire a stării noastre de veghe și a muncii noastre. Să ne gândim de ex. la soldatul care trebuie să lupte și să reziste mult până când poate dormi, sau la intelectualul care trebuie să întrebuințeze o energie prelungită, până târziu în orele de noapte, pentru cercetările sale științifice, sau lucrările sale. Cu atât putem noi prelungi veghea fără daună și rezista somnului, cu cât de copii am avut o viață, care ne-a garantat cele mai bune condiții igienice ale somnului.

Printre aceste condiții, numărăm întâi timpul.

Copilul are cu atât mai multă lipsă de somn, cu cât el este mai tânăr. În viața lui intrauterină, el doarme. Nașterea este o trezire. Un nou născut recade mai des în starea pe care a părăsit-o și doarme mai mult decât veghează. Evoluția somnului urmărește de aproape evoluția copilăriei.

Până la 4 ani, copilul trebuie să doarmă cel puțin 14 ore, din cari 2 ore trebuie să le aibă în timpul zilei. De la 4—7 ani, îi trebuie 12 ore pe noapte de somn. În timpul zilei, în epoca de creștere, el are nevoie de repauze și chiar de a nu doarme, trebuie pus să se odihnească liniștit cel puțin 1 oră.

Dela 7 ani, somnul poate să scadă conform cu puterile crescânde ale corpului copilului, la 10 ore. Dar în tot timpul creșterii, nu trebuie să scadă mai mult. Dela 15 ani, tânărul poate ajunge până la 9 și 8 ore de somn. Elevii trebuie să se culce între 8—9 seara și să se scoale între 7—8 dimineața.

Dar pentru a ajunge la această măsură, mai ales în țară la noi, familia trebuie să înceteze adevărata crimă ce o comite cu copiii, de a-i aduce cu ea prin tot locul până noaptea târziu, sau de a-i lăsa să stea în casă cu cei mari, la convorbiri, petreceri etc., sau de a-i lăsa să citească cărțile ce le plac lor, peste timpul de culcare, sau de a-i pune să lucreze cu părinții. Nici școala nu trebuie să le dea cantități de teme, pe cari nu le pot face decât trecând peste limita de veghe.

Să nu se creadă că copiii își pot repara pierderile somnului de noapte, prin somnul de dimineață până mai târziu, sau prin cel din timpul zilei. Numai faptul că ei stau atât de mult sub excitațiile luminei, sau sub cele ale unei petreceri de seară, le face cu mult mai rău, decât dacă ar lucra mai mult ziua.

Dar fiindcă trebuie de dimineață să se ducă la școală, sau să lucreze, când mai pot ei dormi? Statisticele ar putea înregistra și la noi, în asemenea cazuri, rezultatele. Sau, copiii vin la școală nedormiți îndeajuns și dormitează din timp în timp în clasă, lipsiți de atenție, ceea ce este absolut dăunător pentru sănătatea și viitorul lor. Sau, pot să nu vie de loc la școală; dar prin absență și prelungirea somnului, ei tot nu câștigă fizic ceea ce au pierdut nedormind noaptea, însă, pierd cu mult mai mult din punct de vedere moral, când ar face astfel.

A doua condiție igienică a somnului, este calitatea lui. Un somn folositor pentru copil, din punctul de vedere igienic este somnul neîntrerupt. Un copil sănătos și bine crescut, doarme astfel neîntrerupt. Un copil, care trăiește în condiții neigienice, mai ales în cameră cu sgomot mare în jurul lui, și în condiții imorale, are somnul continuu agitat, are visuri urâte, cari îl trezesc des, îl înspăimântă, îl fac să strige etc.

Să nu uităm, că prin aceste din urmă semne din somn (pavor nocturnis), se vestesc manifestările neurasteniei, isteriei, și uneori ale epilepsiei. Să nu deprindem pe copii a adormi cu povești sau cu cântece, când sunt mai mari, peste 4 ani.

Copiii să fie deprinși a dormi cu mâinile afară din plapomă sau din învălițoare, nu înlăuntru, spre a împiedeca atingerea răufăcătoare a organelor genitale. Copiii să nu fie lăsați dimineața să stea în pat, timp prea îndelungat, ci, după ce s'au trezit să fie îndată sculați din pat. Nici fizic, nici moral, nu e bine statul în pat după trezire.

În fine, mai este o problemă de discutat, dacă copiii să doarmă sau nu cu ferestrele deschise. Atârnă de constituția copilului și de împrejurări. Idealul este ca și ei să

poată ajunge, fiind deprinși de cu vară cu ferestrele deschise, ca iarna să doarmă cu o parte din fereastră, cu partea superioară, deschisă.

Aerul proaspăt de noapte, dacă împrejurimile sunt sănătoase, este blînd și binefăcător pentru plămîni și întărește pe copii în contra răcelii. Dar în cazul acesta, ei trebuie să fie bine deprinși a dormi liniștiți, și a nu se desvăli peste noapte etc. Căci nu e bine nici ca cineva să creadă că poate lua sarcina să-i tot învelescă, atunci când copii se tot desvălesc. Un somn igienic în timpul nopții, pregătește pentru o muncă sănătoasă în timpul zilei.

CAPITOLUL VII.

Jocul. Grădinile de copii. Adăposturile pentru copii.

Dacă, din cele constatate în studiul evoluției suf- §. 1. Teoria letești la copil, această evoluție s'ar întemeia numai **jocului.** pe dezvoltarea mecanică a creierului, fără ca copilul să mai poată adăuga ceva dela sine, atunci evoluția lui s'ar opri la un stadiu cu mult inferior.

Dar copilul trece printr'o școală naturală, în care intră nu condus de părinți, ci de instinctul său, școală, în care se învață el pe sine însuși, fără nici un alt dascăl.

Această școală, este jocul.

În adevăr, noi am putea schimba zicala lumii, că copilul se joacă fiindcă este copil, în zicala: el este copil, tocmai pentru ca să se joace.

Studiile făcute în ultimul timp, asupra jocului la animale, la popoarele primitive și la copil, au înlăturat explicațiile date în trecut în mod deductiv, asupra jocului. Căci, multă vreme s'a crezut că jocul este sau o simplă recreație după muncă, provenită dintr'o istovire a puterile psihofizice ale copilului, sau o descărcare, o cheltuială a unui prisos de energie nervoasă. În cel dintâi caz, nu ne-am putea explica, cum se face că copii se joacă după ce sunt odihniți; în cazul de al doilea, nu ne putem explica cum se face, că copii vor să se joace chiar când sunt, din potrivă, osteniți. (Afară de cazuri când sunt bolnavi, sau prea bolnăvicioși). Dacă jocul ar fi o simplă descărcare a unui surplus de energie, el s'ar manifesta în acte automate, în simple acte de repetiții, cari ar cheltui tot atât de bine acest surplus de energie și pe această cale. Dar noi observăm că copilul în joc este mai mult de cât reproductiv și imitativ, el este spontan, el este activ, el crează.

În acest rol original, jocul devine un stimulent de nouă supraproducție de energie.

Jocul are, prin urmare, după noile teorii (Spencer, Stanley Hall, Karr, Groos, Claparède etc.), o semnificație *funcțională și biologică*. El este un factor de întreținere a vieții, și de pregătire a individului (animal, copil, popor), în vederea luptei pentru existență. Jocul este un pregătitor al individului pentru starea de adult. De aceea l'am și numit o școală naturală, prin care trec toți copiii, fără nici o lege de obligativitate.

Natura acestui stimulent e dublă. Una fizică, ca stimulent al creșterii corpului, alta intelectuală, ca stimulent de dezvoltare a spiritului. Subt influența jocului, se pune în activitate continuă creierul și se favorizează procesul de mielinizare al celulelor nervoase. Noi am văzut din studiul asupra creierului, cum numai mielinizarea dă maturitate celulelor nervoase și le pune în stare de a intra în funcție.

Jocul favorizează nu numai creșterea nervoasă, dar și creșterea osoasă și musculară. Am văzut că el mai are și un rol original și că prin urmare, el crează pentru organe și funcții, un mijloc de *inbogățire* a forțelor generale de activitate, un mijloc de plasticitate pentru adaptațiuni nouă, care pune individul, prin exercițiile ce le face, să fie apt pentru forțe și activități nouă. Prin urmare, jocul perfecționează organele și funcțiile lor. Dar în ce sens le perfecționează? În sensul în care fiecărui animal acele organe și funcții au să-i fie de trebuință, în lupta pentru existență.

Să observăm, cum se joacă o pisică. Ea pândește îndelung mișcarea diferitelor obiecte, întâmplător, sau când noi ne jucăm cu pisica și mișcăm un obiect, sau rostogolim încet un ghem cu ață, o minge etc., ea se repede, se retrage, apoi iar se repede tiptil să prindă obiectul. Pentru aceasta, ea trece prin diferite sărituri, își întinde labele de dinainte, își prepară ghiarele etc. Pisica se joacă, dar în jocul ei, ea se pregătește ca să știe să prindă șoareci, pentru hrana ei, nu pentru ca să ne servească pe noi. Ne servește în mod indirect, fiindcă se potrivește ca hrana ei să-i fie un animal rău făcător pentru noi.

Dar oare iedul, tot așa se joacă? Știm cu toții că nu, însă nu ne am întrebat nici odată, de ce? El se joacă cu capul

și sare cu corpul, ca și când ar avea coarne să impungă, fie că mișcările acestea sunt făcute cu alți camarazi de joc, fie cu obiecte nemișcate, pomi etc. sau cu oameni.

În starea lui primitivă, din care stare vorbește instinctul jocului la ied, el se pregătea să-și facă loc printre tufișuri pentru hrană, să se apere cu coarnele de vrășmași etc. În orice caz, el se pregătește și astăzi jucându-se, în vederea luptei pentru existență. Și așa am putea observa la toate animalele. Toate au jocuri deosebite, după felul hranei, condițiilor în cari trăesc, vrășmașii sau obstacolele ce le întâmpină etc.

La copil, nu putem determina tocmai așa de hotărât felul în care jocul are să devie un stimulent fizic, în vederea pregătirii lui pentru viață. Căci omul, prin chiar complexitatea lui organică, depășește cu mult simplitatea la care rămâne un animal, atât în căutarea hranei, cât și în apărarea de vrășmași.

Dar nu e mai puțin adevărat, că jocul copilului pregătește complexul organismului și al funcțiilor sale, în așa chip încât pe deoparte, chiar din punctul de vedere fizic, copilul nostru trebuie să fie în stare să reziste exigențelor vieții, iar pe de altă parte, copilul încă și mai mult ca animalul, își dezvoltă prin joc facultățile spiritului. Și acum putem vorbi și de a doua natură a jocului, ca stimulent sufletesc.

Noi am văzut că, considerând jocul ca stimulent al organismului și funcțiunilor sale, cu greu am putea deosebi factorul fizic de cel sufletesc, căci legătura între amândouă este atât de strânsă, încât, toate modificările ce le suferă un factor se resfrâng și asupra celuilalt factor.

Dacă ne mărginim acum, să urmărim numai la copil acest rol sufletesc al jocului, observăm următoarele. Jocul ne mai apare, ca un stimulent de pregătire a copilului pentru viitor și din punctul de vedere sufletesc, intelectual și moral, prin tocmai caracterul său de rezervoriu al fazelor culturale prin cari a trecut omenirea. Căci copilul prin joc, recapitulează adesea inconștient, diferitele etăți ale dezvoltării culturii omenеști.

În trecutul omenirii, au fost instincte cari și-au găsit cândva manifestarea, conform necesităților vremilor de atunci. Astăzi, aceste instincte nu mai sunt de trebuință, pentru adaptarea individului la mediu și instinctele acele zac în copil, ca tendințe ereditare, pe cari ar trebui să le manifeste sub forme vătămătoare. În joc, copilul își găsește un derivativ de descărcare, inofensiv pentru ceilalți oameni, a acestor tendințe.

Astfel s'ar putea explica o sumă de tendințe ale copiilor, de a se juca de-a sălbatecii, de a-și face colibe pe subt pământ, sau pe arbori înalți, etc. Dar în felul acesta noi observăm că privim scopul jocului, ca ceva dat și trăit subconștient de copil. Ce scop *imediat* și *conștient* urmărește copilul în joc?

În aparență, copilul ar urmări un scop desinteresat. De fapt, copiii ca și adulții, nu se joasă desinteresați; ei au un scop pe care îl urmăresc. Un astfel de desinteres ar fi un nou sens. Cine vrea să câștige o partidă, vrea să realizeze ceva. Copilul vrea să atingă ceva în joc, tot atât de serios ca și adultul.

Atunci care este deosebirea între joc și realitate?

Să ne aducem aminte că atunci când surprindem pe copii jucându-se în intimitatea lor, ei par'că sunt turburați par'că sunt deșteptați dintr'un vis, mai ales dacă un adult i-ar întreba despre semnificația aceluia joc. Bănuiala, că ar putea fi crezuți că ei iau în serios acel joc, îi face de multe ori să exclame, confuzi: e *pentruca să ne jucăm*. Par'că ar zice: nu luați în serios ceea ce fac, s'au facem noi, fiindcă ne jucăm. Și cu toate acestea, ei urmăresc cu toată seriozitatea anumite scopuri, dar acele scopuri sunt închipuite, ele sunt fictive. Dar un anumit scop este totuși urmărit, fiindcă el devine ca un stimulent al activității jocului însuși. Copilul, urmărind activitatea jocului, are conștiința că totul se petrece ca *și când ar fi real*; el are conștiința că se găsește între viața serioasă și ficțiune, și, că între aceste două lumi este o deosebire. Copilul nu se înșală; el are conștiința de *auto-iluzia* lui, sau mai bine zis, posedă o *auto-iluzie conștientă*, adică, o stare sufletească deosebită.

de dublare a conștiinței sale, grație căreia el găsește plăcere în comedia pe care și-o joacă singur.

Tocmai acest caracter e deosebitor, între copilul normal dezvoltat și copilul care suferă de histerie. Un histeric de ex. pierde punctele de comparație cu realitatea și se indentifică într-atât cu scopul fictiv ce-l urmărește în joc și cu simularea activităților din joc, încât sfârșește prin a-l crede cu totul reale. Astfel se povestește de un copil histeric, care se juca cu alți prieteni de-a războiul, că, într'un moment dat, el a luat ficțiunea drept realitate și a început a lovi puternic cu săbiuța lui, cu tot dinadinsul, pe prietenul lui de joc, ca și când ar fi fost într'o adevărată bătălie.

Dar dubla atitudine conștientă a copilului normal în joc, prin care el se complăce în creațiile proprii sale imaginații, creații, cari pe de altă parte, imitează realitatea din jurul lui, este de cea mai mare valoare educativă pentru el.

Copilul, fiindcă este destinat să devie om, trebuie să-și exerciteze spiritul, pe de-o parte, de-a putea anticipa prin imaginație realitățile concrete ale mediului în care va trăi iar pe de altă parte, de a fi în stare să transforme el însuși această realitate, după concepțiile lui ideale de mai bine și mai frumos.

Așa ne explicăm și rolul artei, pentru noi cei adulți, cum este teatrul. În teatru suntem puși și noi, exact ca și copii, în fața unor situații ca din viață, dar pe care noi nu le luăm drept reale, ci, le presupunem că ar fi reale. Astfel plângem și râdem în adevăr, cu ceea ce se petrece pe scenă, deși la fiecare moment, putem reveni la realitate. Dar ne complăcem în această situație dublă și prin ea, teatrul și arta în genere, devin educative și pentru adulți.

Fără cunoștințele noastre de astăzi, atât de temeinic § 2. Grădini-
câștigate din studiile științifice făcute asupra jocului, le de copil.
ci numai dintr'o genială intuiție, un mare pedagog, Ce a voit
Froebel? Froebel?
Froebel, întrevedea pela începutul veacului 19-lea, însemnătatea jocului pentru educația copilului.

În adevăr, jocul era considerat mai de mult de către părinți și școală, ca o anexă a activității copiilor, căci astfel o numia experiența; dar el nu era considerat ca un ma-

terial de educație, luat cu adevărat în serios, organizat și condus după un plan anumit, de către un educator.

Chiar și pedagogii dinaintea lui Froebel, (Rousseau și Pestalozzi în special), accentuasera ocazional rolul jocului în educația copiilor. Dar nimeni ca Froebel n'a vrut să facă din joc o piatră fundamentală a educației generale, și să-i dea un rol principal într'un sistem de educație. Nimeni ca Froebel n'a devenit el însuși un pedagog al jocului, până acolo, încât celelalte ale sale idei să treacă pe al doilea plan.

Ce voia Froebel? Mulți cred că-l înțeleg, când zic numai că el voia să întemeieze grădini pentru copii mici. Nu tocmai, nu de loc aceasta.

El a observat, că prima copilărie era pretutindeni neglijată de părinți. Aceștia înțelegeau mai ușor ce trebuia să facă cu copiii lor, dela etatea considerată ca etate de învățământ (fie acasă sau în școală), dar nu-și dădeau seamă de ce puteau face cu copiii lor, când ei sunt sub această etate.

Și atunci Froebel, concepe ideea de a face ca educația copilului să înceapă cu adevărat aproape de naștere. El scrie o carte: *Familii educatoare*. Așa zisa epocă a primei copilării, devine o epocă de interes capital pentru educație, fiindcă ea este epoca cea mai sensibilă și mai hotărâtoare pentru viitorul copilului. De aceea s'a și observat, că de multe ori educația a dat greș, fiindcă nu și-a îngrijit planta de timpuriu, atunci când avea mai multă lipsă de grijă.

Copilul este ca o plantă, zice Froebel. Intocmai după cum noi sădim, plivim, udăm și îngrijim o plantă, pentru ca să o ajutăm să facă floare și fructe, astfel trebuie și copilul să fie îngrijit și ajutat, pentru ca prin joc să și ușureze procesul creșterii, să-și pregătească organele și funcțiile lor, să-și ascute spirital și activitățile lui, până la pragul învățământului propriu zis.

Grădinașească, care în mod firesc trebuie să facă acest lucru, este mama. Localul, în care trebuie să se facă această educație, este familia.

Și cum s'au schimbat frumoasele simboluri ale § 3. Ce sunt grădinile de copii.
 lui Froebel, sub prefacerile nemiloase ale timpului! — De la familia-grădină, am ajuns în zilele noastre, la un local de școală, care n'are de fapt și de cele mai multe ori nici o grădină. De la copilul-plantă, am ajuns la un elev în miniatură. De la mama-grădinăreasă, am ajuns la o conducătoare de grădină de copii, salariată.

De la jocul țâșnit din spontaneitatea copilului, am ajuns la un program atârnat pe perețele clasei, care ne stabilește orele de lucru și de cântece. În fine, dela obligația pe care Froebel a considerat-o ca de domeniul intim și moral al mamei, am ajuns la obligații legislative de stat.

Și cu toate acestea, transformarea visului lui Froebel într'o realitate mai puțin frumoasă, a fost într'o măsură fatală, adică, ea nu se putea să nu se întâmple. Căci Froebel presupunea, că chiar pe vremea lui, când familia trăia în genere pe baze mai patriarhale decât familia modernă, mama nu ajunsese totuși să fie aceea ce, după el, ea ar fi trebuit să fie pentru primii ani ai copilului: o adevărată grădinăreasă. Dar, dacă Froebel ar fi trăit în vremurile noastre — chiar dinaintea războiului mondial — și dacă ar fi văzut urmările desastroase ale condițiilor economice speciale epocii noastre, al *industrialismului* pentru familie, și-ar fi putut da seamă, cum atâtea mame sunt silite să părăsească căminul împreună cu bărbatul lor și fiecare să lucreze într'altă parte, în fabrici, ateliere, etc., sau ca funcționari. — Froebel și-ar fi putut da seamă, cum s'a făcut ca frumoasa lui idee, grădinile de copii, să ajungă tocmai contrar de aceea ce voia el: *un refugiu al copiilor*, mai mult sau mai puțin părăsiți de familie.

Dacă grădinile de copii s'au îndepărtat de la principiile inițiale ale lui Froebel, și, dacă trebuie să le primim în situația pe care numai împrejurările moderne ni-le dictează, nu e mai puțin adevărat, că noi trebuie să facem toate sforțările pentru a adapta aceste grădini, în măsura putinței, și primei inspirații fröbeliene și necesităților vieții moderne.

Ce reforme esențiale ar fi de dorit să se facă § 4. Ce ar trebui să fie grădinile de copii?
 în grădinile noastre de copii?

Mai întâi, localul să devie cu adevărat o grădină. de copii.

Prin aceasta înțeleg că, din primăvară și până cât e vremea florilor, așa zisa curte, afară de un anumit loc mai larg, liber pentru joc, să se transforme într'o grădiniță în care copiii să cultive și să îngrijească florile. Astfel, de fapt, ei să trăiască cât se poate de mult în mijlocul florilor.

Conducătoarea să aibă noțiuni de horticultură, să pună o grijă deosebită, nu de-a avea, vara, un mic răzor în curte, sau iarna, câteva glastre cu flori la fereastră, cum se și face; ci să prefacă din curte și casă un adevărat mic boschet cu flori și plante din belșug, agățate la ușa de intrare, pe haracuri în curte, așezate în clase, pretutindeni, într'un fel din primăvară până în toamnă, într'alt fel iarna, și toate acestea cu îngrijire, cu gust, cu simț și cu preocupare de frumos. Iar pentru aceasta, să nu se obiecteze costul prea scump și lipsa de timp. Căci, aici nu e vorba de vr'un mobilier scump, ci este vorba de oarecare cheltuială, de la început, care, prin cultivarea semințelor, va scădea mai târziu. Și nici timpul nu poate fi o piedecă, căci, în așa zisa preocupare pedagogică a grădinei, ar trebui să intre mai mult și această activitate, cu concursul copiilor și al familiilor, lucru ce s'ar realiza mai ușor și mai repede de cât ne închipuim. Numai, fără îndoială, să fie pentru aceasta înțelegere și interes din partea grădinăresei!

De ce efect educativ, igienic și moral, ar fi o astfel de activitate și o astfel de viață pentru copiii din astfel de grădini, ne-o putem închipui. Dacă s'a sustras, prin forța lucrurilor, copilul din familia sa, trebuie cel puțin să știm să-i dăm în schimb un adăpost, care să-l atragă și să-i fie model de înălțare sufletească.

Căci traiul copilului va influența, prin reacțiune și asupra familiei. Iar în familia cea mai modestă, se pot cultiva florile, și prezența acestora, chiar într'o casă necăjită, poate aduce multe mângăieri și poate împiedica dela multe căderi.

A doua reformă pe care ași dori-o în grădinile noastre de copii, privește însăși activitatea propriu zisă, sau froebeliană.

În adevăr, cele 3 școli normale dela noi, pentru formarea conducătoarelor de grădini, cea din București, din Iași și din Brașov, sunt de abia de câțiva ani înființate.

Dar nici prin noua lege, nici printr'un program pedagogic bine întocmit, nu pare că suntem pe cale de-a ne depărta de drumul tradițional. Și tocmai acest lucru ne-ar fi trebuit. Urmând pildelor din alte țări, grădinile noastre de copii s'au *intelectualizat* prea mult, dar neurmărind criticile pedagogilor din alte țări, nici creația lor pozitivă în această direcție, ele nu ne satisfac în rolul ce ar trebui să-l îndeplinească.

Din activitatea descrisă mai sus a unei adevărate grădini, copilul dela 3—4 ani, de când intră în ea, trebuie îngrijit cu cea mai mare atenție, fizicește. Am arătat în altă parte, cu ocazia curățeniei părului, cum înțeleg unele conducătoare dela noi, să joace rolul de grădinărese!

Scopul educativ și anume, acel al educației igienice și morale, trebuie să covârșescă orice scop intelectualist în grădinile noastre de copii. Orice copil trebuie să fie măsurat, cântărit, urmărit pe o fișă individuală în evoluția lui fizică, și în manifestările lui psihice și morale.* Tot materialul de ocupații al copiilor, trebuie să se îndrepte spre analiza și educația simțurilor, cu mult mai mult de cât recitarea și cântarea atâtor poezii pe de-a rostul. În privința aceasta, cunoștințele la cari a ajuns pedagogia modernă, după cum putem observa din cele câteva noțiuni date în capitolul nostru despre evoluția sufletească a copilului, precum și metodele și materialele de educație a simțurilor în special, și a facultăților intelectuale în genere, ar trebui să fie mai mult cunoscute și aplicate în grădinile noastre de copii.

Ar trebui să eșim din excluzivismul „*darurilor*“ lui Froebel și să combinăm din materialul Doctoresei Montessori din Roma, — nu zic din toate ideile și metodele ei preconizate în așa zisele *Case pentru copii*, — precum și din materialul Dr-lui Decroly din Bruxelles, pentru a nu vorbi de cât de aceștia, un material didactic care să fie mai adaptat cunoștințelor moderne despre copil și cu mult mai educative. Jocurile de evoluție și de mișcări, așa zise gimnastice, ea și cele propriu zis libere, trebuiesc studiate și grupate,

* Cu astfel de fișă, trebuie să între copilul în școala primară.

iar altele nouă, combinate, conform cu teoriile expuse asupra jocului, pentru ca și ele se devină educative din punctul de vedere fizic și social.

Nici vorbă de cetit și scris în grădinele noastre de copii. O introducere în noțiunea numerică, numai cât ne dă evoluția naturală a copilului, pe baza experienței și a jocului. Cultivat, dar neînvățat sau predat, trebuie să fie cât de mult desemnul, din memorie și de imaginație, ca și lucrul manual din plastilină, lut etc.

În fine, să nu uităm că acolo unde familia poate, e datorare mama să devie grădinăreasă, iar casa părintească, o adevărată grădină de copii.

§ 5. **Adăposturile pentru copii.** Fiindcă, însă, în păturile de jos dela orașe, pro-
cesul de industrializare a scos din ce în ce de pre-
tutindenii pe mamă din casă, trimițînd-o împreună cu bărbatul sau ca văduvă, la lucru, iar pe femeia din mica și marea burghezie, a împins-o din ce în ce spre funcționarism și spre profesiile libere, căminul a rămas singur cu o grea problemă: cu problema copiilor părăsiți, sau lăsați de capul lor în casă, sau pe stradă.

Fiindcă, pe de altă parte, grădinile de copii au devenit din ce în ce niște școli, atât cele din Franța așa zisele „Școli materne“, cât și cele din Germania, cari voiau să-și aibe materialul de copii de o singură categorie, până la o anumită etate, familiile s'au resimțit de aceasta stare de lucruri. Iată cum, cu incetul, s'a dezvoltat un alt tip de căminuri ocrotitoare, fizic și moral, pentru copii: *adăposturile de copii*.

Ele sunt în genere, creația comunelor și a societăților particulare de binefacere, cari au voit să implinească această lipsă. Scopul lor este să adăpostească pe copii, sau atât timp pînă pînă nu sunt acasă, sau atât timp cât copiii cari merg la școală, nu mai au lecții. Astfel, copiii cari merg la școală, sunt reținuți și după școală în așa zisele adăposturi de dimineață, sau meditații supravegheate, unde elevii sunt supravegheați ca să-și prepare lecțiile pentru școală.

În Franța, adăposturile de dimineață, primesc pe copii dela orele 7 dimineața, până la deschiderea școlii.

Meditațiile supravegheate, prelungesc șederea copiilor la școală. Clasele de pază țin pe copii în școală, sau în timpul prânzului, până la orele de după amiază, sau seara când nu e școală, sau chiar în epocile de vacanță școlară.

Deși preocuparea acestor adăposturi mijeste în Franța de pe la 1854, tocmai mai târziu, prin 1886, ele încep să se infiripeze în Paris, prin intervenția Consiliului municipal și prin ajutorul material al așa ziselor case de economii școlare. Dela 1898 serviciul adăposturilor, meditațiilor supravegheate și al claselor de pază, devine un serviciu comunal, căruia i-se atribue un credit de 600.000 de franci. Dela 1896 s'a creat un corp de institutori și institutoare auxiliare ale comunei Paris, cari să asigure serviciile acestei instituțiuni. Ei primeau câte 2 fr. 50 pe zi suplimentar la leafa lor, și sunt liberi să primească sau nu acest supliment de muncă. Un studiu datând dela 1907, ne arată că școalele Parisului posedau 49 de adăpăsturi de dimineața, primind 1444 băieți și 1190 fete, apoi, 331 de meditații supravegheate, primind 15017 băieți și 12747 fete, în fine 307 clase de pază pentru Joi, primind 12883 băieți și 9927 fete.

Dar mai originale sunt acele adăposturi școlare, create de așa numita „Casa socială“ (Maison sociale) în 1903, în diferitele suburbii ale Parisului. Spre deosebire de alte adăposturi, cari au și cantine, acestea din urmă n'au nici adăpostul de dimineața, nici cantină, „Casa socială“ care le-a înființat, năzuește să ție raporturi mai strânse cu familiile școlarilor înscriși în adăposturi. Pe lângă personalul retribuit, o sumă de doamne și domnișoare din societatea Parisului contribuie cu munca lor. În acelaș sens lucrează și „Uniunea familiară din Charronne“, precum și alte asociații confesionale sau libere din Paris și provincii.

În Elveția, cea dintâi clasă de pază a fost creată în anul 1886, din inițiativa pastorului Bion, care e și inițiatorul coloniilor de vacanță și care a creat un asemenea adăpost în Zürich, menit să inspire pe toate celelalte cantone unde inițiativa particulară, comunele și Statul își dau sprijin reciproc pentru crearea unor astfel de adăposturi. După o statistică făcută în 1913, Pastorul Wild numără pe acea vreme, 150 de clase de pază, cu 6000 de elevi în toată Elveția.

În Germania, sub denumirea de „Kinderhorte“ s'au înființat cele dintâi adăposturi școlare în München, în Februarie 1881; apoi a urmat în 1884 Halle a/S, și așa mai departe, în toate orașele au fost înființate societăți pentru acest scop, datorită inițiativei comunelor sau societăților particulare și mai ales societăților didactice.

În fine, semnalăm că în țările scandinave, în special Suedia, s'au fondat în vr'o 20 de ani mai bine de 70 adăposturi școlare, iar dela 1903, orașul Amsterdam (Olanda) a înființat cel dintâi adăpost intitulat: „Adăpost, pentru școlarii cari n'au adăpost în timpul zilei“.

Dar astfel de adăposturi n'au fost făcute numai pentru școlarii cari în timpul lor liber trebuie să-și găsească ocrotirea și îndrumarea necesară, ci ele au trebuit să cuprindă mai ales masa mare a copiilor de lucrători, înainte de etatea de școală. Astfel că avem o categorie aparte de adăposturi, numite „Kinderbewahranstalten“ în Germania, sau „Tagesheimstaetten“ în Austria, sau „Garderies d'enfants“ în Franța, cari primesc pe copiii de lucrătoare, dela etatea de 3 ani până la intrarea lor în școală.

În Germania, aceste adăposturi sunt prevăzute cu cantine, dar nu li se atribue o prea mare eficacitate educativă, din cauza numărului prea mare de grădini de copii de pe acolo.

În Franța, aceste adăposturi ante-școlare înființate de multă vreme, au trebuit să treacă prin criza luptelor pedagogice dintre stat și biserică, căci nu cu puțin au participat și congregațiile la crearea în număr mare a unor astfel de adăposturi. Legea Roussel, din 23 Decembrie 1874 care prevede protecțiunea copiilor, nu se întinde decât până la etatea celor mai mici, ce stau în afară de căminul părintesc. Pe de altă parte, trebuie să deosebim așa zisele „leagăne“ (creches), cari au fost la început adăposturi deschise copiilor dela 15 zile la 3 ani, și cari au fost regulate de un regulament imperial încă dela 1862. Prin urmare, aceste adăposturi nu au găsit în organizarea asistenței publice și private nici un loc hotărât. Pe de altă parte, nici legea de organizare a învățământului primar din 1886, nu

Se-a prevăzut, pentrucă această lege nu a prevăzut pentru întâia copilărie, decât așa zisele „școale materne” și clase infantile” (écoles maternelles, classes enfantines). Școalele materne pot să primească pe copii, dela etatea de 2 ani și până la 6 ani. Dar ele nu sunt obligatorii decât în comunele cari au mai mult de 2000 de locuitori și numai atunci statul le are în grijă. Pentru celelalte comune, cu o populație inferioară, asemenea școli sunt facultative. Clasele infantile, pe de altă parte, nu trebuie să admită pe copii decât dela 4—7 ani, conform legii din 1887, deși de fapt printr'un regulament, ele au coborât primirea la trei ani, aceasta în interesul comunelor cari le subvenționează.

Din această situație nelegalizată pentru adăposturi, s'a simțit în Franța nevoia unei mișcări în favoarea lor, căci după o anchetă făcută la 1894, s'au găsit 900 de adăposturi în 65 de departamente, afară de acel al Senei. Cele 900 de adăposturi se compuneau aproximativ din 200 instalate într'un local comunal, 200 într'un local independent; 100 de adăposturi erau anexate școalelor private laice și 400 erau anexate școalelor private congregaționiste. Populația acestor adăposturi era evaluată la 16000 de copii dela 1—6 ani, căci unele din ele luaseră caracterul de leagăn. În 1904, în Departamentul Senei, s'au găsit 2152 adăposturi, din cari 519 erau numai în Paris.

Iată de ce, când guvernul francez din 1900, a făcut un proiect de lege privitor la supravegherea întreprinderilor private, legea căuta să cuprindă adăposturile printre asemenea stabilimente de asistență publică și nu credea de cuviință să elaboreze un regulament care le-ar fi asimilat școalelor de instrucție elementară. Nu tot astfel a socotit și un grup socialist parlamentar, din mijlocul căruia parlamentarul Devèze în 1904 și mai târziu deputatul Cazeneuve în 1906 au depus fiecare câte un proiect de regulamentare legală a acestor adăposturi. Ei considerau, că sub această formă liberală de asistență, se ascund anumite directive educative venite din partea congregațiilor, cari pot scăpa de sub jurisdicția în vigoare a legii învățământului particular.

Un astfel de adăpost de copii, s'a înființat și în Bu-

curești, la Filaret, prin 1918, de către societatea „Indrumarea și ocrotirea copiilor“. Se constată atunci, ca urmări ale războiului și mai ales după zdrobitoarea ocupațiune a Germanilor, criza tragică a atâtor femei sărace, cu copii, departe încă pentru un timp de soții lor, sau despărțiți pe vecie de ei, de prin părțile mai mărginașe ale Bucureștiilor. Ele cereau autorităților noastre ajutoare, fără muncă și li se răspundea: „la muncă“, dar fără nici un ajutor pentru copii lor. Atunci s'a înființat acest adăpost susținut cu greutate, până ce Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale a binevoit în ultimul timp să-l subvenționeze.

Aici trebuie să se primească și copii mai mici decât cei de grădina de copii, nu însă sugaci, dar și copii mai mari, cari merg la școală, frații și surorile celorlalți, pentru ca astfel să se ușureze cu adevărat situația mamelor cari muncesc de dimineață până seara, când vin să-și iee copiii acasă.

Cei mai mici trebuie să capete îngrijirea fizică și hrană cei de grădina, trebuie să treacă prin educația unei conducătoare, iar ceilalți sunt supravegheați ca să-și prepare lecțiile pentru școală.

Din nenorocire, până acum „societatea“ n'a mai putut înființa un adăpost de asemenea natură în alte părți ale Bucureștiilor și în ultimul moment aflăm că și cel vechiu a fost desființat.

Și tocmai acum, mai mult ca oricând, atât familiile lucrătoare cât și școlarele din București și din centrele mai mari industriale, ar avea nevoie de instituții de felul acesta cari să formeze carapacea ocrotitoare igienică și socială a familiei și a învățământului nostru primar.

CAPITOLUL VIII.

Scoala și obligațiile ei, din punctul de vedere igienic.

Statul, care impune obligația învățământului, cel puțin al celui primar, este dator să garanteze și să supravegheze ca copilul să fie ferit de unele urmări defavorabile, pe cari le-ar avea din șederea lui în școală, în epoca atât de importantă a vieții lui.

§ 1.
Condițiile
igienice
ale școlii.

Dar pe lângă partea aceasta mai mult negativă, școala la rândul ei, prin chiar scopul educativ ce-l urmărește, trebuie să dea un adevărat exemplu în această direcție al unui așezământ întru toate model, din satul cel mai îndepărtat și până în orașul cel mai de seamă.

Astfel, pe lângă cerințele igienice ale locuinței, ea trebuie să corespundă și unor cerințe specifice, cari derivă din scopul ei deosebit.

Locul pe care trebuie să se facă o școală, trebuie să fie îndestul de spațios. Aceasta, pentru ca căldirea să poată avea de jur împrejur destul aer, iar pe de altă parte, nefiind atât de apropiată de stradă sau de drum, să poată fi scutită de sgomot.

Suprafața terenului trebuie să fie în raport cu presupusa frecvență a acelei școli și trebuie să se aibă în vedere ca în jurul școlii să rămână curte îndestulătoare, dela 3 m. p. de fiecare copil, la cel puțin 250 m. p. Așezarea școlii să nu fie în apropierea cazărmilor, spitalelor și tuturor locurilor aglomerate, sau terenurilor nesănătoase, mlăștinoase etc. Terenul să nu fie umed, și în caz dubios, să nu se facă canalizare.

O parte din loc trebuie lăsată pentru grădina școlii, unde fiecare elev să-și capete locul său propriu de semănat și cultivat plante, legume, flori etc. În privința distribuției claselor, există încă o discuție între medici și între arhi-

tecți. Unii preferă principal așezarea claselor spre soare, deci spre sud-ost, (vest) sau sud-est, căci ei cred că efectul bun și întăritor al razelor solare, poate să influențeze pe copii chiar în orele de clasă.

Iar alți igienști, mai ales medicii de ochi, susțin că așezarea școalei spre vest, sau spre umbră în timpul dimineții este mai bună pentru studii, pe când bătaia soarelui după amiază favorizează scuturatul și aerisitul claselor. Căci, când bate soarele dimineața în clasă, împiedecă pe elevi la lucru, în orele de clasă, și mai ales strică vederea. A întrebuința pentru aceste motive storuri, nu este practic din nici un punct de vedere într'o școală. De amândouă părțile,

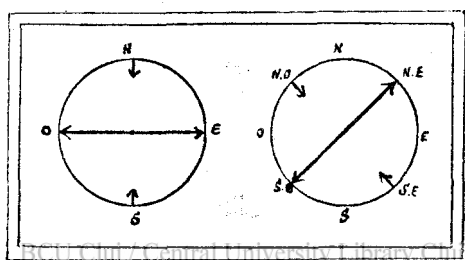

Fig. 13.

Orientarea claselor în regiunile temperate.

avem prin urmare în această chestiune și un *pentru* și un *contra*. Problema însă nu se poate rezolva teoretic. Alți igienști cer, cu drept cuvânt, să se iee în vedere mai ales condițiile specifice ale unei țări, sau regiunii, felul de învățământ din acea școală etc.

Așezarea școalelor spre nord, se potrivește mai mult țărilor dela sud, iar așezarea spre sud, țărilor dela nord. În regiunile temperate, cum e la noi de ex., cea mai bună așezare ar fi: diagonala est-vest, sau sud-est. În primul caz, fațadele se află la nord și sud, în al doilea caz, ele se găsesc la nord-vest, (ost) sau sud-est. Fig. 13.

Un cuvânt despre construcția școalelor. În Germania s'a inclinat, de câțiva ani, să nu se mai așeze clasele în șir, dealungul coridoarelor, ci în formă de cerc, având la mijloc un vestibul, care primește ușile tuturor claselor. E un

gen de construcție, care convine totuși mai bine caselor particulare, dar care este foarte defectuos ca sistem școlar de construcție.

Localul destinat directorului școlii, nu trebuie să fie în același corp cu clădirea școlii, ci separat. Comoditățile, dacă e vorba de un loc unde nu există canalizare, să fie de preferință așezate afară de corpul școlii, legate poate de aceasta printr'un coridor de lemn, acoperit și deschis într-o parte, pentru a nu trece copiii prin curent.

Dimensiunile clasei, (lungimea, lățimea, înălțimea), atârnă de numărul elevilor presupus în clasă și de sistemul de bănci. Numărul de elevi într'o clasă prezintă, pentru cea mai mare parte din școli, o greutate esențială, atât din punct de vedere igienic, cât și din cel educativ.

În Germania Regulamentele din Prusia admit până la 70, iar practica câteodată până la 80 de elevi într'o clasă. În diferitele orașe din alte provincii, numărul variază până la 50 de elevi. În Franța, Regulamentul impune numărul de 50 de elevi în clasă.

Admițând numărul de 50 de elevi și un sistem de bănci de două scaune, clasa trebuie să aibă atunci 9 m. în lungime, 6 m. în adâncime și 4 în înălțime. Lungimi mai mari de 9 m. nu trebuiesc admise, întrucât aceasta este distanța maximală, dela care copiii din ultima bancă, cu o vedere normală, pot să vadă bine la tablă. Dar și noi trebuie să ajungem odată pentru totdeauna, la un număr maximal de 50, dacă nu de 40 de elevi într'o clasă.

Lărgimea clasei atârnă de raporturile de lumină și de înălțime ale clasei. Ea nu trebuie să treacă peste 6 m. chiar în școlile cari n'au case înalte în împrejurimi cari să altereze lumina.

Cubajul trebuie să se facă după numărul elevilor, sau mai bine contrar, după cubaj, trebuiesc primiți elevii. În Franța el revine la 5 c. mc. de copil, impus obligator. În Germania se admite legal 4 c. mc. ceea ce este prea puțin. Fixarea cubajului trebuie să ție seamă de activitatea schimburilor respiratoare, care este proporțional cu mult mai mare la copil decât la adult. Copilul introduce în plămâni $\frac{1}{3}$

parte de aer mai mult ca adultul. Tot în raport cu adultul, copilul absoarbe mai mult oxigen și scoate mai mult acid carbonic. Spre etatea de 9—10 ani, expirarea acestui gaz este maximală: $\frac{2}{3}$ mai mult ca adultul

Ferestrele trebuie așezate mai mult de partea stângă a claselor. Ele să fie largi, și să se înalțe până aproape de tavan. Ferestrele bilateral așezate, adică egal pe amândouă părțile, nu sunt de recomandat, afară numai dacă sunt bilateral-inegal așezate, adică mai puține spre dreapta, decât spre stânga. În privința luminii, trebuie observate anumite condiții cari fac ca copilul din banca cea mai îndepărtată de fereastră să poată citi și scrie și atunci când cerul este în genere acoperit de nori, fără nici un rău pentru ochi. Lumina trebuie însă ca să vie dela cer, iar nu prin reflecția zidurilor, dela casele vecine, atunci când ș oala se afă între alte case. De aceea, distanța între școală și clădirile vecine, trebuie să egaleze $1\frac{1}{2}$ —2 ori înălțimea acestora. Un copil care va fi așezat în fundul clasei, trebuie ca să poată zări cerul, la o înălțime minimum de 50 cm., măsurată dela marginea superioară a ferestrei. Geamurile dela partea superioară a ferestrei cari sunt atât de esențiale pentru lumină, nu trebuie întărite cu speteze, ci lăsate întregi, iar legătura lor cu fereastră mare trebuie astfel combinată, ca ele să se poată ușor deschide pentru aerisire.

În privința ventilației școlii, cea mai simplă este deschiderea ferestrelor. Această deschidere este sau totală, și aceasta nu se poate face iarna decât în pauze, iar atunci ea este de scurtă durată; sau, ea este de lungă durată spre vară când se pot lăsa ferestrele deschise în timpul orelor de lecții, cu condiție ca vecinătatea să fie fără șgomot, ferestrele să dea în grădină etc.

Sau, putem avea o ventilație parțială, prin deschiderea părților superioare a ferestrelor, de care am și amintit, și atunci putem avea o ventilație mai îndelungată în timpul toamnei sau primăverii, în anumite zile, nu însă și iarna, când deschiderea acestor părți de ferestre poate face rău copiilor din apropierea for. Pe vreme caldă, se pot lăsa și ușa și ferestrele deschise, căci curentul este atunci binefăcător.

Orice învățător trebuie să-și facă o adevărată obligație morală de cel mai strict ordin, față de elevii săi, ca la ieșirea lui din ora de clasă, să pună pe elevi să deschidă fereastra în timpul recreației. Iar când e vorba de profesorii secundari, cari se perindă mai mulți într'un șir de ore, ei trebuie să considere ca o obligație morală față și de colegii lor, cari vor urma, de-a dispune să se deschidă ferestrele după ieșirea lor din clasă. Nici iarna nu trebuie să ne împiedece dela aceasta. Dar această ventilație nu este adesea suficientă. Dintre ventilațiile artificiale, nu vorbim de cele mai complicate și mai luxoase de prin alte țări cu ajutorul căldurii centrale, sau prin alte înjghebări tehnice, dar vorbim de una mai primitivă, pe care însă am fi bucuroși s'o găsim în multe școli de ale noastre. Este vorba de tăierea într'un ochiu de tinichea, care se pune într'un colț al geamului dela partea superioară a ferestrei, a unei găuri prevăzută cu o roată tot de tinichea și care din cauza curentului produs, se învâртеște în jurul axei sale, producând o schimbare de aer.

Asupra încălzitului iarăși, nu putem vorbi decât ceea ce conform cu moravurile și mijloacele de cari dispunem, se poate realiza la noi, în majoritatea cazurilor.

1. Incălzitul cu sobele de cărămidă sau de teracotă, sau așa zisele sobe de fier, vor rămâne încă multă vreme în întrebuințarea școalelor noastre.

2. Căci, în puține școli din țară am putea așeza acum calorifere, sau gaz metan, ceea ce fără îndoială că constituie idealul încălzitului într'o școală.

3. Sobele de fier să nu fie însă din cele simple, adică goale înăuntru, căci când se înroșesc exală oxidul de carbon dăunător, ci să fie căptușite pe dinăuntru cu cărămizi. Deasupra sobei să fie un vas cu apă, care să se schimbe în fiecare zi.

În școală, copiii trebuiesc deprinși să păstreze igiena și ordinea localului și a materialelor școlii.

Aceasta este cea mai elementară educație de igienă socială, pe care ei trebuie s'o primească chiar de mici. A șterge zilnic picioarele la scara școlii, pe un preș de metal,

sau pe o Țoală etc., pentru a nu murdări clasa; a nu se sui cu picioarele pe bănci și catedre; a nu șterge tabla de scris cu mâinile sau cu batista; a nu scri vorbe triviale, sau a desemna lucruri necuviincioase pe zidurile sau pereții școalei; o! de-am putea desbăra noi pe copiii noștri de această rușine a neamului! —, a nu scuipa pe jos, ci în scui-pătorile pe cari fiecare clasă trebuie să le aibă; a nu arunca hârtii murdare pe jos, în clasă, în săli sau în curte, ci în niște coșulețe pe cari fiecare școală trebuie să le aibă; a nu murdări latrinele și a nu-și face necesitățile pe lângă zidurile școalei; — toate aceste deprinderi, sunt deprinderi de ordinul igienei sociale practică în școală, dar în acelaș timp sunt și deprinderi de morală, de bună cuviință și de civilizatie.

§ 2. Bolile și dela îngrijirea și curățania școalei, din partea personalului de conducere și de serviciu, atâră foarte mult igiena școalei, deci soarta atător copii.

Căci școala, prin situația ei de local public și focar de aglomerație a copiilor este expusă ce e dreptul și dinafară (familie etc.), la primejdiile bolilor molipsitoare, dar și ea prin felul întreținerii ei, poate contribui la lățirea sau la restrângerea pericolului de molipsire.

Ar trebui și corpul didactic dela noi să fie pus mai mult în curent cu chestiunile bolilor contagioase și chiar ale igienei școlare, în genere. Ar fi atâtea ocazii, ca „Conferințele generale didactice“, sau congresele corpurilor didactice, dar mai cu deosebire scurte cursuri, sau serii de conferințe de vacanță, etc. cari ar putea completa cunoștințele de lipsă pe acest teren.

Iată câteva aspecte caracteristice generale, de recunoaștere a câtorva boli contagioase mai însemnate și mai frecvente în școli, de cari pot fi suspecțai elevii.

Frigurile: prezintă ca aspecte generale: roșeață, strălucirea ochilor, ferbințeala pielii.

Phtiriază: mâncărime în părul capului, mătreață, bube la ceafă. (Impetigo).

Blepharită: roșeață și umflarea ochilor, coji la marginea pleoapelor.

Conjunctivita: clipirea pleoapelor, lăcrimarea și roșeața ochilor.

Impetigo: coji și bube gălbue pe față.

Difterie nazală (posibilă) sau *coryza* (guturaiul) meningitei cerebro-spinală: Scurgere purulentă din nas și coji.

Oreioane: umflarea în gât (regiunea parotidă).

Angina și difteria: umflarea regiunii submaxilare.

Râia: mâncărimea mânelor și bube la nivelul încheeturilor interdegitale și pe mână.

Pojar: tusă seacă și răgușită, continuă, lăcrimare, strănut, guturaiu, umflarea ochilor cu roșeața conjunctivitei. Mici bube pe față, roșii, distanțiate, de mărimea linte.

Tusa convulsivă (măgărească): accese de tusă în repetate rânduri, dar distanțiate și însoțite de scuipat.

Scarlatina: semnele exterioare ale febrei eruptive. Roșeața uniformă în gât, descamație în convalescență, după 10 zile.

Vîrsat de vînt: semnele externe ale febrei eruptive, mici vizicule, întâi transparente apoi opace, pe față, mână etc.

Variola (vîrsat): dureri de cap, vîrsături, dureri de șale. Ca semne exterioare ale bolilor infecțioase în genere observăm la:

Febra tifoidă: dureri de cap, friguri, diaree.

Angina difterică: plăci albe în gât și ganglioni.

Tuberculoza posibilă: paloare, slăbiciune progresivă, tusă repetată etc.

Crup difteric: tusă și voce răgușită și stinsă, accese de sufocație.

Iată și modul de contagiune ale unora din aceste boli:

Pe calea respirației, (gură, nas) și prin expectorații (scuipat), pătrund și se răspândesc microbii difteriei, tuberculozei pulmonare și laringitei, rar și ai *tifosului*.

Pe calea gurii și prin intestine, (materii fecale) pătrund și se răspândesc: *holera* și *tifosul*

Pe calea urinară se răspândesc microbii *tifosului*.

Prin piele se răspândesc microbii *vîrsatului*, (*vîrsatul de vînt*).

Mijloacele profilactice pentru combaterea acestor boli în școale ar fi următoarele:

Mai întâi, având în vedere praful care se desprinde din scândurile și pereții școalei, din pielea oamenilor și a animalelor cari trăesc sau vin în contact cu școala, din ghetele cari ating curtea școalei și clasele, latrinele etc., praful, prin ajutorul curenților aerului, prutește și devine un mijloc de propagandă de boli, foarte ușor de înțeles. Când praful este înmuiat de um-zelă, ploaie etc., atunci el devine murdărie, ca atarea, prin atingere, sau prefacere, ne transmite microbii bolilor.

De aceea, cea mai practică măsură rămâne tot spălatul, curățitul, ștergerea prafului și a murdăriei din școală, din clasă, din săli, de pe obiectele sau materialul didactice, în fiecare zi *temeinic*. Apoi, apa de băut, trebuie foarte bine supravegheată în școală. Cana de apă comună, este un mijloc de răspândire a multor boli contagioase, mai ales a sifilisului. Dacă nu se poate realiza măsura, ca fiecare elev să-și aibă pătărețul său personal de metal (fie de aluminiu care se strânge) apoi, unii elevi după cercetările medicului, ar trebui obligați la aceasta*.

După prof Dr Babeș, pojarul și scarlatina dau la noi o mortalitate mai mare la copii, (pe județe, 10—12%, pojarul și scarlatina mai mult)**

Formele acestor boale sunt datorite, mai ales la țară, unor complicații speciale, adică pojarul devine periculos, nu numai din cauza bronșitelor și pneumoniilor, dar mai ales din cauza desinteriilor, cu cari se complică iar în scarlatină se constată, pe lângă refrite (inflamația rinichilor, niște complicații hemoragice și cangrenoase. Acestea sunt datorite mizeriei anterioare și relei îngrijiri a bolnavilor din cauza lipsei de medici și în locul lor, intervenției așa zisei medi-

* Fără să supărăm autoritățile noastre religioase, dar trebuie să le semnalăm necesitatea unor reforme în anumite practici ale cultului, ca împărănșenia (sf. cuminectură de ex.), în conformitate cu învățturile igienei moderne.

** După statistica D-lui Dr. C. Popescu, reese că la țară, scarlatina ar fi mai răspândită la copii (0—15 ani), în Oltenia, iar difteria mai mult în Moldova. În capitalele de județe, în Oltenia și Dobrovia, mortalitatea ar fi mai mică, în Muntenia, mortalitatea din scarlatină ar fi foarte mare. Așteptăm astfel de statistici și pentru celelalte provincii.

cine populare, pe care mamele dela țară o aplică atât de des copiilor lor.

Difteria a mai pierdut la noi din gravitatea de altădată, în urma descoperirii serului antidifteric. Dar cea mai mare binefacere ar fi pentru viitorul copiilor noștri, dacă după indemnul prof. Babeș, s'ar putea face inocularea pe scară întinsă cu serul antidifteric asupra copiilor sănătoși, cari se găsesc în preajma copiilor cu difteriei.

Cât privește malaria, în prada căreia cad atâția din copiii noștri de la țară, căci suntem în România predestinați pentru malarie, din cauza conformității terenurilor din multe părți ale țării, cu bălți atât de dese, să sperăm că metodele cele nouă de tratament, pe cari în ultimul timp ni le-au practicat de curând generoșii medici francezi, ce-au venit la noi, se vor generaliza pentru a da în curând cele mai bune roade.

Nu mai vorbim de tuberculoză și de sifilis, a căror răspândire, mai ales a tuberculozei, se accentuează în țara noastră atât de mult, în ultimul timp și, care este datorită unui complex de cauze studiate chiar în lucrarea de față, ca: locuința, hrana etc., dar a căror manifestare și progresle pot favoriza, de cele mai multe ori, condițiile neigienice ale școalelor noastre*.

Firește, vaccinarea și revaccinarea rămân mijloacele cele mai puternice de profilaxie școlară. Vaccinarea în primul an, revaccinarea la 10 sau 11 ani, apoi la 21 ani, sunt practicate cu stricteță în țările de nord. La noi, obligația din primii ani se aplică foarte slab și nu îndestul încă celelalte.

Vin acum măsurile propriu zis sanitare.

Din cele zise mai sus, reese că cea dintâi măsură de felul acesta este inspecțiunea pe care învățătorul sau profesorul, trebuie s'o facă zilnic elevilor săi înainte de începutul orei. Aici, dintr'o ochire mai atentă asupra elevilor și pe baza cunoștinții caracterelor generale ale bolilor, ei pot să-și dea seamă de cei suspecti. Unele manifestări de boală

* D-l Dr. Dominic Stanca din Cluj, încearcă să facă statistici în liceele din Ardeal asupra situației sanitare și cele obținute dela liceul din Orăștia, ne dovedesc însemnătatea unor astfel de statistici.

rămâne să le înregistreze mai evident în cursul orelor. Pe acestea el trebuie să le semnaleze medicului școlar, care ar trebui să viziteze cât de des școala. De fapt, trebuie să observăm că la noi în țară nu avem încă un corp de medici școlari, specializați în igiena școlară și cu obligația și interesul zilnic numai pentru școală. De aceea, medicul comunal care face pe medicul școlar*, trebuie să fie chemat pe calea cea mai grabnică, pentru a examina pe copil. Dacă are bănuila serioasă, sau siguranța în diagnosticul său, va trebui să scrie aceasta în condica școalei și într'un buletin personal al elevului, căruia trebuie să i-se interzică să mai frecventeze școala. Familia trebuie să fie avizată de medic prin acest buletin.

Dar nu numai în cazul acesta, ci chiar și fără medic, căci din nenorocire, situația nu îngăduie de multe ori așteptarea prea îndelungată a medicului, elevul trebuie să fie trimis atunci de directorul școalei în familie, cu *bănuiala* boalei pe care o crede, scrisă și iscălită în buletin. De aici copilul intră în îngrijirea familiei și a medicului, cu obligațiile poliției sanitare, care privesc pe acest medic.

Dacă învățătorul are motive să creadă într'o boală contagioasă, va trebui să îndepărteze din școală împreună cu cel bolnav și pe frații și surorile lui, afară dacă ei au mai avut boala înainte. Acest lucru s'ar putea totdeauna constata, dacă fiecare copil ar avea *fișa lui* medicală în școală. Altfel, unii părinți, ar putea pretexta că copiii au mai avut boala. În Anglia este prevăzut legal ca, pentru contagiuni prea grave, ca tusa măgărească și pojarul, să se examineze și școlarii vecini cu cel bolnav și să fie trimiși acasă și ei, cu buletinul însemnat pe el: „suspect prin contact“.

O problemă gravă se ridică atunci, când e vorba de familiile cari nu stau acasă și nu intră acasă decât târziu, seara. Cui sunt trimiși copiii și cine îi îngrijește, până ce vin părinții? Odată „trimeși acasă“, nu bat ei de fapt dru-

* Dăm, între alte țări, exemplul Italiei unde, din 1912 s'au organizat cursuri speciale la Universitatea din Roma, de pregătire medico-pedagogică a medicilor școlari.

murile și nu intră ei în contact pe maidane și la joc cu alți copii, răspândind contagiunea? Iată de ce ar fi bine ca fiecare școală să aibă o cameră de izolare, în care să se păstreze astfel de copii.

Tot așa se petrece și cu măsurile de desinfectare, după constatarea unei contagiuni.

Dacă familia este obligată, prin medicul de casă, să anunțe autoritatea polițienească sau comunală, ca la rândul său aceasta să înștiințeze școala, că în adevăr elevul este bolnav de o boală contagioasă, nu se întâmplă oare ca această înștiințare să parvie prea târziu la școală? Copilul nu mai vine la școală decând i s'a declarat boala, dar el a fost în școală, în timpul perioadele de incubatie și de invazie a boalei, adică tocmai în cele mai decisive momente pentru contagiunea unor boli.

De aceia e mai practic, ca tot învățătorul sau profesorul, (eventual directorul școlei), să aibă grija de a se interesa imediat de situația elevului bolnav și trimis acasă.

Iată un tablou de zilele cât trebuie ca un copil bolnav să nu fie primit în școală: University Library Cluj

Pentru difterie, 30 de zile după vindecarea clinică, constatată prin certificat medical. Se poate scădea termenul, dacă după două însămânțări operate la intervale de 8 zile, examenul bacteriologic este negativ.

Vărsatul: 40 de zile după începutul boalei. Reîntoarcerea în școală trebuie să atârne de certificatul medical, care să dovedească că nu mai există coji sau scamă și că elevul a făcut o baie.

Scarlatina: aceleași măsuri.

Oreioane: 21 zile.

Tusa convulsivă: 30 zile după dispariția absolută a acceselor spasmodice, constatată prin certificat medical.

Vărsat de vânt: 16 zile după începutul boalei.

Febra tifoidă și paratifoida: 20 de zile, după vindecarea constatată prin certificat medical.

Meningita cerebro-spinală: 40 de zile după vindecarea constatată prin certificat medical; reîntoarcerea copilului atârnă totuși de dovada că, după 2 examinări, operate la un

interval de 8 zile, nu se mai găsesse urme de meningococi în rino-faringele copilului.

Tuberculoza deschisă, pulmonară și ganglionară, adică acele care sunt însoțite de expectațiuni (scurpat) și supurații, trebuie să elimine pe copiii bolnavi din școală.

Acelaș lucru ar trebui să se facă și cu corpul didactic, atins de această boală, dar din nenorocire, la noi nu există încă obligația de poliție sanitară și administrație școlară, în acest sens.

Vom atinge în câteva vorbe și măsurile de desinfec-tare a școalei. De îndată ce se constată un caz de boală contagioasă, sau dacă absența unui elev se presupune că este din această cauză, școala trebuie să iee măsuri urgente de profilaxie, rămânând ca medicul să decidă apoi și eventuale măsuri de desinfec-tare. Mai întâi, profesorul va lăsa locul bolnavului liber, dacă el era așezat într'o bancă cu două locuri, iar vecinul va păstra acelaș loc. Acesta este un suspect, care trebuie ținut într'o relativă observație. Pupilul băncii va trebui să fie spălat cu peria și apă, în care să se pună apă de javel. Tot astfel pentru podelele și pereții clasei. Dacă a lăsat elevul cărți și obiecte, ele trebuiesc să fie închise într'un loc special, dacă nu chiar arse imediat, pentru a aștepta decizia medicului.

Acestea sunt măsurile de desinfec-tare de ordin mai mult igienico-pedagogic, cari trebuiesc luate de urgență. Desinfec-tarea propriu zisă, completă, a clasei prin evaporația formolului, aparține indicațiilor medicului; tot așa și decizia de închidere a școalei, care nu trebuie luată sub impresiile primei panici. Dar și unii medici fac câteodată greșala, de a închide numai câte o clasă din școală, pentru a nu închide toată școala, trimițând pe elevii acelei clase acasă, în timp ce elevii altor clase sau intră în sălile în cari au fost cei contaminați, între cari săli de desen etc. sau rămân cu urmările contactului avut de mai înainte.

Tot ca o măsură profilaxică, putem considera și obligația *vaccinării*, mai ales contra vărsatului. Cele două vaccinări, dela 1 an și dela 10--11 ani, trebuiesc strict urmărite, observate și aplicate. Numai cea din urmă se poate face la școală, sau dacă se face acasă, elevul trebuie s'aducă certificat.

Dar aceste măsuri și în total, întreaga chestiune a igienei în școală, ne conduc la o întrebare care trebuie să ne oprească mai mult. Oare cu grijile igienei școlare, nu împovărăm noi corpul didactic cu atâtea obligații, în afară de cele pur didactice și administrative pe cari le are?

Recunoaștem. Dar nu e mai puțin adevărat, că nici cultură nu putem face fără apărarea condițiilor primordiale ale sănătății copiilor și ale societății în care trăim. Din nesiguranța acestor condiții, școala are cu mult mai mult de suferit. Întreruperile învățământului, prin închiderea școalelor, fiindcă s'au neglijat măsurile cari ar fi înlăturat închiderea; participarea la orele de clasă numai a unui număr restrâns, dar variat de elvei din totalul școlii un timp mai îndelungat, turbură și ele cu mult mai mult bunul mers al învățământului, produs din neobservarea măsurilor igienice expuse mai sus.

Am avea însă două mijloace, despre cari trebuie să mai vorbim, pentru ușurarea acestei situații și mai ales a corpului didactic.

Unul ar fi: înființarea de *infirmiere școlare*, celălalt ar fi: organizarea *fișelor* medicale școlare.

Infirmierele școlare datează mai de mult, din 1874 în Statele Unite. În New-York, în 1913, ele erau în număr de 50. În Anglia, ele datează dela 1900. În Franța, sunt de dată recentă și anume: la Bordeaux din 1912, iar la Paris numai în unele despărțăminte. În 1913, *Liga învățământului*, care a ținut un congres la Aix-le-Bains, a votat o moțiune, prin care se cere ca comunele să alătoreze școalelor infirmiere școlare, cari să fie obligate să supravegheze curățenia și sănătatea elevilor sub direcția medicului.

În 1915, Ministerul Instrucțiunii a primit favorabil o propunere în același sens a *Ligei de igienă socială*, și a și deschis centre de pregătire pentru acest personal auxiliar medico-școlar. Necesitatea unor legături mai strânse între familie și școală, între medici și școală, din punctul de vedere medico-social și medico-școlar, clarifică îndestul atribuțiile și rolul, precum și îndreptățirea acestor infirmiere.

La noi în țară, lucrul s'ar putea ușor realiza. Există în Cluj un *Institut al surorilor de ocrotire*, înființat de curând, dela românizarea politică a Ardealului.

Scopul acestui Institut este, în principiu, să pregătească din aceste surori de ocrotire un fel de agenți sanitari pentru sate; dar situația, de fapt, ne îndreptățește să inclinăm spre ideia, că dacă aceste surori ar primi o pregătire în vederea intereselor exclusiv *medico-școlare*, ar deveni infirmierele școlare, de cari se simte atâta nevoie.

Să nu se obiecteze că ele au și atribuția aceasta, căci noi susținem că ele nu ar trebui să aibă decât atribuția aceasta. Bine pregătite, în această direcție, ar fi trimise mai întâi la orașe, unde în legătură cu autoritățile medicale și școlare de acolo, ar fi indiscutabil de folositoare. Să ne gândim la ce folos ar putea aduce aceste *surori de ocrotire școlară*, dacă parte din ele ar fi trimise pentru moment la București sau alte centre, unde am putea asigura bunul mers igienic și sanitar, atât de greu de ținut, al școlarilor. La rolul lui inițial, foarte frumos și pentru sate, ar putea reveni Institutul mai târziu, după ce ar fi servit nevoile școlare urgente.

Al doilea mijloc ușurător, l-am avea în *fișele medicale școlare*.

În adevăr, dacă ar exista aceste fișe școlare medicale pentru fiecare elev, așa cum se practică în alte țări, și în școalele noastre, s'ar ușura foarte mult mecanismul formalităților de profilaxie. Căci, avându-se atâtea date precise la îndămână, despre familia copiilor și condițiile materiale și morale ale vieții lor; despre numărul de copii (frați, surori) din familie; despre bolile cari s'au manifestat la unii din copii și cari nu s'au manifestat la alții; despre evoluția individuală a creșterii în lungime și greutate a fiecărui copil; despre diferitele semne de slăbiciune, anemie, accidente, prin cari au trecut ei, am poseda prin aceasta și bogate mijloace de prevederi pentru viitor, precum și mijloace de apărare pentru prezent. Fig. 14.

De altfel fișele individuale din alte țări, întrec marginile chestiunilor sanitare și ating caracterele evoluției intelectuale

Fișa medicală-școlară.

No. matricular.....

Orașul.....

Circumscripția.....

Pentru anul.....

Medic

școlar
comunal
inspector

A elevulul..... din școala { primară
liceu

Str..... No..... clasa.....

Anul, luna și ziua nașterii.....

Locul nașterii.....

Naționalitatea..... religia.....

Cum a fost alimentat în anul I, (Natural, artificial, mixt).....

La ce etate a început a umbla?.....

La ce etate a început a vorbi?.....

Când i-a apărut dinții?.....

De ce boli a suferit înainte de a intra în școală?.....

Părinții		Etatea	Ocu- pația	Ve- nitul lunar	Sif.	Tbc.	Aic.	Boli psih.	Altele	Date de im. ref. la alți ascendenți.
	Tata									
Copii		Trăesc	Etatea	Starea sănătății	Morți	Fiște	Boala			
	Mama									

1) Din câte încăperi constă locuința (bucătăria și dep.)?.....

2) Total câți indivizi locuiesc în loc. aceasta?.....

3) Locuința este uscată, umedă luminoasă, înt. etc.

4) Câți indivizi dorm în camera în care doarme elevul?.....

5) Câți indivizi dorm în patul în care doarme elevul?.....

(Cine? Părinți, frați, străini, tușesc?)

6) Cu ce se ocupă elevul în afara de școală?.....

7) Cum se alimentează? 1. Dimineața și 2. prânz.

8) Distanța la care locuiește?.....

D) Examenul Antropometric.

<i>La începutul anului școlar.</i>		<i>Examene ulterioare</i>		<i>(La finele a. școlar.)</i>	
I)		II)		III)	
				IV)	
1. Data măsurării					
2. Talia șezând	Dif.—	Dif.—		Dif.—	Dif.—
3. Talia în picioare					
4. Greutatea					
5. Perimetru a) Xifoidian					
b) Bi-acromia					
6. Vol. Toracic					
a) Insp.					
b) exper.	Dif.—	Dif.—		Dif.—	Dif.—
7. Diametrul toracic anter-post.					
8. Diametrul toracic transversal					
9 Capacitatea pulmu- nară (spirometru)					
10. Coeficient de ro- busticitate					
11. Craniometrie:					
a) Ant. post.					
b) Trans. max.					
c) Vert. max.					
12. Forța musculară (Dynamometrul)					
pres.					
a) mâna dreaptă tens.					
pres.					
b) mâna stângă tens.					

E) Examenul medical.

La începutul
a. școlar

I.

Examenul ulterioare

II.

III.

(La finele
a. școlar)

IV.

1. Data examinării				
2. Ochii (conj.) și agerimea vizuală.	O. S.			
	O. D.			
3. Nas. (vegetații aden.)				
4. Gât. (Amigdale)				
5. Urechi și agerimea auditivă	U. S.			
	U. D.			
6. Sistemul limfatic și ganglioni				
7. Pulmoni.	Dreptul			
	Stângul			
8. Cord.				
9. Alte organe (Gura, dentiția, etc.)				
a) cicatrice				
10. Pielea b) exant.				
c) paraziți				
11. Sistem osos (diform)				
12. Coloana vertebrală.				
13. Starea sistemului nervos				
14. Impresia generală				
15. Rezumat				
Concluzia				

și morale a copiilor. La noi, când acum câțiva ani, un institutor din București a voit să facă asemenea fișe de ordin intelectual și social, într-o școală primară, a fost suspendat de autorități. Și cu toate acestea, astfel de fișe vor trebui cu timpul să ție cu adevărat locul catalogului cu note.

Dacă ne gândim că copilul la o anumită etate, des- § 3. Băncile
tul de fragedă, mai primește un factor care are să-i în- și igiena
răurească procesul creșterii sale, banca din școală, muncii în
școală.
pe care ceasuri din zi, zile și luni, în fine, ani dearându-l are să șadă, ne putem da seamă de ce dezastruoasă urmă-
mare poate avea această mobilă pentru viitorul lui, și, cum
această urmăre se poate restrânge asupra unui neam întreg,
cu cât obligativitatea școlară s'ar realiza mai bine. Căci, de
fapt, nimic nu e mai contrar procesului de creștere, care
împinge copilul la o continuă mobilitate și-l silește la schim-
bări nouă de poziții și aceasta chiar în starea de ședere li-
beră, decât obligațiunea imobilității pe bancă timp atât de
îndelungat.

Fără îndoială, nu trebuie să uităm că cel puțin în
școala primară, avându-se în vedere tocmai această situație,
se caută o compensație în așa zisele mișcări libere, cari în-
tretae activitatea școlară în timpul orelor. Dar, cu toate efec-
tele acestor mișcări, cari de altfel dispar din învățământul
secundar, banca rămâne mult mai constantă în efectele ei
rele. Să observăm cum șeade un copil, chiar atunci când el
ar avea scaunul cel mai bun și când ar șede în poziția
cea mai bună, pentru a lucra. El poate avea două poziții:

1) Atitudinea reînclinată, cu dosul rezămat pe spe-
teaza scaunului: *poziția de repaos*.

2) Atitudinea înclinată înainte, cu sprijin egal și sime-
tric al membrilor superioare pe masă: *poziția de lucru*.
Dar atât într'una, cât și în cealaltă din aceste poziții, punc-
tul de rezim al șezutului rămâne același, chiar și atunci
când cele două oase (ischion) stau mereu pe bancă; se
produce astfel cu timpul o stare dureroasă, care obligă pe
copil să-și schimbe părțile laterale ale șezutului. Cu alte cu-
vinte, pentru ca să-și odihnească una din regiunile compri-
mate, el va sta pe una sau alta din ele, alternativ. În acea-

stă poziție nouă, *unilaterală*, — când dreapta când stânga, — cauzată nu atât de osteneala mușchilor, cât de compresiunea locală, coloana vertebrală va suferi *flecțiuni* laterale, defectuoase și periculoase, iar dacă ele se repetă prea des, va ajunge la o deviație statornică, sau la cunoscuta scolioză.

Iată de ce, pe lângă măsurile cari aparțin educației fizice, chemate să contrabalanseze dezastrele cauzate de *sedentarismul* nostru școlar, sedentarism exagerat și contrar condițiilor fiziologice ale creșterii copilului, o altă măsură urgentă mai rămâne încă de luat: aceea de a adapta banca școlară în chip rațional taliei școlarului. Nici o altă considerație nu trebuie să intervie, pentru a da fiecărui elev un loc în clasă decât adaptațiunea băncii la talia copilului, excepție făcându-se bine înțeles, pentru acei cari nu aud sau nu văd bine. Și încă după cum vom vedea, prin reforma băncilor pe care o recomandăm, nu va fi vorba numai de primele locuri din față, dar și de un mod de-a adapta chiar și pentru aceștia din urmă, băncile la talia lor. Trebuie cu atât mai mult urmărită această adaptațiune, cu cât după cum am văzut, anume defecte ale șederii copilului tot sunt de neînălțurat, chiar pe cea mai bună bancă.

Cum se procedează de fapt acum, cu folosința băncilor în școală? Se iau drept călăuze cifrele tradițional câștigate, cari indică înălțimea medie a copilului la anumite etăți, caracteristice pentru schimbările înălțimii lui, iar după ele se construiește câte un tip de înălțime de bancă.

Iată un tablou, care ne indică o astfel de talie medie a copiilor după etatea lor:

Binet			Dr. Mery			Comisia Vineză:		
7 ani	114	cm.	7 ani	113,09	cm.	6-8 ani	102-117	cm.
8	"	121	"	"	118,00	"	8-9	" 118-125
9	"	125,5	"	"	121,45	"	9-10	" 126-134
10	"	130	"	"	125,29	"	10-11	" 135-144
11	"	136,5	"	"	130,25	"	11-12	" 145-154
12	"	143	"	"	134,70	"	12-13	" 155-164
13	"	148	"	"	139,50	"	14	" 164-174
14	"	154	"	"	147,46	"	—	—

—	—	15	„	151,40	„	—	—	—	—
—	—	16	„	155,86	„	—	—	—	—
—	—	17	„	164,69	„	—	—	—	—

Invățământul francez de ex. admite 4 tipuri tradiționale de bănci, pentru școlile în cari nu există școală maternă, (grădina de copii). 1, Cele 3 tipuri II, III, IV, sunt adoptate în școlile în cari nu se primesc decât elevii de 6 ani, adică, la eșirea din școala maternă (grădina). Un al cincilea tip ar putea fi stabilit pentru copiii a căror talie ar întrece 1,50 m.

Dar noi am constatat, că este o greșeală să mai continuăm măsurarea copiilor din picioare, cum au făcut-o cei ce au stabilit cifrele tradiționale, căci cu aceasta noi nu știm care este adevărata lor talie. Doi copii de talie egală, când sunt mășurați în picioare, pot prezenta mari diferențe în talia lor atunci când sunt mășurați șezând pe scaun. Deci, trebuie

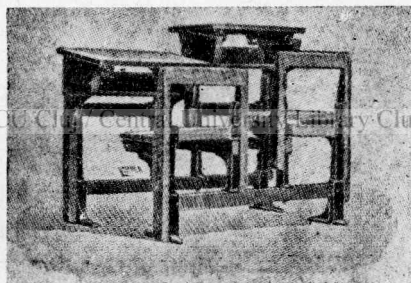

Fig. 15. Bancă sist. (Billard)

necon condiționat să avem și măsura din ședere a copiilor. Apoi, noi am văzut cum putem constata prin mijlocul acesta, variabilitatea creșterii diferitelor segmete, la doi copii de exact aceiași etate. Deci băncile trebuiesc să fie adaptate taliei fiecărui copil, ceea ce se obține numai, dacă se întrebuințează bănci a căror părți constitutive — scaun și masă, — sunt mobile și independente unul de altul, adică, pot să se ridice și să se coboare fiecare în parte, pentru a fi fixate, pe deo parte conform cu înălțimea picioarelor, iar pe de altă parte conform cu înălțimea taliei unui copil.

Acest sistem presupune, fără îndoială, două lucruri : întâi, o măsurare conform principiilor noastre stabilite, de cel

puțin 2 ori obligatoriu în cursul anului școlar, toamna la intrarea în școală și primăvara, în urma căreia, al doilea, să se dispună ca să se schimbe înălțimea băncilor și meselor pentru fiecare copil, conform cu creșterea sa.

O asemenea bancă ne dă modelul așa zis *Biliard* Fig. 15 (după numele profesorului de lucru manual dela școala Turgot din Paris), aprobat și de consiliul municipal din Paris. Un sistem dublu de rotație cu dinți de oțel, permite această mișcare în sus și în jos, atât băncii cât și pupitrului.

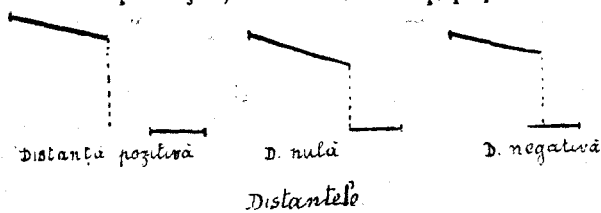

Fig. 16.

Iată încă alte câteva reguli, cari trebuiesc să fie respectate la orice sistem de bancă școlară, conform cu datele științei moderne.

*) *Scaunul* trebuie să aibă o mică înclinație în jos și înapoi, marginea interioară a băncii fiind în general 2—3 cm. mai ridicată decât marginea posterioară. Unghiul, pe care îl formează scaunul la înclinația obligă înapoi cu orizontala, trebuie să fie de 8 — 10°. Această ușoară înclinație îndărăt sau reînclinație, are drept scop să împiedice alunecarea corpului înainte.

Distanța, care este lungimea ce separă planul vertical ce trece prin marginea posterioară a mesei, de planul vertical ce trece prin marginea posterioară a băncii. Această distanță poate fi, *pozitivă*, *negativă* sau *nulă*, Fig. 16.

Cu alte cuvinte, planul scoborît perpendicular din marginea posterioară a mesei, poate să cadă înapoia marginii anterioare a băncii. Aceasta se numește *distanța negativă*.

*) Tipul I, pentru copii a căror talie variază dela 1 m. la 1 m, 10.
 Tipul II, " " " " " " 1 m, 11 la 1 m, 20
 Tipul III " " " " " " 1 m, 21 la 1 m, 35
 Tipul IV " " " " " " 1 m, 36 la 1 m, 50

Planurile cari trec prin cele două puncte de sprijin, pe cari le-am semnalat, pot să se confunde. Aceasta se numește *distanța nulă*.

Sau, planul care trece prin marginea posterioară a mesei poate să cadă la 2, 3, 5 centimetri înaintea marginii anterioare a băncii. Aceasta este *distanța pozitivă*.

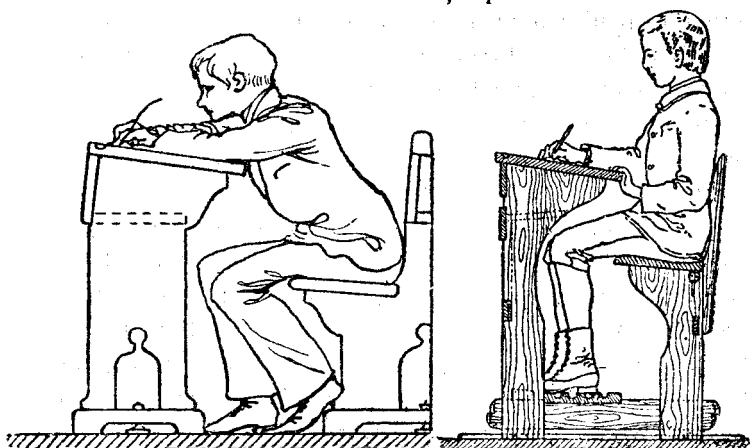

Fig. 17.

Sedere defectuoasă.

Sedere corectă.

La băncile defectuoase, distanța pozitivă poate să meargă până la 6 sau 8 centimetri, astfel încât se îngăduie copilului liberă trecere în bancă și șederea în picioare între bancă și masă; dar, de îndată ce copilul șade, el să fie obligat atunci să se încline înainte, pentru a scri sau ceti, adică să fie obligat ca să-și găsească un sprijin pe masă, în așezarea antebrațelor sau coatelor pe bancă, sau a toracelui apropiat de bancă. Aceasta expune deci la atitudinile vicioase în clasă. Fig. 17.

La băncile bune, distanța este nulă sau câteodată negativă. În acest din urmă caz, masa nu trebuie să depășească mai mult de 2 centimetri planul vertical care trece prin marginea anterioară a băncii. Dacă exagerăm distanța negativă, ajungem să comprimăm toracele copilului, între speteaza băncii și marginea posterioară a mesei. Un interval de 5 centimetri cel puțin, trebuie să păstrăm între marginea pupitrului și pieptul școlarului, când acesta este în poziție de repaos, sprijinit de speteaza băncii.

1. *Spetezele*. Sunt 3 tipuri de speteze, pentru scaunul băncii: 1. Speteaza care are punctul de sprijin în regiunea sacrală, netrecând peste marginea posterioasă și superioară a osului coxal.

2. Speteaza sacro-lombară, care merge până la ultima vertebră lombară cel puțin, și care prezintă o convexitate anterioară, pentru a încadra concavitatea coloanei lombare.

3. În fine, speteaza dorsală, care se ridică cel puțin până la capătul convexității dorsale, la nivelul omoplatelor. Câte trei sisteme sunt de recomandat, Speteaza trebuie să fie cu o înclinație ușoară înapoi, ca să formeze un unghi de 10° , cel mult, cu verticala.

4. Lărgimea pupitrului, trebuie mai cu deosebire, să o determinăm din punctul de vedere pedagogic. Ea trebuie să fie îndestulătoare, pentru ca copilul să poată scrie, fără ca să fie obligat să-și tragă brațele înapoi, ci să-și poată păstra $2/3$ din antebrațelele sale pe masă. Lărgimea mesei, deci, trebuie să fie de 50-55 cm. pentru ca astfel elevul să-și poată ține caetul comod pe masă.

Inclinația pupitrului trebuie să corespundă unui unghi de 15° , pentru ca astfel, planul caetului să fie perpendicular cu axa ochilor.

Incheiere. Am constatat, din cele studiate, ce fructuoase în urmările aplicației lor practice pot fi cunoștințele despre creșterea copilului, ca de ex. în chestiunea băncilor,

În țara noastră, mai cu deosebire, unde până acum nici lumea școlară, nici părinții n'au fost familiarizați destul cu astfel de chestiuni, trebuie să începem a le da tot interesul cuvenit. Mai întâiu, repetăm, noi nu posedăm până acum niște măsurători științifice, întreprinse asupra copiilor noștri. De aceea suntem nevoiți să recurgem la tabelele streine, când e vorba de aplicații practice. Dar, cifrele căpătate de cercetătorii streini, nu pot fi aplicate în mod absolut și la noi. Ele ne pot cel mult veni în ajutor, ca material de comparație.

Dar am văzut din capitolul consacrat problemei creșterii copilului, că creșterea stă în raport cu atâtea factori: ca rasa, clima, temperatura etc. cari influențează înde-

sebi acest proces și îi imprimă caracterele specifice de rasă, de naționalitate etc. Ca urmare, alta trebuie să fie curba de creștere a copilului nostru român și alta este curba de creștere a copilului englez, german, italian sau chiar francez. Vorbim de amănunte, nu de liniile generale. Însă pentru anumite urmări practice aceste amănunte au mare însemnătate.

Din cauză că noi nu avem nici o cercetare științifică asupra creșterii copilului nostru, ignorăm și o sumă de particularități ale acestei creșteri.*

Tocmai aceste particularități ar trebui să dea indicațiile necesare pentru atâtea directive sau aplicări practice, în educație, învățământ, reforme sociale etc. De ce mare însemnătate practică ar fi pentru noi, bunăoară, să știm nu numai ce caractere specifice manifestă creșterea copilului nostru, din două medii sociale și materiale deosebite dela oraș, dar să cunoaștem și *caracterele specifice*, ale creșterii copilului nostru de țaran, unde un alt factor special, ca hrană (porumbul), se adaugă pe lângă ceilalți factori, ca să-l influențeze. Tot astfel va trebui să ne câștigăm o *medie* a creșterii normale a copilului nostru, conform căreia să stabilim legal obligația etății de școală, părăsind calea imitației țărilor streine, unde lucrurile sunt satorite conform cu cercetările cari țin seamă de împrejurările de acolo, părăsind și metoda deductivă, de a decide asemenea chestiuni în comisii, în jurul meselor verzi.

Aceasta se constată mai bine la rezolvarea problemei băncilor de școală. La noi, nimeni nu ne măsoară copiii în școală, și în nici o școală, pentru a-i așeza în bănci; iar sistemul de bănci nu mai corespunde cerințelor de azi științifice și igienice. Să nu se obiecteze că sistemul de bănci indicat în lucrarea de față, ar costa prea mult. Poate, ceva mai scump acum, ca înainte de război. Dar în țara care expoartă lemne, s'ar putea găsi cu oarecare bunăvoință, atâtea modalități pentru a ne atinge scopul. Mai ales, atunci când chestiunea ar fi luată mai deaproape în cercetare de

* Cercetări experimentale întreprinse de 2 ani în *Laboratorul de Pedologie și Pedagogie experimentală din Cluj*, împreună cu Dl Asistent Dr. P. Ilcuș și alți colaboratori, și cari sunt încă în curs.

autoritățile noastre școlare, s'ar putea găsi (după cum am experimentat personal), mijloace de simplificări tehnice, cari să facă acest sistem mai cu puțință de a fi aplicat în școlile noastre.

În orice caz, cu privire la acest punct, nici un sacrificiu nu poate să nu fie pus deasupra sacrificiului ce se face cu generațiile copiilor noștri, condamnați pe băncile defectuoase ale școalelor noastre, la o deviație a creșterii lor normale!

CAPITOLUL IX

Educația fizică

Înțelegem educația fizică, sub două aspecte. Întâi § 1. Igiena
ca măsuri de luat pentru o muncă psihofizică, igienică; văzului și
și al doilea, ca măsuri de luat pentru o recreație igienică auzului
și întărire psihofizică a copilului.

Sub cel dintâi aspect, educația fizică trebuie să se intereseze de bunele condiții fizice ale muncii intelectuale. Noi am urmărit într'un capitol special, evoluția intelectuală a copilului și am constatat, cum această evoluție se face în deosebi pe temeiul unor procese anatomice și fiziologice ale creierului, ale sistemului nervos și ale organelor simțurilor.

Am amintit că două organe de simțuri joacă un rol mai precumpănitor pentru viața mintală a individului: văzul și auzul. Deci cea mai elementară educație fizică, trebuie să plece dela igiena vederii, considerată din punctul de vedere școlar.

Trebuie să ne îngrijim ca ochii copiilor să funcționeze normal, căci copiii când n'au ușor o imagine clară de aceia ce li se arată, nu pot să vadă ceiace văd ceilalți, sau, nu parvin la aceasta, decât cu eforturi mari. De aceia se și întâmplă ca astfel de copii, din descurajare să piardă interesul, iar din lipsă de interes, acești copii să devină cu adevărat neatenți. Fiind că ei nu cunosc origina neatenției lor, profesorul îi lasă în părăsire, sau câteodată îi și pedepsește. După câțva timp, elevii devin niște înapoiți școlari, cari nu profită cu nimic din școală. Tulburările de văz sunt foarte dese la copiii de școală.

Iată o statistică cu privire la miopie, hypermetropie*)

*) Ochiul, în care axa optică este mai lungă decât în ochiul normal. Produce presbiția. sau câteodată strabismul.

și astigmatie*). S'au găsit între copii dela 6-14 ani 10 la sută miopi; 21,5 la sută hipermetropi; 9 la sută astigmați, și 2,3 la sută cu alte turburări. Se pare că nici una din tulburările de mai sus nu crește din cauza muncii școlare, așa cum crește miopia, cu creșterea etății.

Iată în această privință o statistică, tot după Ridder :

Dela 6 — 7 ani = 5 la sută miopi.

„ 9 — 1 „ = 8,5 „ „

„ 11 — 12 „ = 10 „ „

„ 13 — 14 „ = 18 „ „

Fon Lint, ophtalmolog din Bruxelles, arată că această stare e datorită cărților și o dovedește prin aceia că, copii surdo-muți cari nu întrebuințează cărțile, nu prezintă asemenea stigmat.

Tot astfel s'a dovedit, cum aminteam că, alterările vizuale cari conduc pe copii la arierare școlară, conduc cu vremea și la arierare mintală, căci, s'a constatat că printre înapoiatii mintali, unii din ei au și defecte de vedere. Față de această situație învățătorul trebuie să știe — chiar fără medic — să facă examinarea capacității vederii elevilor. Dacă nu găsește ușor în comerț scara optometrică, zisă a lui Snellen, întrebuințată și de oculiști, ar putea, după modelul din carte, să și-o facă singur cu litere de tipar, scrisă în mod simplu, caligrafic. Fig. 18. E vorba de o serie de litere, de mărimi deosebite, cu indicații de distanța dela care literile trebuiesc să fie citite. Se așează tabloul astfel, ca să fie bine luminat de lumina zilei și să fie la înălțimea ochilor copilului. Copilul trebuie așezat la 5 m. de tablou. Se ascunde ochiul stâng, cu o cartă postală sau de vizită, și copilul trebuie să citească cu ochiul drept toate literele, începând cu cele mai mari. Acelaș lucru se face invers și pentru ochiul stâng. Ca vederea să fie considerată normală, copilul trebuie să citească cel puțin jumătate din literele cele mai mici.

S'ar putea întrebuința și materialul nostru, Fig. 19,

*) Ochiul, care nu vede toate liniile verticale și horizontale simultan de clare. Individul apleacă instinctiv capul, pentru a le vedea succesiv clare.

pentru persoane cari nu știu ceti, spre a le desemna sau un tablou cu cifre de diferite dimensiuni, sau materialul pe care Binet și Simon îl întrebunțează pentru copiii cari nu știu încă ceti, adică trei figuri geometrice: un pătrat, o circumferință și o cruce verticală; liniile fiecărei figuri, au 4 mm. grosime și figurile pot fi puse într'un pătrat cu margini de 21 mm. Vederea se zice că este normală, atunci când copilul ajunge să deosibească două din aceste trei figuri, dela o distanță de 7 metri.

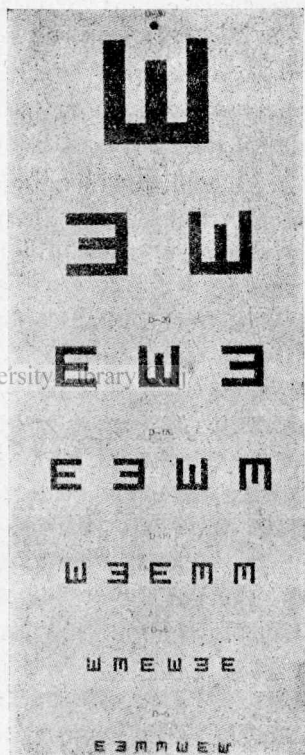
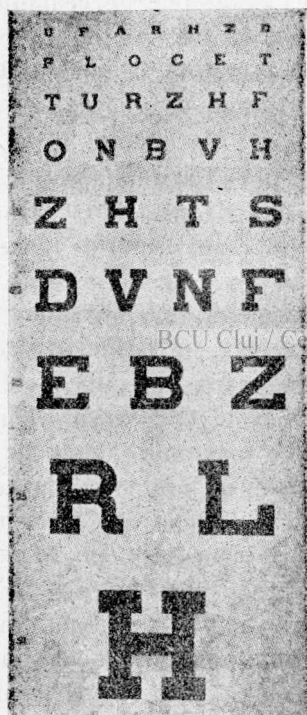

Fig. 18, 19.
Scara optometrică (Snellen).

Afară de aceasta, noi am constatat cu privire la igiena luminii în clasă, care face prin ea însăși o educație fizică a vederii, că educatorul trebuie să mai insiste asupra unor măsuri de alt ordin, pentru educația vederii. Astfel, dacă la examinare el găsește copii cu vederea defectuoasă, să sem-

maleze aceasta părinților, pentru a-i duce la oculist și a li se da ochelari.*) În clasă să așeze pe cei cu vederea scurtă în băncile dinainte, iar nu după mărime și să observe cazurile dubioase, la lecțiile de cetire și de scris. Scrierea învățătorului pe tablă să fie mare și clară. Tablourile intuitive, hărți etc. să fie mari și scrise clar. Să nu se mai întrebuințeze pentru începători plăcile de piatră, pentru exercițiile de scris, din cauză că pe ele nu se obține scrierea deslușită și cetirea ușoară a literilor. Cărțile să nu aibă hârtia străvezie, subțire, ca să se vadă literele pe cealaltă parte, când copilul citește pe o parte. În fine, literile tipografice să nu fie prea mici: ci de 1,5 mm. Cea mai mare distanță între linii, să nu întrecă 10 mm.

Să analizăm acum igiena auzului, din punctul de vedere al școlii. Rolul lui pedagogic decurge din faptul, că cea mai mare parte din învățământ se dă prin auz. Dar și proporția copiilor defectuoși de auz, este destul de mare. Englezul Mac Millan, a constatat alterări unilaterale în auz la 15,2 la sută din elevii dela 6—7 ani, și alterări bilaterale la 6,45 la sută din elevii de aceeași etate. Iată de ce educatorul, în școală, trebuie să-și cunoască „urechile” elevilor, pentru a ști în ce fel trebuie să le vorbească. Din cauză că defectele de auz, pot merge mai mult decât defectele de vedere paralel cu defectele de ordin mintal, e bine ca această examinare să înceapă cât mai de timpuriu, dela grădina de copii, căci în direcția aceasta, cu cât se iau măsurile mai din vreme, cu atât este mai bine.

Cu ce metode putem face noi analiza aceasta? Un procedeu clasic este acela, care întrebuințează tictacul unui ceasornic. Cine aude dela distanța 1,50—2 m. are auzul bun; cine numai dela 0,60 m. sau 0,70 m. are auzul neîndestulător.

Dar ceasornicele, cu toată aparența, n'au tictacul lor

*) Afară de aceasta, ar trebui instituit un întreg sistem de inspecțiune și de profilaxie a boalelor de ochi în școlile noastre, cu ajutorul specialiștilor oculiști sau a clinicilor. Seminarul pedag. univ. din Cluj, a făcut un pas în acest sens pentru liceele sale de aplicație, grație concursului dat de d. Prof. Dr. Mihail, directorul Clinicei de Ophthalmologie dela Univ. din Cluj.

invariabil; apoi, nu există prea multă legătură între auzirea unui ceasornic și auzirea vorbelor din limbă.

De aceea, o metodă mai bună ar fi aceea a șoptitului încet. Copilul să fie așezat în profil, pentru ca să se analizeze separat fiecare ureche, astupând cu degetul urechea cealaltă. Distanța între examinador și examinat, trebuie să fie de 5 m. Se pun întrebări simple, pe șoptite, iar copilul trebuie să răspundă tare, sau să execute comenzile ce se fac. Firește, trebuie să se observe ca și camera să nu fie expusă la șgomotele de afară. Această metodă se poate aplica cu copiii mici de grădiniță și din primele clase primare, sub formă de joc; învățătorul să se ducă în fundul clasei și să șoptească ceva, cu o voce de o intensitate egală.

Ce urmări decurg oare dintr'o situație defectuoasă a auzului școlarilor?

Ei, pentru aceste motive, își încordează atenția atât de mult, de frică ca cumva să n'audă, în cât se ostenesc mai repede și mai mult ca ceilalți elevi. Apoi, învățământul le pare mai plictisitor, monoton, căci ei nu prind variațiile voci și din această cauză, devin întâi neatenți, iar cu timpul leneși. De fapt, ei ajung la această stare morală din cauza unei infirmități sensoriale. De aceea învățătorii trebuiesc să fie foarte precauți în școală și să-și dea seamă de această problemă.

Astfel de copii vor fi arătați și părinților, căci pe lângă faptul că ei vor fi așezați pe băncile din față, ei vor fi suspectați și de prezența în naso-faringe a vegetațiilor adenoide (polipi). În cazul acesta, familia trebuie să prezinte pe copil unui medic, pentru a fi operat. Din nenorocire, multe familii nu înțeleg acest lucru și de aceea constatăm atâtea cazuri de asemenea natură nenorocite, în școlile noastre*.

Pe baza activității igienice a acestor două organe și a simțurilor corespunzătoare, în special văzul și auzul, activitatea intelectuală va găsi un teren mult mai favorabil de

* Notăm că acum câțiva ani, înainte de războiul — mondial, un specialist și binevoitor în această materie, Dl Dr. Costiniu din București, începuse o propagandă de *fapte*, adică de operații — în școlile din toată țara. Dsa n'a fost însă ajutat, cum ar fi trebuit, nici de autorități, nici de corpul didactic. Chestiunea ar trebui reluată.

lucru. Căci, din cele zise asupra evoluției sufletești a copilului, noi am constatat că elaborarea noțiunilor și ideilor generale ale spiritului, se face pe baza activității centrilor sensoriali, pe deoparte, și pe baza activității centrilor de asociație, pe de altă parte. Dar, dacă vrem să condiționăm o activitate *igienică intelectuală*, trebuie ca sferile sensoriale să fie mereu cultivate și dezvoltate, pentru a putea alimenta activitatea sferelor sau centrilor de asociații; iar pe de altă parte, nu trebuie să presupunem existența prematură a centrilor de asociații, a căror apariție am constatat-o că se efectuează în creier cu încetul și cu timpul, prin cereri anticipate de idei, judecăți și cunoștințe, incompatibile cu un copil la o anumită etate și în anumite condiții.

Ne trebuie deci în școală o igienă a muncii intelectuale, prin care să conservăm copiilor ceea ce ei posedă și să pregătim ceea ce ei trebuie să câștige.

Tot învățământul care este întemeiat pe *vorbe*, repetate la lecții și examene, a căror *idei* nu au ajuns să fie dorite, căutate, cerute, apoi după câștigarea lor, asimilate și conduse până în adâncul sufletului, pentru a fi întrebuințate spontan în practica vieții de individ, am putea zice că este un învățământ *neigenic* pentru spirit.

Didactica modernă, bazată pe pedologie și pe pedagogia experimentală, deschide drumul noilor reforme școlare în armonie cu igiena.

Totul este, să se ție seamă în practica legislativă și pedagogică de ea.

§. 2. Gimnastică, jocuri, sporturi și plimbări =, speciale: gimnastica, jocuri, sporturi, plimbării, excursii. Lucrul manual. Al doilea aspect al educației fizice, este dezvoltarea și întărirea copilului prin exerciții și activități speciale: gimnastica, jocuri, sporturi, plimbării, excursii. Acest aspect a trecut în evoluția istoriei omenirii prin diferite faze. De la concepția greacă, care îi dădea un loc de înălțătate, sub inspirația unui ideal de frumos-moral, în care și corpul omenesc își aducea tributul, s'a căzut la opinia fiziologului Galenus, din care s'a inspirat Evul mediu și care decreta că, „gymnastica ad sanitatem periculosa est” (gymnastica este periculoasă sănătății), pentru că după secolii, cu o nouă întronare a rolului gimnastice în

educație, să se obție astăzi o înflorire a metodelor ei, pe cele mai științifice baze.

Noi am văzut din capitolul asupra jocului, ce rol trebuie să joace el pentru noi modernii, în educația fizică și intelectuală a individului. Gimnastica s'a desprins și ea din joc, pentru ca să se îndepărteze pentru un moment (cu metoda germană a lui Jahn), apoi să se combine cu el, în scopul educației copiilor.

Iată de ce, în lupta care se dă între sistemul german de gimnastică și sistemul suedez, pe noi nu ne poate interesa de cât ceeace este adaptabil pentru copiii noștri. Și în privința aceasta, problema pare c'a înțeles-o mai bine școala franceză, care se pune pe punctul de vedere a unei metode *eclectice*, adică de combinație. (G. Démeny).

Metoda suedeză (Ling) are bunul de-a fi simplă și întrebuințează foarte puține aparate și de altă natură decât cele pentru gimnastica atletică. Pune preț pe mișcările de respirații; asigură dezvoltarea armonică a corpului și pune în activitate toți mușchii, chiar și pe acei pe cari nu i-ar întrebuința des copiii în viața de toate zilele. Mișcările ce le provoacă, sunt în adevăr molcome, încete și prin aceasta corespund copiilor de amândouă sexele.

Dar ele trebuiesc combinate și cu alte mișcări, fiindcă altfel devin monotone și înlătură elementul recreativ și pe cel de abilitate și fineță. De aceea, metoda franceză împarte exercițiile în două: exerciții de dezvoltare și exerciții de aplicație. Cele dintâi, ajută la perfecționarea corpului, mai ales la dezvoltarea aparatului respirator, cele de a doilea, obicinuesc pe copii să-și utilizeze bine forțele.

După „Manualul de educație fizică“ din Franța, am avea pentru o lecție, următorul program de mișcări, cu caracterizările lor. Pentru gimnastica de *dezvoltare*, am avea o serie de mișcări cari să activeze circulația sângelui și respirația; să îndrepte atitudinile vicioase ale corpului; să fixeze bine umărul, să dilate toracele, să îndrepte coloana vertebrală și să împingă înăuntru pânțele. Pentru gimnastica de *aplicație*: exerciții de abilitate a corpului, de independență a mișcărilor și de agilitate.

Din cele zise reese, că gimnastica germană poate urmări un scop în afară de școală, poate chiar până la un punct să servească unor tineri robuști și mai în etate, dar pentru majoritatea copiilor din școală, mai ales din școala primară, această gimnastică este dăunătoare. Pentru școlarii noștri și gimnastica trebuie să fie educativă, înainte de toate, și, numai aceea este educativă care ajută la dezvoltarea corpului copiilor și care urmărește educația și armonia mișcărilor.

În sensul acesta, trebuie să semnalăm și metoda *gimnasticeii ritmice*, a genevezului Jacques Dalcroze, bazată pe legătura între simțul ritmului și simțul muscular. Această gimnastică convine și folosește foarte mult copiilor din învățământul primar, cu deosebire, căci copiii posedă în chip normal ritmul în ei și prin ritm, li se dezvoltă o sumă de aptitudini musculare, cari sunt în legătură cu inteligența.

Și cum foarte bine observă domnișoara Roza Guillaune, o elevă a lui Dalcroze, la întâiul congres internațional de pedagogie din Bruxelles (1911), unde, ea însăși profesoară de gimnastică ritmică, a arătat congresiștilor și o producțiune practică apreciată — „gimnastica ritmică este muzică, nu în sensul abstract pe care-l dăm acestui cuvânt astăzi, dar în sensul atribuit de cei vechi, adică, unire strânsă între muzică și mișcarea corpului și, cultură a acestei mișcări în scopul expresiei artistice”.

La noi în țară, gimnastica tinde să dispară și pe cât a fost, din școala primară. Cum nu aplicase gimnastica germană, școala primară s'a resimțit mai puțin de reacțiunea contra acestei gimnastice. Cum nu s'a inițiat însă în gimnastica suedeză, ea a rămas la un mănunchiu de mișcări de ordine, mai mult cu un caracter milităresc, cari tind și ele să dispară.

Școalele secundare, dela aplicația exclusivă de altădată a gimnasticeii de aparate, tinde la o aplicare a metodei suedeze. Ni se pare însă, că mai mult tinde decât merge hotărât în această direcție.

Dar ceea ce noi așteptăm dela o adevărată reformă a școalei noastre este să vedem că gimnastica, sub formele

arătate, a ajuns să fie pâinea zilnică a trupului copiilor noștri, ca și pâinea cealaltă, iar nu un învățământ de o oră pe săptămână, cum se practică astăzi, care nu atinge nici un scop. Exercițiile de mișcări în școala primară, în clasă, n'aduc nici un folos, căci ele se fac în clasă, într'un aer stricat. Ceeace ne trebuie în primul loc în școlile noastre, este o educație sistematică a respirației copiilor noștri, educație de atât de mare folos practic pentru viața lor, nu pentru reprezentațiile festivalurilor școlare.

Dacă îmbrățișăm cu o singură privire, celelalte forme de activități fizice ca: jocul, sportul, preumblările și excursiile, observăm că o chestiune care se pune pentru cele două dintâi: jocul și sportul în școli, este aceea a terenurilor școlare. În adevăr, acolo unde școala posedă curte mică sau grădină mică, sau plină de pomi, *cum și unde* să se joace și să facă sport copiii? Și cari școli posedă așa curți și grădini spațioase? Fără îndoială, copiii nu așteaptă, ei se pun la joc pe un locușor cât de mic. Dar ei se mai joacă și pe locuri mai mari, libere și părăsite, pe așa zisele maidane de prin mahalalele orașelor noastre, dacă nu și pe stradele mai laterale, în picioarele trecătorilor, sau pe subt gangul unei case mai mari.

Aceasta înseamnă, mai întâi, că jocul lor este ceva nepermis, cel mult tolerat, că nu li-se recunoaște nicăieri oficial, dreptul la joc.

Apoi, jucându-se și făcând sporturi prin asemenea locuri infectate, pline de gunoaie, cu cadavre în putrefacție etc., nu riscă ei să prindă microbii atâtor boli? Și de fapt, multe boli infecțioase sunt propagate în școală, pe calea aceasta.

Iată de ce, după cele ce cunoaștem astăzi asupra jocului, socotim că merită să i se găsească în fiecare oraș și orașel, un loc special orânduit, pentru ca elevii școlilor în zilele și timpul liber, să se poată juca și face sporturi.

În Danemarca, s'a fondat o societate pentru jocul școlarilor încă din 1890. Prin subvenții de la Minister și prin donații particulare, autorități etc. s'a putut pune mâna

pe terenuri și s'au strâns capitaluri. Numai primăria orașului Copenhaga a donat terenuri, pe cari vânzându-le ar fi putut încasa, se zice, 25,000 000 franci. Opt terenuri de jocuri, cu plantații, cu basinuri de apă, cu bănci etc. au fost puse la dispoziția școlilor.

În Anglia, un Dr. Wood Hutchinson, a declarat în 1908 într'un congres că: „Mai bine terenuri de joc fără școli, decât școli fără terenuri de joc“. Germania a dezvoltat în câțiva ani atât de mult organizarea locurilor și parcurilor sale pentru jocurile școlarilor, în cât nu există aproape orașe mai mari ca să nu aibă cel puțin unul. În Franța această obligație și-a luat-o „Alianța igienei sociale“, mână în mână cu „Muzeul social“. Țări mai mici, ca Elveția, Belgia, Ceho-Slovacia etc. au fost cucerite de mișcarea aceasta.

• Credem că nu suntem prea pretențioși, dacă sfârșim zicând: e și rândul nostru să ne punem și în sensul acesta în serviciul educației fizice a copiilor noștri.

Nu vom face clasificarea nici a jocurilor, nici a sporturilor. Ele sunt cunoscute. Dar un lucru trebuie să ne amintim și anume: părerea lui H. Spencer. Acesta, deși englez, a criticat aspru tendințele educației engleze prin jocuri și sporturi. El, care a apărut atâta — cum pe vremurile lui puțini pedagogi — drepturile corpului, a avut un moment de reacțiune, când a văzut că *brutalitatea* tinde să nimicească *spiritualitatea* omului, singura lui fală.

Prin aceasta am făcut și noi toată judecata jocurilor și sporturilor. Nu ca jocuri și sporturi — în sine, ar fi ele brutale —, ci, fiind că sunt jocuri și sporturi brutale, s'a ajuns la manifestări brutale și sunt ele de condamnat, din punctul de vedere educativ. Și nici contra atleților nu ne ridicăm. Au și ei dreptul lor subț soare. Ei sunt în ordinea fizică a lucrurilor, ceea ce savanții sunt în ordinea intelectuală. Dar școala și educația în genere, după cum nu formează savanți, nu formează nici atleți.

Pentru aceste motive, jocurile și sporturile cari ar trebui cultivate și încurajate de lumea noastră școlară, ar trebui să primească o alegere, nu numai în material, dar mai ales

în directiva lor educativă. Numai astfel ar fi ele de folos câtor mai mulți, iar nu unor elevi specialiști. O problemă și nu de cea mai mică însemnătate, ar fi aceea a pregătirii noilor profesori de educație fizică și a corpului didactic primar, pe acest teren. Soluția cea mai bună ar fi, crearea de institute pentru educația fizică pelângă Universități (respectiv Seminarele pedagogice universitare). Institutele independente, cum e și acela dela Joinville, în Franța, sunt criticate de oamenii de știință ca Nobécourt și Schreiber, ca necorespunzătoare scopurilor educative ale școalei, ci mai mult scopurilor militare, sportive, atletice etc.

Un cuvânt despre *plimbări și excursiuni*, ca mijloace de educație fizică. Era o vreme când școlarii nostri nu cunoșteau de loc acest lucru. Astăzi, plimbările și excursiile au luat și la noi un avânt mai mare. Dar totuși, lipsește și aici o directivă educativă. De altfel, nici grădinile de copii, nici școlile primare nu sunt tocmai așa iubitoare de plimbări și excursii.

Această directivă educativă a plimbărilor și excursiilor, s'ar putea mai bine căpăta de ex. prin adaptațiunea la școală a mișcării *Cercetășiei*. Se știe că Cercetășia a avut la noi fericita impulsune a A. S. Regale Princepelui Moștenitor Carol. E rândul reformelor școlare, ca s'o înțeleagă și să n'o mai lase în lăncezeala de astăzi.

Numai astfel s'ar putea ajunge ca plimbările și excursiile școlare, cari până acum aveau un caracter prea intelectualist la noi, să se preocupe mai mult și de educația sistematică a mersului, sau a marșului.

Activitatea cercetășească unește mai strâns interesele fizice ale jocului, sportului și excursiilor, cu interesele morale, și le colorează cu interese sociale. Astfel, ea scoate mai mult în relief caracterul unei educații fizice, care dezvoltă forța și conștiința *individuală*, dar le imbină cu caracterele unei educații morale și sociale, cari dezvoltă *spiritul de solidaritate*.

De aceea, o adevărată reformă școlară ar trebui se ție seamă de aceste cerințe, și, din școala primară până la școala secundară, să se lase timpul necesar acestor activi-

tăți, cari nu mai trebuiesc să fie privite ca activități auxiliare, ci ca părți din educația integrală a tineretului nostru.

Tot sub această concepție, trebuie să fie privit și *lucrul manual în școală*. Această activitate, trebuie să poarte în genere în școală, un caracter educativ. Lucrul manual în grădina de copii, poartă caracterul intuitiv, caracteristic acestui centru educativ. În școala primară, lucrul manual ar trebui să poarte un caracter mai mult *sprijinitor* educativ al altor obiecte, și mai ales la țară, un caracter mai practic, chiar din primii ani. Astfel, țăranii noștri ar înțelege mai bine rostul școlii pentru copiii lor. S'ar putea găsi în chipul acestor copii mai lesne și firul conducător spre școlile speciale, profesionale, cari să ne formeze clasa noastră mijlocie. Astfel a făcut vestita mișcare a școlii primare din München, școala activă sub inspirația și conducerea pedagogului Kerschensteiner. În școlile secundare, practica lucrului manual ar trebui să poarte caracterul pur *educativ*, adică fără să aibă în vedere vreun interes practic, ci numai educația organelor și a organismului întreg, prin acele activități.

Semnalăm că la așa zisele școli nouă, sau dela țară, cari sunt licee cu elevii cari plătesc, lucrul manual de lemnărie, fierărie, etc. din ateliere, precum și munca agrară la câmp, grădină etc. fac parte integrală din educația generală a elevilor.

În chipul acesta s'a introdus lucrul manual și în câteva școli secundare ale Statului. Înfluența lui educativă constă, a) din punctul de vedere fizic: de a pune în legătură asociativă activitatea creierului, cu activitatea simultană a organelor, în deosebi a mușchilor. După cum Dalcroze, se zice, că a venit la gândul gimnasticii ritmice, pe când predă o oră de solfegiu unui copil, care nu era în stare să cânte ceva ușor ritmic, și, i-a zis: „*umblă după acest cântec ritmic*“, tot astfel, putem zice de un copil, care n'ar putea dovedi *atenție* la o problemă de geometrie, că poate dovedi atenție la facerea unui scaun de lemn, unde trebuie totuși să măsoare, să calculeze etc.

b) Din punctul de vedere intelectual, lucrul manual are însemnătate educativă, prin faptul că el concretizează

atâtea forme de judecată, cari par atât de abstracte pentru unii copii, de îndată ce ei sunt puși în fața unor realități practice, ca în munca câmpului, confecționarea unui obiect de lemn etc.

c) Din punctul de vedere moral, lucrul manual dezvoltă calități ca: exactitatea, probitatea, răbdarea, perseverența etc.

Și în direcția aceasta așteptăm o reformă școlară, care să întărească învățământul nostru intelectualist, cu încă o piatră fundamentală, dar nu prin suprapunerea unei activități noi peste cele vechi, ci printr-o îmbinare cu adevăra educativă, a acestor două genuri de activități.

Deși nu ne putem extinde în lucrarea de față §. 3. Educația sexuală... asupra acestei probleme, trebuie totuși s'o atingem în măsura în care, pe deoparte, studiul creșterii copilului ne-a condus la determinarea manifestărilor caracterelor de sexualitate, în pregătirea epocii prubertății, iar pe de altă parte, problema educației fizice ne apropie de ea. A fost în adevăr o epocă, când lucrările pedagogice se fereau să vorbească de ea. Și astăzi încă familiile și profesorimea preferă să păstreze toată discreția. Aceasta este o teorie, dar poate nu cea mai bună. Rezultatele ei funeste, atât din punctul de vedere fizic cât și moral, la cari ajung copiii când nu sunt inițiați la vreme și de cei în drept și cu altă metodă de cât aceea pe care și-o alege dânsii, împreună cu camarazii lor sau altfel de persoane, în acest așa zis capitol secret al misterelor vieții, sunt cunoscute astăzi prea bine de toată lumea.

Dar și metoda inițierii, nu este tocmai ușoară și poate da naștere la atâtea discuții. Congresele internaționale de igienă școlară, dinainte de războiul mondial, cel dela Nürnberg, Londra, Paris, ni le-au dovedit cu prisosință. Dar, ca și în alte chestiuni, s'a făcut ceva lumină și pe terenul ce ne preocupă.

Punctul delicat în educație sexuală, constă în a se preciza cine trebuie să facă această inițiere. Unii zic: familia, mai ales mama; alții zic: școala, mai ales medicul de școală. La o analiză mai apropiată a chestiunii, s'ar putea arăta și bunurile și relele, din amândouă părțile. Nouă ni se pare că pentru țara noastră, o pregătire prea-

labilă pentru acest scop, printr'o colaborare mai strânsă între familie și școală este absolut necesară, înainte ca fiecare factor să pornească la luptă. Tocmai fiindcă fiecare din ei poate avea și lipsuri și calități pentru acest rol. Familia, este de cele mai multe ori ignorantă științificește în asemenea chestiuni și este încă imbibată de prea multe idei preconcepute; școala, sau chiar medicii, pot fi lipsiți adesea de delicatețea și tactul ce comportă tratarea unor asemenea chestiuni.

Incheind, vom zice că, acolo unde familia este pregătită să facă o astfel de educație, ea își va putea lua o asemenea sarcină. Dar și școala va avea diferite posibilități, mai ales cu ocazia învățământului științelor naturale, să aducă o contribuție de preț într'o asemenea educație. În alte țări există o bibliografie, destul de bogată în scrieri cari să arate atât familiei cât și școlii metodele de urmat. La noi, d-rul C. Stanca, medic practicant în Cluj, a scos în ultimul timp într'o broșură, un strigăt de alarmă asupra acestei chestiuni. Cu drept cuvânt dr. Stanca se bazează pe metoda lui Siebert, care pleacă în explicația ce o dă copiilor, dela procesul fiziologic elementar al sporului celular (plantă, animal) și ajunge până la procesul de reproducție al omului spus, sub forma care poate conveni copiilor.

Dar aceasta este metoda *intelectualistă*, explicativă, în educația sexuală, și, oricât avem nevoie de această metodă care este și mai delicată de mănuit, nu este mai puțin adevărat că ne trebuie și un întreg sistem de *educație fizică*, acel studiat de noi, care trebuie să fie pus în serviciul disciplinei și canalizării energiilor musculare și nervoase, în sensul favorabil unei bune educații sexuale a copiilor noștri,

CAPITOLUL X.

Ocrotirea și întărirea copiilor de școală, debili de fizic (anemici), debili de minte și debili-morali.

Din cele constatate de noi în capitolele consacrate §. 1. **Debili de fizic.** creșterii, hranei și locuinții, am putut vedea ce urmări adânci lasă în organismul copiilor o insuficiență a acestora, tocmai în epoca de dezvoltare a copiilor. Semnele se văd, nu numai la pragul intrării copiilor în școală, cum am demonstrat, dar chiar mai târziu. Cazurile de rachitism, de anemie, de chloroză la fete, de scrofule, etc. sunt atât de dese în populația copiilor de școala primară, mai cu deosebire, datorite condițiilor mizerabile de viață pe cari o au ei.

Rachitismul este o diformare, o întârziere, sau o oprire în loc a creșterii sistemului osos, în special a dezvoltării coloanei vertebrale și a coșului pieptului. Boala aceasta, mai frecventă la copii până la 4 ani, poate adesea să se manifeste la etăți mai înaintate, până la 8—9 ani. Rachitismul mai predispune ușor spre tuberculoză și scrofule. De aceea trebuie să fim atenți, la semnele de rachitism, la copii începători de școală.

Anemia poate fi numită boală școlară, atât de mult se manifestă ea la școlari. Ea constă într-o sărăcie de sânge, sau mai bine zis, în reducerea sau lipsa globulelor roșii sau a hemiglobinei din sânge; iar *cloroza* este o boală caracteristică numai fetelor și ale cărei simptome pot începe uneori la pragul pubertății, ca să se desvolte mai mult în epoca pubertății.

Contra tuturor acestor boli, caracteristice școlarilor săraci și în condiții de viață neigienice, pe lângă schimbările însăși a acestor condiții de viață, după cum am observat, mai trebuiesc luate măsuri sanitare și în școală. Chestiunea principală, la ei, nu este atât ca să fie arătați

la medic, dar ca ei să poată urma tratamentul de întărire necesar și eventual recomandat de medici: untură de pește, iod și diferite preparate întăritoare. Situația materială îi împiedecă însă să-și procure aceste întăritoare, mai ales în zilele noastre.

A lăsa lucrul numai în grija carității publice, a câtorva societăți sau dispensarii medicale, este prea puțin. Numărul acestor debili este cu mult mai mare decât ne închipuim. Ei nu sunt numai în aglomerațiile industriale dela orașe, ci îi găsim la noi și la țară, prin rândurile școalelor sătești, în ciuda aparenței și zicalei că: la sate e numai sănătate. Războiul a lăsat urme nebănuite și în această direcție. Numai de ne-am interesa să le cercetăm. Din punctul de vedere al ocrotirii medicale, vom propune mai târziu o măsură, pe care o credem mai nimerită, pentru ca școala să-și realizeze fondurile necesare, după ce vom fi vorbit de coloniile școlare și de școlile în aer.

Din punctul de vedere pedagogic, ar trebui înființarea și la noi a așa ziselor clase de *ajutorare* sau repetiție, (*Förderklase*), după modelul luat dela Mannheim și răspândit apoi și în alte țări. În aceste clase trec copiii cari din motivele boalelor de mai sus, nu au forța necesară de muncă pentru a urma și învinge programul și regimul copiilor normali. Ei sunt des bolnavi, lipsesc mult dela școală și devin niște *întârziați* școlari, nu mintali, căci inteligența lor este normală, sau chiar și mai bine dezvoltată. Aici, în aceste clase, ar avea ei de urmat un curs ceva mai redus și predat cu considerații speciale față de sănătatea lor.

§. 2. **Colonii școlare** Aceiași situație tristă chiar și înainte de războiu, a copiilor debili, anemici și bolnăvicioși din școale, a atras atenția mai de mult asupra lor și în alte țări.

Un remediu a mai fost găsit și în crearea *coloniilor de vacanță*.

Încă din anul 1795, convenționalul Partiez, din timpul Revoluției franceze, a cerut ca copiii poporului dela orașe să fie puși în contact cu natura, după principiile lui Rousseau, prin colonii trimise vara la țară. Dar pastorul Bion din Zürich, realizează în 1866 prima colonie de copii, tri-

misă la munte. Surprins de bunele rezultate, face propaganda acestei idei, și, țară după țară își crează coloniile lor de vară.

În Anglia, în 1878, se fondează la Londra marea asociație pentru colonii de vacanță, cu ramificații în vreo 55 de comitete, cari aleg copiii, fixează bugetele și îi trimite în mai bine de 1000 de sate.

În Austria, nobilimea pune în 1879 la dispoziția Societății pentru coloniile de copii, castelele lor de vară.

În Franța, se organizează la Paris în 1881, prima colonie de către pastorul Larridaux. Apoi, mișcarea s'a dezvoltat și s'a introdus în întreaga Franță. Totuși, la Paris, numărul de coloniști între 7—13 ani, n'a depășit 50% din populația școlară.

În Danemarca, mișcarea s'a dezvoltat atât de mult, în cât subvenția orașului Copenhaga pentru societatea ce trimite mii de copii, se ridică la 10.000 coroane.

În Ungaria, Asociația pentru coloniile de copii din Budapesta, posedă două mari proprietăți la Hegybánya și la Zebegény. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar nicăiri, ca în Statele-Unite, n'au prosperat mai mult coloniile. Iată în câțiva ani, câte serii de câte 300 de copii a trimis orașul New-York.

În 1903, 2754 de copii

„ 1904, 3575 „ „

„ 1905, 3887 „ „

„ 1906, 4014 „ „

Orașul Boston a trimis în 1906, 1937 de copii în colonii.

În România, cu o zecime de ani înainte de războiul mondial, s'a organizat în București din partea »Casei Școlilor« în unire cu Primăria Capitalei, colonii de vară, cam până la 100 de copii, cari erau trimise la munte.

Războiul nostru, în urma ocupației Capitalei de Germani, scoțând în relief sutele de copii — mai ales elevi din școlile primare, — reduși din cauza hranei insuficiente, la o stare de anemie acută, a dat de grijă aceleiași Societăți »Indrumarea și Ocrotirea copiilor«, care a creat și primul adăpost de copii în București și care în două veri consecutive,

1918 și 1919 a organizat, cu concursul corpului didactic primar, câte o colonie de vară la Curtea de Argeș, de câte 100 de copii.

»Acociația generală a Instituturilor și Institutoarelor din România« din București, strângându-și mai târziu fonduri speciale, a înlocuit în ultimul timp opera »Casei Școalelor«, prin coloniile trimise de ea. Paralel, Societatea »Indrumarea și Ocrotirea copiilor«, a continuat trimiterea de colonii anuale la Tekir-Ghiol.

Afară de aceasta, »Societatea pentru tuberculoși«, continuă ca și înainte de războiu să-și trimită coloniile ei speciale de copii, tot la Tekir-Ghiol. O singură societate provincială, din Brăila, s'a manifestat cu multă laudă în ultimul timp prin trimiterea unei colonii de copii la satul »Movila Miresii«, din județul Brăila.

Să cercetăm acum, cari sunt principiile de organizare și de conducere a unei colonii școlare. Întâia chestiune este aceea a alegerii copiilor pentru colonii. Aceasta, tocmai pentru ca alegerea să nu se facă arbitrar, sau după alte principii de favorizare, dăunătoare și coloniilor și copiilor. Această alegere trebuie să aibă în vedere natura și gradul de debilitate sau de anemie a copilului, sau anumitele lui boli, spre cari se îndreaptă. Din studiul acestor condiții, se poate stabili natura locului, unde fiecare copil trebuie să meargă.

Ar fi vorba, după această clasificare, de colonii de munte, colonii de mare și colonii mixte, adică o parte din timp la mare, alta la munte. Această alegere și împărțire, școala trebuie s'o facă împreună cu medicul școlar. Din acest motiv, alegerea trebuie să fie făcută din timp și pe baze științifice. Nu cu o săptămână, două, înainte de colonie, ci cu mult înainte. În orice caz, să nu să facă alegerea după valoarea intelectuală, sau a învățământului elevilor, ceeace constituie o mare eroare. Aici întrevădem iar folosul fișelor. Pe unde există asemenea fișe, directiva de alegere o dau ele, din cursul anului și chiar în timpul anilor, înafară de observațiile și experiențele corpului didactic. Se vor exclude însă din colonii, copiii cu boli cronice contagioase, ca tuberculoza deschisă, etc. Ei vor trebui să aibă propriile lor colonii.

A doua chestiune este aceea a etății. După toate experiențele științifice, trecerea dela prima copilărie la copilăria propriu zisă, și, trecerea dela aceasta din urmă la adolescență, trebuiesc observate și favorizate în deosebi prin coloniile de vacanță. Adică, etatea dela 5—15 ani. Etatea de 5 ani trebuie să fie cea minimală de primire a copiilor în colonii. Căci, copii prea mici, sunt o povară, fiindcă necesită prea multe îngrijiri.

A treia chestiune, este aceea a așezării unei colonii, într-o localitate. Sunt două sisteme: așezarea în comun sau internatul, și așezarea în familii, câte 1—2 școlari.

Cel de al doilea sistem, nu se potrivește oriunde. La noi în țară de ex. n'ar fi aplicabil ușor, cu succes. În Danemarca, țăranii primesc gratuit pe copii, în chimbul ajutorului lor, în casă, în curte, la câmp. Acest sistem are avantajul că dă copiilor dela orașe, posibilitatea de a întui și cunoaște bine viața dela țară.

În sistemul dinăi, colonia profită sau trebuie să o facem se profite și de viața socială în care trăesc copiii, și care are o mare influență asupra educației lor.

Dar lucrul de care trebuie în primul loc să ne ocupăm, sunt foloasele unei colonii. Și aceste foloase ni le arată metrul și cântarul, pe lângă toată înfățișarea schimbată a copiilor, cari au putut sta atât de mult la aer curat și s'au hrănit mai bine. Copiii trebuie măsurați, (bust, picioare, diametru toracic și biacromial), înainte și după colonie și trecuți în fișele speciale ale coloniei. Creșterea greutateii și a înălțimei, eventualele stagnări, sau scăderile lor, vor da indicațiile necesare despre rezultatul șederei într-o colonie.

În fine, aceea ce trebuie să se observe din nou, este legătura coloniei cu școala. Aceasta înseamnă că, după întoarcere, conducătorii trebuie să trimită fișele coloniei, școlilor din cari fac parte elevii, ca acestea să înregistreze și să iee în seamă toate datele coloniei. În afară de datele asupra fizicului, se vor trece și observații de ordin moral și intelectual, ce se vor fi semnalat la copiii din colonie și cari vor fi de folos și șco.ilor.

În coloniile de vacanță, avem un mijloc minunat de a ne apropia și cunoaște bine pe copii. Pentru acest motiv, este bine ca conducătorul să fie unul, sau mai mulți din învățătorii școalelor de unde sunt copiii.

Munca din colonie să fie reglementată, dar în nici un caz să nu se facă școală; să se facă lecturi distractive, dar mai ales să se facă intuiții și observații numeroase asupra a tot ce se poate ști din viața regiunii unde este colonia. Să se facă cu elevii plimbări, dar excursii mai mari, nu îndată după sosire. Să se facă băi de râu, dacă este posibil, dar iarăși nu toți copiii, ci numai cei indicați de medici. Pe această cale de colonii științifice organizate am dori să vedem întrând în curând și coloniile noastre școlare. Rezultatele lor ar trebui publicate, pentru a avea și noi o bibliografie a coloniilor școlare. Dar mai ales, ele ar trebui să se extindă și mai mult, căci în toată țara este pentru multă vreme încă multă lipsă de ele.

§ 3. Școale în aer. Copiii cari s'au repauzat în timpul vacanței și cari s'au putut întrema, dovedesc că slăbiciunea lor a fost cauzată de lipsurile unor condiții igienice în familie, oraș, școală, dar mai ales de munca depusă la învățământ, și, că de îndată ce ei și-au putut schimba aceste condiții, ei și-au îmbunătățit și situația lor fizică.

Reîntrați toamna la școală, ei vor fi mai vioi, mai bine dispuși, cu moralul mai ridicat și mulți din ei nu vor mai fi leneșii clasei dela sfârșitul trecutului an școlar. Dar, cu acei cari vor continua să arate aproape aceiași înfățișare, față galbenă și trasă, aproape aceiași lenevire în activitatea lor, cu acei cari vor fi din nou neatenții de mai înainte, de îndată ce vor începe să învețe, cu aceștia ce să facem?

Ei dovedesc prin aceasta că 1—2 luni de colonie de vacanță, nu le-au fost îndeștul, că lor le trebuie mai mult aer și mai îndelungată vreme ca celorlalți.

Această constatare a făcut-o întâiaoară Dr. Baginsky din Berlin, în 1891.

El a înțeles că ceea ce le-ar trebui unor astfel de copii, este o școală continuă în aer curat, în special în aerul de pădure. Baginsky a cerut cu insistență organizarea unor astfel

de școli în pădure, numite în Germania *Waldschulen*, adică, tocmai școli de pădure. Consiliul municipal din Berlin i-a aprobat aceasta școală deabia în 1904, în orașelul Charlottenburg, 3 km. lângă Berlin.

În 1906 s'a organizat o astfel de școală în orașelul Moulhouse, din Alsacia, astăzi în Franța. Apoi, în Germania mai găsim asemenea școli la Eberfeld, Gladbach și în München.

În 1907, comisia școlară din Londra, Botall-Wood, face o asemenea școală pe un teren întins de 8 hectare, apoi, se mai fac și alte 3 școli în apropierea Londrei.

În Franța, s'a tradus la început numele german și s'a zis școală în pădure (*écoles sous bois*); mai apoi, s'a zis și păstrat expresia „școală în aer liber”. Cea dintâi școală în aer, cu internat, s'a înființat la Lyon în 1907, pe o proprietate de 7 hectare a unui castel.

Cea dela Mulhouse a rămas externat. La Nîmes, s'a înființat școală în aer în 1909. La Paris, despărțământul 16 și 20 au deschis câte o școală de asemenea natură.

În fine, Italia, Elveția, Belgia etc. toate țările și-au creat asemenea școli în aer.

Am studiat mai sus principiile după cari trebuie să ne orientăm pentru înființarea unor astfel de școli în aer. Nu este vorba să scoatem din clase pe toți copiii și să facem cu ei școală afară în aer, în grădina școlii, sau în vr'un parc al orașului. Acest lucru rămâne foarte bun, dar nu constituie caracterul specific al așa zisei școale în aer. Școala în aer este condiționată, mai întâi, de selecțiunea ce trebuie s'o facem pentru elevii ei. Trebuie să-i grupăm în patru categorii: a) copii anemici, b) cu defecte de inimă (cardiace), c) leziuni de scrofule și lînfatizm, d) tuberculoasă gagliopulmonară. (Nu tuberculoasă deschisă).

Alegerea aceasta, nu este decât o prelungire și complectare a alegerii făcută pentru colonii, căci rezultă după cum am văzut, din copiii coloniilor. Această școală mai e condiționată și de câteva principii pedagogice, cu totul specifice.

Autorul acestor rânduri a avut prilejul să viziteze în 1910, școala în aer dela Charlottenburg (lângă Berlin) și să vadă aplicația acestor principii în practică. Fig. 20.

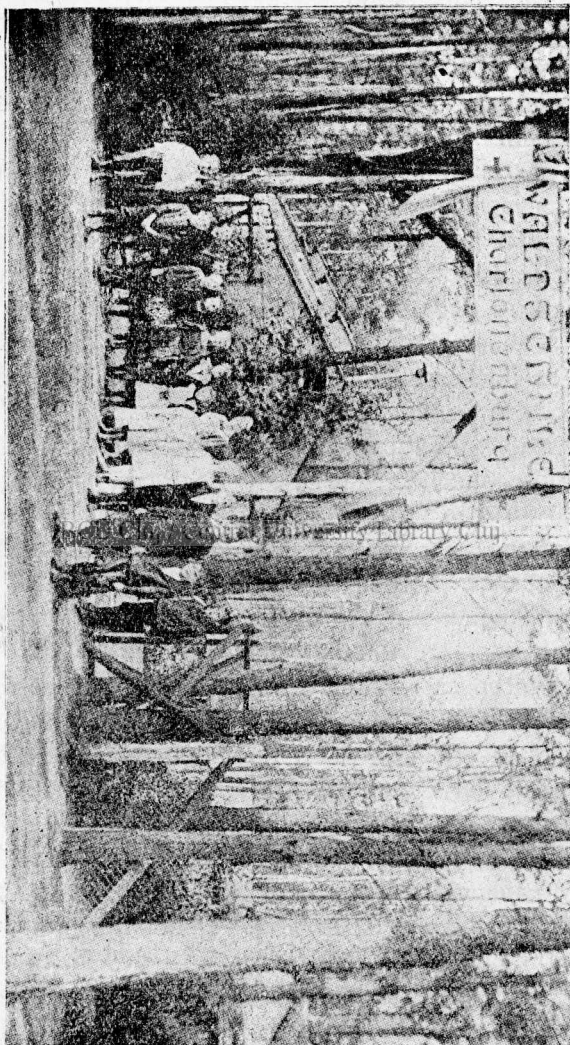

Fig. 20. Școala în aer dela Charlottenburg.

Al doilea caracter specific medico-pedagogic al acestor școli, pe lângă chestiunea alegerii elevilor, este epoca școlarității, care este cu totul opusă de aceea a celorlalți

elevi de școală. Acești copii, în loc să învețe din Septembrie—Iunie, învață numai din Aprilie—Octombrie.

Scopul urmărit este ca astfel de copii să nu intre din nou în atmosfera vicioasă pentru ei, mai mult de cât pentru alții, a școlii obicinuite; dar să învețe, când anotimpul permite, prin șederea cea mai îndelungată, afară, sub soarele binefăcător, sau sub umbră de trebuință a unei păduri. Pavilioanele de scânduri adăpostesc pe copii când plouă și când nu se poate mânca afară. Alte pavilioane îi adăpostesc, după mâncarea din zi, când ei nu pot sta afară, din cauza vremii, lungiți pe scaune, iar eventual pe unii, noaptea, dar cu ferestrele deschise. Se găsesc locuri special alese și prielnice pentru lecțiile cari se fac tot afară, în pădure, altele, pentru jocuri și sporturi. Se găsesc aer și soare cât mai mult, cari întăresc și inviorează copiii.

Părinții plăteau la Charlottenburg, pe atunci, câte 20 plenigi pe zi, statul, o subvenție de 60,000 M. pe an, pentru 140 de copii, iar bugetul școlii din Lyon, se ridică înainte de război, la 14,000 Fr. și cel dela Mulhouse, la 17.000 M.

Este inutil să mai insistăm asupra necesităților unor astfel de școli și la noi. Socotim mai bine, să inspirăm câteva idei corpului nostru didactic, pentru a face bani și a susține astfel de mișcări de însănătoșire și întărire a copilăriei noastre, de cari am vorbit în acest capitol, pe lângă ceea ce ar putea face Statul în această direcție.

Iată aceste câteva idei.

Există în Franța o întreprindere foarte originală, numită *Mutualitățile școlare*. A provenit dela un om modest, fost comerciant, numit Cavé și dela o școală de experimentare, cu suma ce-o poate strânge o casă de economie școlară. Astăzi, această mișcare a îmbrățișat tot organismul școlii primare din Franța, iar dela acea sumă modestă, s'a ajuns la milioane. Cum? La fiecare casă de economie școlară, — care și așa există mai înainte, — fiecare elev a depus pe zi 10 cm. (bani). Aceștia au fost împărțiți în două de directorul școlii. 5 centime pentru cassa comună, 5 centime pentru carnetul personal al elevului.

Elevul, când a eșit din școală și-a luat carnetul cu suma sa de bani. Dar ceea ce au lăsat cu toții, din toate clasele și apoi din toate școlile, a format suma aceasta mare în serviciul celorlalți. Din această sumă se fac și se întrețin în Franța o sumă de opere de binefaceri, pentru sănătatea și întărirea școlărilor.

Buna educație, caracterizată prin trei cuvinte: *economie*, *prevvedere* și *mutualitate* sau *solidaritate*, a făcut această minune.

Și acum am dori să vedem și „mutualitățile noastre românești“, în luptă pentru sănătatea copiilor noștri!

§. 4. Copiii debili, sau anormali la minte. Problema copiilor debili sau anormali la minte este relativ de dată recentă, în partea ei practică, adică a învățământului lor.

Ea s'a desprins științificește, pe la mijlocul veacului al 19-lea, din cercetările vestitului medic Itar, din Paris, cu ocazia a două cazuri celebre de cretini — Petru din Hameln și cel din Aveyron, — pe cari el a voit să-i educe.

Practic însă, se observa de mult că în școală, o categorie de copii erau mai înapoiați ca alții, că nu se puteau ține pas cu pas la învățământ de ceilalți școlari și că în definitiv, părăseau școala fără să fi învățat nimic.

Dar învățătorii dădeau din umeri și adresându-le epitetul de „proși“, se ocupau înainte de cei mai inteligenți.

Cu încetul, medicii succesori lui Itar, ca: Séguin, Bourneville și Voisin de la Bicêtre, lângă Paris; Geggenbühl, lângă Interlacken (în Elveția), încă din 1836 și Strümpfel în Lipsca, au dovedit teoreticește și practic în clinici, posibilitatea educabilității acestor copii.

Germania luând cunoștință de elaborația științifică din Franța în direcția aceasta, traduce imediat în practică școlară această încercare.

Cea dintâi clasă a fost înființată în orașul Halle a/S. în provincia Saxa, în 1859; apoi au urmat Dresda și Lipsca, din Saxonia. Încetul cu încetul clasele s'au grupat și au devenit adevărate școli de sine stătătoare, numite „Hilfschulen“. Impulsiunea pentru sistematizarea acestor școli de către stat, a fost dată în mare parte și de inițiativa particulară.

Astfel, acum 20 de ani, fundează pedagogul Trüper la Sophienhöhe de lângă Jena, institutul său pentru educarea și instrucția copiilor greu de educat, din cauza desvoltării lor psicho-fizice întârziate, înapoiate sau anormale. De atunci s'au înființat în Germania, în direcția aceasta, foarte multe institute particulare, din cari citez la întâmplare, pe acel din München, sub conducerea Drului Engelsperger și pe acel dela Zirndorf, lângă Nürnberg, sub direcția pedagogului Gustav Mayor. Accentuez că aceste institute, ca și clasele și școlile de stat, mai sus menționate, n'au de aface nimic cu azilurile pentru copii idioți. Acestea formează o categorie aparte, de care nu ne interesăm, căci acolo nu poate fi vorba de educație, cu atât mai puțin de instrucție. Școlile speciale de stat, s'au creat cu încetul în Prusia, care a fost cucerită mai târziu, dar pe de-a întregul acestei cauze. După o statistică făcută în anul 1905, reese că în 181 de orașe ale Germaniei, cuprins și Berlinul, se găseau 583 de clase, pentru 6623 de băieți slabi de minte și pentru 5300 de fete slabe de minte.

În Elveția, s'au înființat mai întâiu clase de ajutor, încă de la 1888. În 1903 s'a constatat că erau 53 de clase, cu 1096 de copii debili la minte. În afară de orașele Bâsel și Berna, cari își dispută întâietatea pe terenul acesta, au fost rând pe rând cucerite cantoanele: Ementhal, Zeeland, Oberland, Geneva, și Jura etc. În Austria, încă de pe la anul 1895 s'a desvoltat ideea pentru crearea unor astfel de clase, iar la 1902 s'a înființat o „Societate pentru crearea școlilor de ajutor“, făcându-se apel la orașe, comune și comunități. La Budapesta, există de la 1905 o școală de ajutor pentru copiii înapoiați, cu mai multe clase speciale. În Italia, s'a înființat dela 1898 o Societate pentru ajutorul unor astfel de copii, iar în 1899, s'a înființat la Roma de către profesorul Sante de Sanctis, mai întâiu un azil, care apoi s'a transformat în școală.

Anglia s'a inspirat dela Germania. Cea dintâi școală în sensul acesta a fost deschisă la Londra, în 1892, deși clasele speciale existau mai de mult. În 1903 se socoteau 60 de școli cu 3063 de copii. De atunci numărul copiilor și al școlilor a crescut foarte mult.

În Statele-Unite, copiii slabi de minte erau puși, încă în 1894, în aceeași categorie cu copii cu rele deprinderi, sau vicioși. Cu încetul, amândouă categoriile au fost deosebite, și, pentru cea dintâi categorie s'au creat clase și școli speciale, private și altele de stat, în legătură cu școlile publice. Mai acum câțiva ani, se socoteau în Statele-Unite, cam 27 școli de stat, și 28 particulare; iar în 1903, se socoteau 20 de școli cu 12079 de elevi, susținute de stat și 12 institute particulare, cu 495 de copii. În Belgia, mișcarea teoretică, este foarte intensă, condusă de Drul Demoor și pedagogul Jonkheer, în jurul laboratorului dela Universitatea din Bruxelles, iar cea practică a fost cu succes realizată de Drul Decroly, care are un institut de copii debili și anormali la minte, lângă Bruxelles.

În Franța, deși obligativitatea învățământului primar datează de pe la 1833, de abia în 1904 s'a constituit o comisie de către ministerul de instrucție publică, sub președinția senatorului Bourgeois, pentru ca să se studieze învățământul copiilor slabi de minte și anormali. Statistica ce ne-a dat-o comisiunea, valorifică în mod aproximativ, după chiar accentuarea comisiei, la cifra de 20.000 categoria acestor copii. Prin legea de la 15 Aprilie 1909, Franța reglementează organizarea școlilor speciale de stat și particulare, pentru acești copii. Până acum însă nu funcționează decât următoarele »clase speciale« și anume: în orașul Lyon sunt 4 clase de băieți și 3 de fete; în Paris și Bordeaux sunt câte 2 clase de băieți și una de fete. Levallois-Perret, Poitiers și Tours, posedă câte o clasă de băieți și una de fete, iar Angers posedă o secție specială pentru fete, ca anexă la școala normală.

În țările nou create după războiu, mișcarea a luat în timp scurt o mare extensiune. Așa în Cehoslovacia, există 10 clase pentru copiii debili la minte la Praga și în foarte multe orașe ca: Kladus, Pilzen, Pardubice etc. câte 2 și câte 1 clasă.

Dacă din cele arătate, constatăm că înflorirea acestor clase și școli este opera zilelor noastre, nu trebuie să credem greșit, că și cauzele debilității și anormalității mintale

la copii sunt și ele un simptom numai al epocii noastre. Ele datează de mult. Le vom cunoaște. Dar, fie că soarta acestor copii era ignorată mai înainte, fie că aceste cauze cari produc debilitatea mintală s'au agravat în zilele noastre mai mult, fapt este că, problema este cu totul modernă.

O înălțuire de cauze, ca insuficiența unei hrane, și locuințe igienice, precum și imoralitatea vieții păturilor lucrătoare, predispun la tuberculoză, la alcoolism și la sifilis, iar acestea la rândul lor determină urmări de degenerare în generațiile următoare, sub forme multiple de debilitate și arierare mintală, până la imbecilitate și idiotie.

Formele dintâi, debilitatea și înapoierea mintală pot fi educabile. Tot astfel și unele forme mai ușoare de imbecilitate. Dar ele nu pot fi educabile, decât într'un regim specific, pedagogic, pe bazele cunoștințelor psihopatologiei copilului și a unei didactice speciale. Practic, este nevoie de *clase sau școli speciale*, cum li se zice, pentru a preîntâmpina susceptibilitățile părinților, cu un program deosebit și cu un personal special pregătit pentru acest rol.

Recunoașterea tipurilor de debilitate și anormalitate mintală, până la tipurile grave de imbecilitate și idiotie (cretinism), se poate face din două puncte de vedere: fizic și psihologic.

Fizic, prin studiul dimensiunilor craniului și al anormalităților în creșterea corpului, (infantilism myxoedematic, etc., adică insuficiență în creștere, sau acromegalie, gigantism etc.), sau al stigmatelor de degenerare a feței sau a altor membre și organe.

Iată după Bayerthal din Worms, media normală a dimensiunilor orizontale ale craniului, sau circumferința craniului, la două etăți caracteristice:

7 ani		14 ani	
Băieți	51,1 cm.	Băieți	53,5 cm.
Fete	50,0 cm.	Fete	52,7 cm.

Aceleași cifre le obține și Bonnifay din Marsilia, pentru băieții dela 7 ani și pentru cei între 13—14 ani.

Berkhan, stabilește mai amănunțit următoarele cifre normale:

Anii	cm.	Anii	cm.
1/2 an	42,5	5	50,0
1 „	45,0	10	52,0
2 „	47,5	15	54,0
3 „	48,5	20	55,0—56,0

(La fete se socotește 1/2—1 cm. mai puțin ca la băieți, la femei, 2—2 1/2 cm. mai puțin ca la bărbați.)

Bayerthal stabilește și cifrele minimale, față de cele normale, de unde dimensiunile craniului (circumferența) coincid, cu debilitatea mintală și anume:

7 ani		14 ani	
Băieți	48 cm.	Băieți	50 cm.
Fete	47 cm.	Fete	49,05 cm.

Comparând acum amândouă tabelele lui Bayerthal, rezultă că atât la 7 ani cât și la 14 ani, diferența craniană este în medie de 3 cm. în minus la debilul mintal față de normal.

Dar aceste cifre sunt relative și ne servesc numai ca indicații generale. Problema raportului între dimensiunile craniului și inteligență este cu mult mai complicată.

Pe lângă că putem avea hidrocefali (cu capetele mari sau cu apă la cap) și cu stigmat de anormalitate mintală, deși se constată că *microcefali* — Fig. 21, — dau un contingent mai mare de anormali și debili de minte, mai putem avea circumferințe craniene cari să se apropie foarte mult de normal, sau să fie normale, dar să avem de aface cu tipuri vădite de anormalitate mintală.

Problema poate fi pusă și în funcție de media normală a creșterii integrale a copiilor, aparținând unei anumite rase, naționalități, etc.

Cercetările pentru diferențierea copiilor anormali și debili la minte, se mai fac și prin metodele psihologice (teste), cum sunt acele ale lui Binet, modificate de Bobertag, Stern, d-ra Descoendres, etc., sau ale lui Decroly din Bruxelles, sau altele, în amănunțele cărora nu putem intra aici.

Dr. Sollier vede în procesul atenției, criteriul unei clasificări științifice a acestor tipuri, precum urmează:

1. Idioția absolută congenitală și câștigată, cu imposibilitate de atenție.

Fig. 21.

Microcefal de 11 ani, (Școala de aplicație dela clinica Psihiatrică din Cluj), cu circumferința craniului de 41 cm. (înălțimea taliei 1,25), subț cifra normală dată de Berkham pentru un copil normal de $\frac{1}{2}$ de an.

2. Idioția simplă congenitală și câștigată, cu slăbiciunea și greutatea atenției.

3. Imbecilitate congenitală și câștigată, cu instabilitatea atenției.

Debilitatea mintală cuprinde pe *înapoiții* la minte — apatici și instabili, — a căror structură mintală nu poate progresa decât într'un regim educativ special, cu metode și programe speciale, pe când *întârziații* pot progresa numai cu oarecare schimbări și adaptații ale regimului școlar deosebit. De aici, însemnătatea *sistemului școlar din Mannheim**, pe care l-am cunoscut personal, și care posedă trei categorii de clase, într'o măsură paralele: a) clasele așa zise *normale*; b) clasele *speciale*, sau de ajutor, pentru debili mintali și *înapoiți*, (și tipurile educabile de imbecili); c) clasele intermediare între aceste două categorii, zise *clase de repetiție*, pentru *întârziații* la minte și *întârziații* școlari (din diferite motive sociale). Între clasele normale și clasele de repetiție se presupune o continuă comunicație de la an la an, conform cu progresele efectuate de elevi. Între clasele normale și clasele speciale de ajutor, nu se presupune decât trecerea dela clasa I-a dela clasa normală, la clasa I-a specială, după insuccesul primului a de clasă normală Fig. 22.

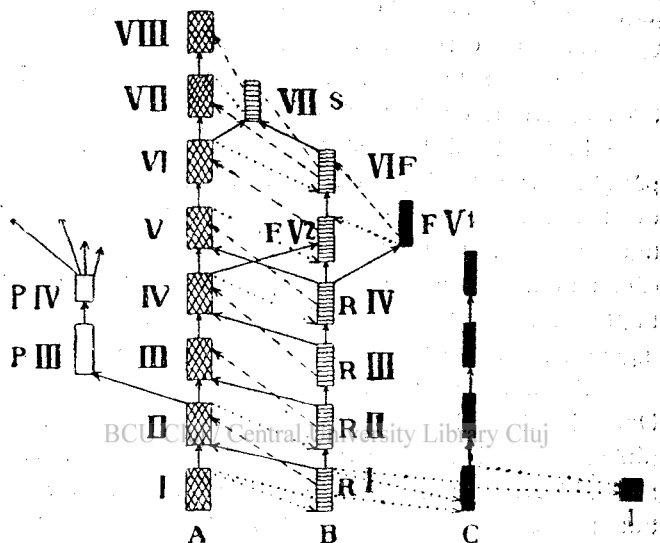
În alte părți (Geneva), o comisiune permanentă compusă din pedagogi și medici, face clasificarea copiilor cari trebuie să intre în clasele și școlile speciale, la fiecare început de an școlar.

Cei cari ne am familiarizat cu educația acestor copii în orașe ca: Halle, Lipsca, Mannheim, Geneva, Bruxelles etc. și am putut urmări ieșirea unor promoții din școale și intrarea lor în munca vieții, ateliere, fabrici etc. ne putem da seamă de ce utilitate este și pentru țara noastră crearea unor astfel de clase și școli, la început mai ales în centrele mai aglomerate industriale și muncitorești. În Ardeal, la Ineu (sau Boroș-Ineu) lângă Arad, Maghiarii ne-au lăsat un asemenea institut, cu vreo 120 de elevi debili la minte, din care o bună parte români. Ministerul Ocrotirilor Sociale, prin Inspectoratul regional din Cluj, a luat inițiativa cu concursul Universității din Cluj, a organizării unor cursuri de pregătire specială a personalului trebuitor, mai ales român, pentru toate institutele medico-pedagogice, în genere, între cari și

* Al cărui organizator a fost Dr. Sickenger.

pentru copiii anormali de minte, pentru cari s'a înființat la Cluj și o școală de aplicație, pe lângă Clinica Psihiatrică a Universității.

Războiul, cu deosebire, ne-a lăsat pe tot cuprinsul României întregite atâtea urme triste, rezultate ale tristetelor împrejurări de viață — lipsa hranei și a locuinței, boale și

BCU Cluj Central University Library Cluj

- A Clase normale
(8 sau 7 ani)
B Clase de repetiție
(6 sau 7 ani)
C Clase de anormali
(4 ani)

VII S. Clasă de eșire

R. Clase de repetiție

F Clase finale

Lungimea dreptunghiurilor reprezintă durata unui an școlar.

← Inseamnă elevii promovați regulat.

← Inseamnă elevii cari ar trebui să repete clasa și cari sunt trimiși în clasele de repetiție și acele pentru anormali.

← Inseamnă elevii promovați în mijlocul anului.

I Azilul pentru idioti.

Fig. 22. Sistemul școlar din Mannheim.

epidemii, comotii nervoase etc. cari și-au manifestat la rândul lor efectele în structura mintală a copiilor, născuți în acele împrejurări. Dar, nici cauzele permanente ale degenerării mintale ca, alcoolismul, tuberculoza și mai ales sifilisul n'au scăzut, ci din potrivă, s'au lătit mai mult după războiu în țara noastră, pentru ca să rămânem încă îngrijorați de această

problemă și cu cerința obligațiunii învățământului și pentru acești copii, cum se practică în alte țări.*

Tot succesul acestui învățământ, va atârna de buna și sistematica pregătire științifico-pedagogică a viitorilor profesori pentru educația acestei categorii de copii.

§. 5. Copiii Dar o altă categorie de copii ni se impune atenției debili-morali și vicioși. noastre, produsă și ea de aceleași condiții materiale și sociale, pe cari le am descris în capitolul precedent.

Aceștia sunt, copii, debili-morali și vicioși, în majoritatea cazurilor, copiii neglijăți de familie.

I-am întrezărit în studiul nostru, când am vorbit de părinții cari sunt duși la lucru toată ziua, iar copiii lor rămân de bat drumurile și se dedau, în legătură cu alți tovarăși, tuturor relelor. Ei nu trebuiesc confundați cu debili de minte, căci unii din ei sunt inteligenți, chiar sunt prea inteligenți. Faptele lor, cu toată grozăvia lor, ne impun adesea prin ingeniositatea spiritului, care le-a născocit și le-a realizat.

Și cu toate acestea, ei au ceva anormal, morbid în ei. Dacă la debilul-mintal, procesele intelectuale funcționează rău și anormal, afectele adesea pot funcționa în chip relativ normal. La debilul-moral, avem de aface cu o situație contrară: mecanismul intelectual funcționează adesea normal, dar mecanismul afectiv, este alterat în activitatea sa. Avem și tipuri intermediare, ca în cazurile de histerie, sau unele cazuri de imbecilitate. Dar, în genere, aceste categorii de copii sunt principal deosebiți de debili de minte.

Din aceste categorii se recrutează micii vagabonzi, micii spărgători și hoți și chiar criminalii minori.

În două direcții s'au manifestat măsurile de ocrotire și de prevenție, față de acești copii și tineri.

Întâi, prin școlile sau *institutele de îndreptare sau de corecție*, și al doilea, prin așa zisele *tribunale pentru copii*.

Cea dintâi școală s'a înființat în Hamburg în 1833, sub inițiativa unui tânăr teolog, Wickern. Astfel de școli s'au răspândit în toată Germania, așa că prin 1886 funcționau

* Noua lege a învățământului primar ia în considerații înființarea acestor școli, dar avem rezerve asupra principiilor ei pedagogice și asupra eficacității prevederilor legale, în acest sens.

291 de școli, cu aproape 11000 de elevi. Numărul lor până astăzi a tot crescut.

În 1900, se înființează în Germania tribunalul de tutelă de stat, care își ia dreptul de-a apăra pe copiii de răul tratament din partea părinților, dar și de a urmări pe copiii rău făcători, pentru a-i trimite în școlile de corecție.

Cele văzute de autorul acestor rânduri la institutele de la Zehlendorf, lângă Berlin, ne arată noua fază a evoluției acestor școli, în legătură cu mișcările educative și practice ale lucrului manual.

În Franța, un magistrat filantrop Metz, inspirat de cele văzute în 1838 în Germania, crează întâia *colonic agricolă*, de la Mettray. În ultimul timp, s'au creat aproape 1900 asemenea școli și colonii în Franța, iar societățile de patronaj se ocupă de candidații acestor școli. Numai Parisul îngrijea, acum câțiva ani, de un număr ce trecea peste 60.000 de copii.

De semnalat mai avem și legislația și organizarea protecției copiilor din Ungaria, sub oblăduirea „Ligei naționale de protecțiune a copiilor”, înființată în 1906 și pusă sub președinția contelui Geza Teleki, legislație, pe care Maghiarii au adus-o cu oare care mândrie la cunoștința apusului, printr'o carte scrisă direct în limba franceză. Ungaria poseda înainte de război 6 asemenea institute.

Să trecem la tribunalele pentru copii.

Origina lor o găsim în America și cel dintâi tribunal „juvenile curts” — a fost organizat în 1899, la Chicago, lăta principiile acestor tribunale:

1. Judecătorul trebuie să fie un magistrat, dublat mai mult de un educator, cunoscător al legilor trupului și sufletului copilului.

2. În prevenție, sau la judecată, copilul nu are contact nici cu alți camarazi, nici cu adulții delinvenți.

3. Un copil condamnat este lăsat liber, însă trebuie să se întâlnească odată pe săptămână înaintea Tribunalului, ca să aibă contact cu judecătorul-educator, dar este și urmărit de agenții-educatori în toate manifestațiunile sale. În cazuri grave, el este trimis în școala de corecție.

La noi, strigătul de alarmă dat acum câțiva ani, de d. C. Meissner, a arătat problema copiilor vicioși dela noi, în toată gravitatea ei. Dar acum, după războiu, gazetele ne înregistrează aproape zilnic situația în cea mai tristă a ei manifestare. Până și elevi de licee, sunt găsiți în bandele cari se dedau la tot felul de furturi și crime!

Și noi n'avem decât două instituții: unul la Mizlea, (județul Prahova) creat mai de mult de stat, care de fapt este o închisoare pentru minori și o adevărată școală de corecție care se găsește în Transilvania, la Gherla, ca rămășiță a organizării maghiare, dar al cărei caracter s'a alterat în ultimul timp. De curând s'au organizat și câteva colonii de muncă, pentru copii dela 7-14 ani, la Grădiștea și Turnu Roșiu.

Legea din 1921 a ministerului Muncii și a Ocrotirilor sociale asupra vagabondajului și cerșetoriei, întinde protecția și asupra copiilor. Dar legea ar trebui completată, în legătură cu reforma codului penal, care trebuie să prevadă că nu există copii minori, până la o anumită etate condamnați la penalități, ci numai supuși la un regim de *educație corecțională*, într'o școală de asemenea natură, subț educatori experți, și bine pregătiți pentru aplicarea unui regim igienic sau curativ-moral.

De această problemă s'a ocupat mai de mult și un eminent înalt magistrat dela noi, d. Ionescu-Dolj, dar nu vedem până acum nici o îmbunătățire practică în această direcție.

CAPITOLUL XI.

Ocotirea socială și morală a copiilor, din punctul de vedere igienic.

Industrialismul, de care am spus că el a aruncat pe femei în lupta vieții, pentru câștigarea pâinei de toate zilele, la fel cu bărbatul, făcând-o să-și părăsească mai mult căminul ca mai înainte, a atras și pe copilul claselor sărace la aceeași muncă în fabrici, ateliere, uzine, meserii, etc. și a anticipat momentul firesc al intrării lui în lupta pentru viață.

§ 1. Munca copiilor în afară de școală și ocotirea ei.

De aceea și vedem noi că problema femeii s'a pus adesea alături de problema copilului, și că revendicările de ocotire le-au pronunțat numele lor adesea împreună. Posedăm o statistică, după care se poate constata cum lucrau copiii în Germania, între 1820 și 1840.

Copiii de 6 ani, lucrau 11 ore pe zi, de la 7 dimineața și până la 8 seara. În multe locuri ei purtau o cutie de tinichea atârnată de gât, în care li-se punea mâncarea, pentru ca munca să fie neîntreruptă.

În Anglia, tot pe la aceeași epocă, în fabricile textile dela Lancaster, paturile cari erau așezate chiar în aceste fabrici, nu se răceau nici o dată, căci rânduri, rânduri de copiii și tineri se schimbau, luând locul în ele, astfel că munca să fie neîntreruptă.

În Franța, pe la 1840, Villermé dă un semnal de alarmă, arătând pe copiii-lucrători supuși la 14—17 ore de lucru pe zi, iar la Sainte-Marie-aux-Mines, chiar și copii de 5 și 4 ani.

Dar și mai târziu, pe la 1905, statisticele ne arată în Germania, un număr de 10 245 de copii în fabricile de lucru; în 1906: 10.847; în 1907: 13.004. Constatăm în 2 ani, o urcare de 3000 de copii, între 13—14 ani, la muncă.

O statistică mai dinainte ne arată clasificăția, după etăți, a muncii copiilor în Germania.

Astfel în 1895, din 206.893 copii lucrători sub 14 ani:

135.125 erau la munca câmpului;

83.267 „ în industrie;

33.501 „ la munca casnică.

După statisticele făcute spre sfârșitul secolului trecut, în Sonnenberg (Germania), copii lucrau în apropierea Crăciunului, aproape toată noaptea; în Saxa-Koburg-Gotha, 7—10 ore. În Hamburg, lucrau 810 copii până la 8 ore seara, 150 până la miezul nopții. În Meiningen s'au găsit copii din 4 școli primare, cari lucrau extra-școlar, până la 9 ore seara; în 8 școli, până la 10 ore; în 13, până la 11 ore; în 8, până la 12 ore noaptea; în 3, până la 2 ore dimineața; în 2, până la 3 și în 1 școală, lucrând până dimineața, pentru ca copilul să înceapă și școala la 8 ore!

Toate aceste stări de lucruri, au cauzat o reacțiune, care numai cu încetul a putut conduce la o legislație, prietătoare la munca copiilor minori.

Semnalul l-a dat Anglia, prin legislațiile din 1802 și 1819, prin cari se stabilește o anumită etate *de când* copiii pot fi puși la muncă și pentru cei de 16 ani, un anumit timp, *cât* pot fi ci supuși la muncă. Îmbunătățiri legislative s'au mai făcut și în 1833, când s'a stabilit inspecția fabricilor unde copiii muncesc, dată, de când se și începe adevărata aplicație a legii.

În Prusia, este caracteristic faptul că generalul von Horn, în interesul armatei atrage atenția în 1828 regelui Friedrich Wilhelm al III, ca să ia măsuri de urgență contra muncii exagerate a copiilor, cari nu vor mai putea fi buni de armată. Dar numai în 1839 se fac oarecari îmbunătățiri.

Diferitele legislații pentru protecția copiilor, până la 1903, aduc perfecționări măsurilor de luat în potriiva patroneilor abuzivi de munca copiilor. Prin legea din 1911 se regulează în Germania chiar și munca copiilor în familie. Astfel, sunt oprite, între altele, anumite ocupații cari sunt dăunătoare copiilor. În întreprinderile comerciale între-

ținute de familii, nu pot fi întrebuințați nici proprii copii ai familiei, sub etatea de 10 ani, iar copiii străini sub 12 ani. Nici proprii copii, nici cei străini, nu pot fi puși la lucru dimineața înainte de plecarea lor la școală. Pauza dela amiază trebuie să fie de 2 ore; în orice caz, munca nu poate începe decât după sfârșitul școalei,

În Franța, primele măsuri se iau în 1813, când se interzice minorilor munca în mine, dar numai în 1841 se începe regulamentarea muncii industriale a minorilor. De atunci, diferite îmbunătățiri au ajuns până la legislațiile actuale din 1909 și 1911.

Se fixează, după aceste legi, la 13 ani limita etății de primire a copiilor la munca industrială. Se oprește întrebuințarea copiilor în anume întreprinderi publice, ca: teatre, concerte, actori-figuranți, sub etatea de 13 ani. Ministerul instrucției și prefectii din provincii pot însă ordona excepții de la această etate, după cazurile ce li se prezintă.

Durata muncii pentru copii e stabilită în 1904 la 10 ore, dar ajunge în 1911 la 8 ore, pentru toți lucrătorii. Munca de noapte, între 9 seara și 3 dimineața, este oprită tinerilor sub 18 ani; aceasta, cu derogări temporare sau permanente. Se dozează greutatea de ridicat și de tras la copii.

De ridicat:

Băieți:

Subt 14 ani	10 Kg
14—15 „	15 „
16—17 „	20 „

Fete (femei):

Subt 14 ani	5 Kg
14—15 ani	8 „
16—18 „	10 „
18 și în sus	25 „

A) De transportat (pe roabe):

Băieți:

De la 14, 15, 16 sau 17 ani . 40 Kgr (cu roabă cu tot).

Fete (Femei):

De la 18 ani în sus 40 Kgr " " " "

De transportat (pe cărucioare cu 3 sau 4 roți, cu mâna):

Băieți:

Subt 14 ani 35 Kgr (cu cărucioară cu tot).

De la 14, 15, 16, 17 ani . 60 " " " "

Fete (femei):

Subt 16 ani 35 " " " "

De la 16 în sus 60 " " " "

De transportat (pe cărucioare cu 2 roți):

Băieți:

De la 14, 15, 16 sau 17 ani . 130 Kgr (cu căruță cu tot).

Fete (femei):

De la 18 în sus 130 " " " "

B) De transportat (pe vagonetele de pe șine):

Băieți:

Subt 14 ani 300 Kgr (cu vagonet cu tot).

De la 14, 15, 16 sau 17 ani 500 " " " "

Fete (sau femei):

Subt 16 ani 150 Kgr " " " "

De la 16 sau 17 ani . . 300 " " " "

De la 18 în sus 600 " " " "

Se institue prin aceste legi inspectorii pentru munca copiilor.

La noi, prin înființarea „Casei Meseriilor”, s'a dat semnalul efectiv de ocrotire legislativă a copiilor-lucrători.

S'a fixat etatea minorului și durata muncii și s'au luat oarecari dispoziții, față de abuzul patronilor. S'au obligat și reglementat școlile de ucenici. Dar mai avea încă de făcut, mai ales în aceea ce privește controlul aplicației acestor măsuri. Ar trebui intervenit și în chestia muncii de la țară, unde, problema vine în atingere cu aplicarea obli-

gativității și frecvențării copiilor la școală. Reforma legislativă ce ne trebuie pe acest teren, va trebui să ție seamă de progresele pe cari, după cum le constatăm, le-au făcut alte țări.

Dacă, pentru copiii a căror muncă a fost exploatată s'au luat măsurile legale de ocrotire și de ajutor, atât din punct de vedere igienic cât și social, pe cari le-am studiat, nu este mai puțin urgent ca să se ia măsuri și pentru petrecerile copiilor, din aceleași puncte de vederi.

§ 2. Petrecerile și pedepsele copiilor, din punctul de vedere igienic.

Căci dacă munca, în condiții neigienice, devine vătămătoare pentru copil și amenință rasa cu degenerare, nu e mai puțin adevărat că și petrecerile, mai ales cele neigienice și imorale, pot avea urmări rele atât individual pentru copii, cât și colectiv, pentru societate. Firește, ni s'ar putea obiecta, că în epoca noastră de ocrotiri și de legislații a copiilor, voim să cenzurăm și petrecerile! Fără îndoială, tocmai ca un semn de ocrotire a copiilor.

Unele familii sunt neștiutoare de relele urmări ale petrecerilor neigienice, atât pentru trupul cât și pentru sufletul copiilor lor. Dar altele, n'ar fi atât de ignorante, pe cât trăesc într'o concepție greșită a datoriilor lor. Pentru a putea petrece ei, chiar cu sacrificiul copiilor lor, fac totul, îngăduie totul! Și cu toate acestea, copiii trebuiesc ocrotiți și de ignoranța unora și de slăbiciunea altora.

Nu mai vorbesc de a treia categorie — absența totală a familiei, unde lipsese și diriguirea și controlul asupra copiilor, — căci această problemă am studiat-o. Dar și pentru această categorie de „copii ai nimănuia“, trebuie să intervina societatea și ea trebuie să reglementeze ocrotirea lor.

Printre petrecerile răufăcătoare pentru copii este și teatrul. Vorbim, în două sensuri, de teatru:

Teatrul în sensul bun, adică unde se joacă piese de valoare artistică, cari pot fi însă premature pentru copii, și teatrul, în sensul rău al cuvântului, adică unde se joacă piese fără valoare artistică, cari dacă pot fi văzute pentru anumite motive de adulți, ele nu trebuiesc sub nici un motiv să fie văzute de copii — și tinerii mai jos de o anumită etate.

Cele mai multe piese, mai ales moderne, desfășoară peripeții din viața sexuală a familiilor, sau chiar din conflictele de sentimente, cari însă nu pot fi văzute la orice etate, fără o influență rea asupra nervilor și mai ales asupra imaginații copiilor și tineretului de amândouă sexele.

Dar aici părinții, își fac un raționament fals.

Ei își zic: copiii nu înțeleg ce se joacă pe scenă. Atunci, i-am întreba: pentru ce îi duc la teatru? Căci copilul trebuie învățat să înțeleagă tot ceea ce vede și aude. Cel puțin, așa îi cere școala pentru alte lucruri. Ca să petreacă? Dar tocmai acest lucru este o greșeală, care are și o altă latură rea. Copiii, de fapt, dacă nu înțeleg la o anumită etate, unele taine ale vieții ce se desfășoară în fața lor la un moment dat pe scenă, vor înțelege odată mai târziu, subț imboldul unei imaginații fierbinți și atunci vor altera realitatea. Mai târziu, prin urmare, nu imediat efectele lucrurilor văzute și auzite la teatru în aparență sau în realitate neînțelese, își vor produce roadele lor răufăcătoare.

Dar faptul de a sta până noaptea târziu, într'un loc aglomerat de lume, subț excitațiile luminii artificiale și așa destul de răufăcătoare pentru copii, — de a trece prin emoțiile zguduitoare ale strigătelor, plânsului și râsului artiștilor, nu este și el oare un destul de mare rău pentru nervii copiilor? Și nu găsim că suntem cu toții destul de nervoși, de la războiu încoace?

Măsurile de îndreptare sunt luate de mult, în alte țări. Din ordinele polițienești și din regulamentele teatrelor, li este interzisă copiilor intrarea la teatre, subț o anumită etate — în genere 16 ani — la piesele despre cari afișele nu scriu că sunt pentru copii sau tineri. Aceasta, atât pentru fete cât și pentru băieți. Publicul este înștiințat cu avize tipărite în sensul acesta.

În schimb, toate teatrele din alte țări și-au fixat zilele lor de reprezentații, cu piesele pentru copii, mai ales pentru școlari. O comisie compusă din directorii de teatre și din reprezentanții corpului didactic, stabilește odată pe an acest lucru.

Și în țara noastră ne-ar trebui de urgență, atât o strictă oprire din partea direcțiilor teatrelor, în unire cu autoritățile școlare și polițienești, a intrării copiilor sub o anumită etate, în teatre, — cât și o sistematică organizare a pieselor și reprezentațiilor consacrate pentru copii și școlari.

Căci, nu trebuie să facem numai pedagogie *negativă*, adică să procedăm numai cu opriri și împiedicări, în asemenea materie. Copilul este activ și noi trebuie să-i dăm posibilități de a se distra și instrui în chip folositor. Aceasta trebuie s'o știe atât școala, cât și familia. Pentru aceste motive, am văzut că sporturile, cercetășia și alte forme de asociații și activități distractive pentru copii le sunt de mare folos, fiindcă le canalizează energia în înțelesul bun al cuvântului, mai ales când la ele participă și profesorimea, în afară de orele de clasă.

Dar nimic nu este mai dăunător în vremea noastră de civilizație rafinată, pentru sănătatea fizică și morală a copiilor, decât invenția cea mai frumoasă, pusă în serviciul cel mai urât. Vorbim de cinematografe.

Așa cum se practică astăzi în comerț, ele sunt adevărații autori ai atâtor fapte rele și imorale ale copiilor noștri. Cinematograful este autorul atâtor spargerii, escrocherii, sinucideri și crime. În fiecare zi, gazetele ne înregistrează manifestațiuni de felul acesta, vădit datorate influenței cinematografelor. Mi s'a întâmplat să văd într'o școală primară din București, o fetiță care avea mereu obsesia ideii și plăcerii de a se arunca sub tren și de a muri într'o asemenea atitudine. Familia și școala nu o puteau readuce dela acest gând și toți o păzeau. De unde această obsesiune histerică? Dela cinematografele din București! A spus-o fetița singură.

Și totuși, ce servicii ar putea să aducă cinematograful, atât ca auxiliar al învățământului cât și ca mijloc de distracție, dacă ar fi pus în folosul binelui. Ar fi timpul să se întreprindă și la noi o mișcare de reacție mai serioasă, căci constatăm unii pași, dar prea timizi.

Cu câțiva ani înainte de războiul mondial, Asociația corpului didactic din orașul Hamburg, năzuia să oblige ci-

nematografele la cenzura lor. Proprietarii au dat în judecată corpul didactic. Dar până la ultima instanță judiciară, corpul didactic a câștigat cauza. Cinematografele au trebuit să capituleze.

Ca și petrecerile, pedepsele date copiilor trebuiesc cenzurate. Cu alte cuvinte, ele trebuiesc organizate pe baza educației curative. Pedepsele nu sunt încă la noi privite astfel. Părinții, dascălii, pedepsesc pe copii, împinși de aceleași sentimente de răzbunare față de ei, ca și față de adulți. De aici a decurs sistemul pedepselor brutale: ca bătaia corporală, tragerea de urechi, palmele peste cap, șederea în genunchi, pe nuci, alune, etc. Acestea și altele de felul acesta, sunt pedepse degradatoare și pentru cine le dă și pentru cine le primește.

Ele dăunează sănătății și moralului copilului, în loc ca să-l îmbunătățească. Ca o reacție față de astfel de pedepse, Locke și Rousseau au strigat odinioară să vie în locul lor pedepsele *naturale*! Acestea sunt acele pedepse, cari decurg dela sine, ca urmări naturale ale faptelor copiilor. Astfel de pedepse sunt un progres față de categoria întâia a pedepselor. Astfel de pedepse sunt considerate de copii ca mai juste, ca mai obiective. Dar iarăși este adevărat, că nu putem da numai pedepse naturale, pentru că:

1. Noi nu putem lăsa pe copil să meargă așa de departe, ca să li se întâmple câte un accident etc pentru ca să sufere, ca urmare o pedeapsă.

2. Pentru că după multe fapte rele, copiii nu văd imediat urmările, și atunci se deprind să creadă că urmările nu vin niciodată.

3. Pentru că, pedepsele naturale sunt lipsite de prevedere.

Pentru aceste motive, suntem obligați să recurgem și la pedepse *intenționate*, deși, în măsura putinței le combinăm și cu cele naturale.

Dar răul pedepselor intenționate, constă în faptul că ele sunt privite de copil ca provenite din reavoiță și din ură față de ei. Ele nu par atât de obiective ca și cele naturale.

Aici este însă tocmai meșt șugul educatorului: de a convinge, nu prin raționământ, ci prin încrederea câștigată a

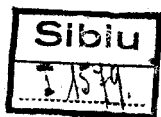
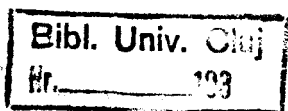
copilului, că o pedeapsă este dată din dorința sinceră de a-l îndrepta, din interes și iubire pentru el, oricât ar părea aceasta de absurd. Dar în adevăr, ele să nu fie date decât din aceste motive.

Și ce evoluție a parcurs sistemul pedagogic de pedepse, dela cele brutale — cari din nenorocire se mai practică încă la noi, — ca palmele peste cap, cari pot vătăma ochiul și urechile, sau zgudui întreg sistemul nervos al copilului prin comoția produsă și de străgătele și răstirile ce le însoțesc, pentru a nu mai vorbi de ocări cu vorbe urâte, și până la măsurile întrebuintate de sistemul conducerii de sine, *self-government*, cari pun pe copilul cel mai lipsit de o anumită calitate, să poarte răspunderea executării, într-o clasă, sau acasă, a tocmai acelei calități ce-i lipsește!

Și aici se produce o comoție nervoasă. Dar ce binefăcătoare este aceasta! Să se vadă un elev *dezordonat*, că tocmai el este chemat să controleze la alții *ordinea*; să se vadă unul *murdar* de felul lui, că are tocmai sarcina să inspecteze *curățenia* celorlalți în școală; să se vadă altul, care are tendințe spre *hoție*, că trebuie să aibă grijă de lucrurile altora! Toate aceste măsuri de îndreptare, produc de fapt o *comoție* atât de puternică într'un copil, că sgudue tot sistemul său nervos și îl dispune la îndreptare, prin sugestiiune.

Aceasta este suggestia *interioară*, care completează suggestia *exterioară*, de care am vorbit la sfârșitul capitoului asupra dezvoltării sufletești a copilului.

Astfel de pedepse, am zice, forțând poate expresia, sunt pedepse igienice, sau morale-curative. Ele trebuiesc răspândite cât mai mult în familiile și școlile noastre.*

* O frumoasă inițiativă a luat-o în acest sens la noi, Dl P. Radu, profesor de pedagogie, care a făcut o asemenea încercare plină de succes, într-o școală primară dintr-o suburbie a Bucureștilor.

TABLA DE MATERII

Prefața

CAPITOLUL I

Pag. 1—24

Etapete principale ale dezvoltării fizice a copilului.

§ 1. Clasificarea perioadelor creșterii. § 2 Creșterea fizică. § 3 Creșterea în înălțime și greutate. § 4 Caracterele tipice ale copilului. § 5 Clima și anotimpul. § 6 Legile ritmice ale creșterii. § 7 Măsurarea înălțimii și greutății. § 8 Înălțimea bustului și membrele inferioare. § 9 Perimetrul toracic. § 10 Influența condițiilor sociale asupra mersului creșterii. § 11 Starea creșterii copilului la intrarea în școală.

CAPITOLUL II

Pag. 25—34

Dezvoltarea sufletească a copilului.

§ 1 Paralelismul între creșterea fizică și dezvoltarea sufletească a copilului. § 2 Evoluția intelectuală a copilului pe baza evoluției creierului și a organelor simțurilor. § 3 Evoluția vieții afective și voluntară a copilului, înainte de adolescență.

CAPITOLUL III

Pag. 35—45

Igiena corpului.

§ 1 Principii conducătoare în igiena corpului. § 2 Curățenia corpului. Băile. § 3 Examinarea curățeniei copiilor în școală. Părul. Dinții. Unghiile. § 4 Dinții și îngrijirea lor. § 5 Unghiile și îngrijirea lor.

CAPITOLUL IV

Pag. 46—52

Imbrăcămintea copiilor.

§ 1 Considerații generale. § 2 Hainele, rochiile. § 3 Imbrăcămintea de dedesupt, albiturile. § 4 Incălțăminte. § 5 Pălării. Incheere.

CAPITOLUL V

Pag. 53—70

Alimentația copiilor. Cantinele școlare.

§ 1 Alimentația în raport cu greutatea copiilor și cu caloriile produse de substanțele hrănitoare. § 2 Clasificarea și determinarea amănunțită a alimentelor. § 3 Incheeri asupra alimentației copiilor. § 4 Frecvența și durata alimentației. § 5 Cantinele școlare.

CAPITOLUL VI

Pag. 71—86

Igiena locuinței și a internatelor pentru copii.

§ 1 Igiena locuințelor în familie. § 2 Situația locuințelor mizerabile în păturile de jos ale populației. § 3 Situația actuală a locuințelor în țara noastră. § 4 Internatele școlare. Școlile nouă sau dela țară. § 5 Somnul.

CAPITOLUL VII

Pag. 87—100

Jocul. Grădinile de copii. Adăposturile pentru copii.

§ 1 Teoria jocului. § 2 Grădinile de copii. Ce a voit Fröbel? § 3 Ce sunt grădinele de copii. § 4 Ce ar trebui să fie grădinile de copii. § 5 Adăposturile pentru copii.

CAPITOLUL VIII

Pag. 101—126

Școala și obligațiile ei, din punctul de vedere igienic.

§ 1 Condițiile igienice ale școalei. § 2 Bolile contagioase și profilaxia lor. § 3 Băncile și igiena muncii în școală.

CAPITOLUL IX

Pag. 127—140

Educația fizică.

§ 1 Igiena văzului și a auzului. § 2 Gimnastica. Jocul. Sportul. Plimbări. Excursii. Lucrul manual. § 3 Educația sexuală.

CAPITOLUL X

Pag. 141—160

Ocrotirea și întărirea copiilor de școală. Debili de fizic, (anemici), debili de minte și debili-morali.

§ 1 Copii debili de fizic. § 2 Colonii școlare. § 3 Școli în aer. § 4 Copii debili de minte. § 5 Copii debili-morali și vicioși.

CAPITOLUL XI

Ocrotirea socială și morală a copiilor, din punctul de vedere igienic.

Pag. 161—169

§ 1. Munca copiilor în afară de școală și ocrotirea ei.

§ 2. Petrecerile și pedepsele copiilor, din punctul de vedere igienic.